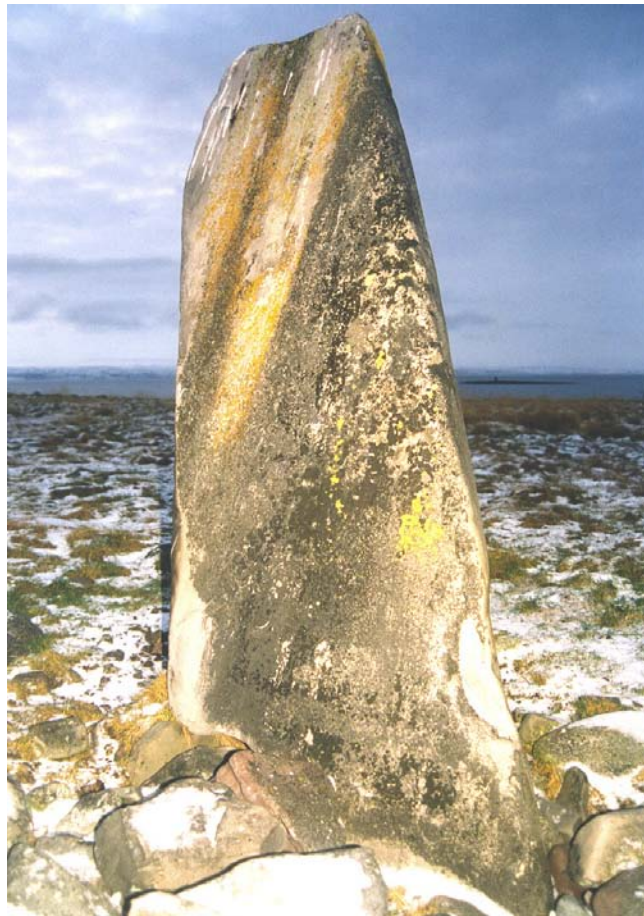

Ceavccageadge/Mortensnes Kulturminneområde

Forvaltningsplan

April 2004

INNHALDSFORTEGNELSE

1	INNLEDNING	5
1.1	BAKGRUNN.....	5
1.2	FORMÅL.....	6
2	BESKRIVELSE AV CEAVCCAGEADGE /MORTENSNES KULTURMINNEOMRÅDE	7
2.1	NATURFORHOLD.....	7
2.1.1	<i>Topografi</i>	7
2.1.2	<i>Klima og vegetasjon</i>	7
2.1.3	<i>Dyreliv</i>	8
2.1.4	<i>Strandlinjeforskyvning</i>	8
2.2	KULTURMINNER.....	9
2.2.1	<i>Åpne lokaliteter fra eldre steinalder</i>	10
2.2.2	<i>Tufter fra f.Kr.</i>	11
2.2.3	<i>Gammetufffeltet</i>	12
2.2.5	<i>Ceavccageadge/Graksesteinen</i>	13
2.2.6	<i>Offerringene</i>	14
2.2.7	<i>Bjørnesteinen</i>	15
2.2.8	<i>Kjøpmannsruinene</i>	16
2.2.9	<i>Andre kulturminner</i>	16
2.3	EIENDOMMER, BYGNINGER, ANLEGG OG INSTALLASJONER.....	17
2.3.1	<i>Grunneiere</i>	17
2.3.2	<i>Byggverk fra 1900-tallet</i>	18
2.3.3	<i>Anlegg og installasjoner</i>	21
2.4	BRUK AV OMRÅDET I DAG.....	22
3	FREDNINGS- OG FORVALTNINGSHISTORIKK	23
3.1	FREDNINGSHISTORIKK.....	23
3.2	FORVALTNINGSHISTORIKK.....	24
3.2.1	<i>Forvaltningsmyndighet</i>	24
3.2.2	<i>Praktisk forvaltningsansvar</i>	24
3.3	FORVALTNINGSPLANARBEIDET.....	25
4	FORVALTNING, LOVGRUNNLAG OG ANSVARFORDELING	26
4.1	SAMETINGET.....	26
4.2	RIKSANTIKVAREN.....	26
4.3	FINNMARK FYLKESKOMMUNE.....	26
4.4	VARANGER SAMISKE MUSEUM.....	26
4.5	TROMSØ MUSEUM.....	27

5	FORHOLDET TIL ULIKE BRUKERINTERESSER	28
5.1	GRUNNEIERE OG LOKALSAMFUNN	28
5.2	LANDBRUK	29
5.3	FISKE	29
5.4	VARANGER SAMISKE MUSEUM OG NESSEBY KOMMUNE	30
5.5	BESØKENDE	31
5.5	FORSKNING.....	32
6	SKJØTSEL AV FASTE KULTURMINNER, KULTURLANDSKAP OG NYERE ANLEGG/INSTALLASJONER	33
6.1	FASTE KULTURMINNER.....	34
6.1.1	Åpne steinalderlokaliteter	35
6.1.2	Tuftene i lyng, lav- og mosebevokste områder	36
6.1.3	Tuftene i det gressbevokste kulturlagsområdet	37
6.1.4	Gravene	38
6.1.5	Ceavccagead̄ge/Graksesteinen.....	41
6.1.6	Offerringene og Bjørnesteinen	42
6.1.7	Handelsneset	43
6.2	KULTURLANDSKAP, FLORA OG FAUNA.....	44
6.2.1	Fjæra	44
6.2.2	Lav-, mose- og lyngbevokste områder.....	44
6.2.3	Gressbevokste områder	45
6.2.4	Myrene.....	45
6.2.5	Fuglefjellet	46
6.3	NYERE ANLEGG OG INSTALLASJONER	47
6.3.1	Informasjonshall.....	47
6.3.2	Gammen	47
6.3.3	Utedo	48
6.3.4	Andre bygninger og installasjoner fra 1900-tallet.....	48
6.3.5	Stianlegg.....	49
6.3.6	Merking av poster.....	50
6.3.7	Kjørevei	51
6.3.8	Gjerder og sperringer	51
6.3.9	Parkeringsplass.....	52
6.3.10	Fiskeplass.....	53
6.4	FORSLAG TIL TILTAK; OPPSUMMERING, TIDSPLAN, KOSTNADER OG ANSVARFORHOLD	54
6.5	ØKONOMI OG TILSKUDD	56
7	FORMIDLING / TILRETTELEGGING	57
7.1	TIDLIGERE TILTAK OG EVALUERING AV DISSE	57
7.2	FORSLAG TIL TILTAK	58

8	ANDRE AKTUELLE TILTAK.....	59
9	GJENNOMFØRING, DRIFT, VEDLIKEHOLD.....	61
9.1	VARSLING.....	61
9.2	VEDLIKEHOLD AV BYGNINGER.....	61
9.3	SKJØTSEL AV ØVRIGE FASTE KULTURMINNER OG KULTURLANDSKAPET.....	61
9.3.1	Årlig befaring.....	61
9.3.2	Organisering av arbeidet.....	62
9.3.3	Kurs for skjøtselsarbeidere.....	62
9.3.4	Annonsering, ansettelse og redskapsbruk.....	62
9.3.5	Rekruttering.....	63
9.4	RENOVASJON, VEDLIKEHOLD OG TILSYN.....	63
9.5	NYTTIGE ADRESSER.....	63
	LITTERATURLISTE.....	64
	APPENDIX I. FREDNINGSFORSLAG FRA TROMSØ MUSEUM.....	66
	APPENDIX II FREDNING FRA MILJØVERNDEPARTEMENTET.....	79
	APPENDIX III Plassering av forvaltningsansvar.....	86
	APPENDIX IV STATISTIKK.....	91
	APPENDIX V DOKUMENTASJON.....	92
	BIBLIOGRAFI.....	92
	GJENSTANDSMATERIALE.....	97
	SKJELETTMATERIALE.....	104
	KARTMATERIALE.....	106
	TEGNINGER OG ANNEN REGISTRERING/UTGRAVNINGSDOKUMENTASJON.....	106
	FOTODOKUMENTASJON.....	106
	ANNET.....	106
	APPENDIX VI SAMISKE STEDSNAVN.....	107
	APPENDIX IX SAGN OG EVENTYR.....	108
	OM CEAVCCAGEADGE/GRAKSESTEINEN.....	108
	BJØRNESTEINEN.....	108

1 INNLEDNING

1.1 Bakgrunn

Ceavccageadge/Mortensnes kulturminneområde i Unjárga gielda/Nesseby kommune ble fredet av Miljøverndepartementet i samsvar med kulturminneloven §§ 21 og 5 den 24. juni i 1988 (jfr. appendix I). Dette ble gjort på bakgrunn av et fredningsforslag fra Tromsø Museum utarbeidet av Finnmark fylkeskommune i 1985 (jfr. appendix II).

Kulturminneområdet ligger i Nesseby kommune. Denne kommunen innbefatter den indre del av Varangerfjorden. I sørøst grenser Nesseby mot Sør-Varanger kommune, i nordøst mot Vadsø kommune, i vest mot Tana kommune og i sør mot riksgrensen til Finland.

Ceavccageadge/Mortensnes kulturminneområde ligger på 70 grader 7'N og 29 grader Ø, ca 20 km øst for Varangerbotn langs Varangerfjordens nordside (se fig. 1). Fredningen gjelder fra Tana kommune i vest til Per Larsavik i øst mellom Varangerfjorden i sør og riksvei 98 i nord (jfr. fig. 2).

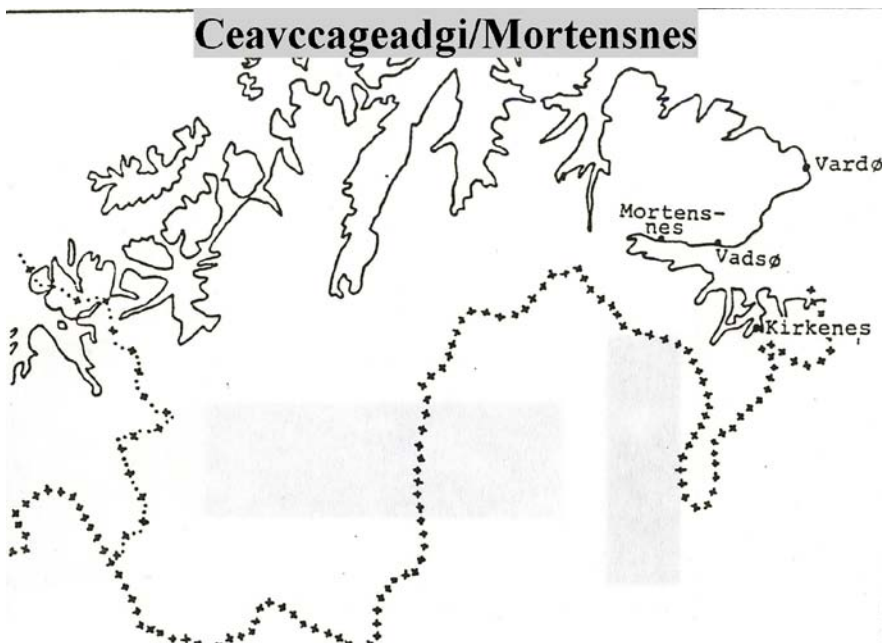

Fig. 1:
Finnmarkskart med
Ceavccageadge/
Mortensnes innfelt.
(etter K. Schanche
1988)

Sámediggi/Sametinget overtok forvaltningsmyndigheten for Ceavccageadge/Mortensnes den 1. september 2001. Det framgår av fredningsforskriftene fra 1988 at forvaltningsmyndigheten er pålagt å utarbeide en skjøtselsplan for området. Skjøtselen har hittil pågått uten at dette har skjedd, og etter ønske fra og i forståelse med Várjjat Sámi Musea/Varanger Samiske Museum, som fra 1988 har hatt det praktiske ansvaret for kulturminneområdet, utarbeider nå Sametinget en overordna plan for kulturminneområdet. Det er praktisk å ha en bredere avklaring av forvaltnings- og ansvarsforhold innenfor området enn det en

skjøtselsplan legger opp til. I nyere fredningsvedtak legges det opp til slike vide avklaringer, og av den grunn er det naturlig å utarbeide en forvaltningsplan også for Ceavccageađge/Mortensnes kulturminneområde.

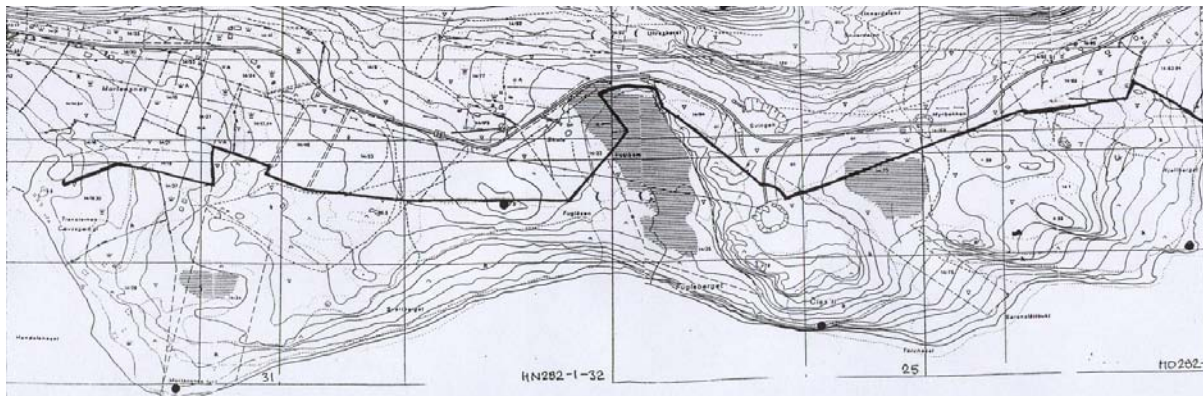

Fig. 2: Grensene til det fredete området

1.2 Formål

Fredningsbestemmelsene for Ceavccageađge/Mortensnes uttrykker at *"Formålet med fredningen er å sikre virkningen av de fredete fornminnene i landskapet og vitenskapelige interesser knyttet til disse"* (jfr. appendix I). En forvaltningsplan blir i så måte et nødvendig middel for å oppnå målsettingen med fredningen.

Forvaltningsplanen er ment å være et praktisk redskap for å oppnå fredningsbestemmelsenes målsetninger, og skal i utgangspunktet ikke virke skjerpene i forhold til disse forskriftene. Den skal heller ikke omfatte aspekter som ikke omfattes av kulturminneloven. Forvaltningsplanens formål er å:

- legge til rette for en dialog mellom eiere/brukere slik at det kan skapes best mulig forutsetning for den praktiske gjennomføringa av tiltakene.
- avklare ansvarsforhold for forvaltningen av kulturmiljøet
- angi konkrete tiltak for å opprettholde, styrke og formidle Ceavccageađge/Mortensnes' kulturelle, kulturhistoriske, religiøse og landskapsmessige verdi
- gjennomføre skjøtsel og vedlikehold samt bruk av arealer og kulturminner i samsvar med tradisjonell bruk og legge til rette for former for formidling som er forsvarlige i så henseende
- skissere hvordan den praktiske organiseringa og oppfølginga av dette arbeidet kan legges opp gjennom planer for tidsbruk, ansvarsfordeling, prioritering og bruk av virkemidler

Planen skal inneholde oversikter over kulturminneområdene, bygninger og installasjoner (for eksempel stianlegg tilhørende tilrettelegging og bygninger fra 1900-tallet) samt vegetasjonstyper med evaluering over slitasje og trusler i tillegg til retningslinjer for forvaltning, skjøtsel og evt. formidling.

2 BESKRIVELSE AV CEAVCCAGEADGE /MORTENSNES KULTURMINNEOMRÅDE

2.1 Naturforhold

2.1.1 Topografi

Ceavccageadge/Mortensnes ligger som nevnt på Varangerfjordens nordside. I motsetning til den sørlige kystlinja med tallrike fjordforgreininger, er fjordens nordside så å si uten sådanne. Kystlinja i nord er preget av grunne bukter, vik og nes, og landskapet kan karakteriseres som et bølgende viddelandskap omtrent helt ned til fjæresonen. På sørsiden har landskapet en mer ”knudret” karakter, med tallrike knauser. Grunnen til denne forskjellen i kystlinje og topografi er at en forkastning midtfjords har skapt ulike forhold på nord- og sørsiden av fjorden. Berggrunnen på nordsiden består av sedimentære bergarter som sandstein, leirskifer og morenekonglomerat (tillit), mens berggrunnen på sørsiden består av grunnfjellsbergarter som gneis og granitt.

Topografien lokalt på Ceavccageadge/Mortensnes er preget av terrasser og slake hellinger, men stedvis er det også områder der berget stuper bratt ned i sjøen. Berg framme i dagen domineres av skifrig sandstein og tillitt.

2.1.2 Klima og vegetasjon

Kvartærgeologiske og pollenanalytiske undersøkelser i området har gitt grunnlag for et relativt detaljert bilde av klima-, vegetasjon og landskapsutvikling etter siste istid.

Varangerhalvøya ble isfri for ca. 12.000 år siden. Klimaet ble gradvis varmere fram til rundt 3.000 f.Kr. Etter dette har klimaet blitt noe kjøligere. I dag tilhører Nord-Varanger den arktiske suboseaniske klimasone. Nåværende middeltemperatur i juli er ca +12 grader celsius mens den er -7 grader celsius i januar. Mørketiden varer fra ca. 20. november til ca. 20. januar mens det er midnattssol på klare dager fra ca. 20. mai til ca. 20. juli. Golfstrømmen fører til at kun det innerste av Varangerfjorden fryser til is vintertid, isgrensen når aldri ut til Ceavccageadge/Mortensnes. Havstemperaturen varierer fra 3 grader celsius om vinteren til 9 grader celsius om sommeren. Det er relativt lite nedbør i Fuglåsen - gjennomsnittlig ca 375 mm pr. år.

Også vegetasjonen har gjennomgått endringer, først og fremst som et resultat av klimaendringene. Ikke lenge etter at istida tok slutt vandret bjørka inn i området, og litt senere kom også furua. Et noe kaldere klima i årtusenene f.Kr. førte til en tilbaketrekning i både bjørke- og furuskogens grenser, og gjorde at furua forsvant helt fra nordsida av Varangerfjorden.

Dagens Ceavccageadge/Mortensnes er så og si skogfritt. Dette er imidlertid først og fremst et resultat av avskoging pga. vedhogst og landbruk i relativt ny tid. Husdyrenes rolle for vegetasjonsbildet er for øvrig

tydelig i området. I områder der sauer ikke beiter i dag gros det til med kjerr, slik som mellom Guovžageadže/Bjørnesteinen og riksveien i vest til Sørenslåttbukta i øst der det er bjørkeskog. Også myrpartiene i Sørenslåttbukta og Fuglåsen er tilgrodd med kjerr. Vegetasjonen på Ceavccageadže/Mortensnes består ellers av store områder med skrinn, slitasjesvak mose, lav og lyng fra Per Larsavik i øst til ruinene av Skjønngården i vest (nært Ceavccageadže/Grakse- eller Transteinen). I den vestligste delen av området består vegetasjonen for en stor del av forskjellige gressarter.

2.1.3 Dyreliv

Endringer i klima og vegetasjon har også påvirket dyrelivet. Når det gjelder dyrelivet på land har skogsdyr som bever, bjørn og elg nok vært vanligere før enn nå. Ellers har nok villreinen vært det pattedyret som har vært det mest typiske for området. Denne "rollen" ble etter hvert overtatt av tamreinen, som vel og merke har et levevis som ligger svært nær opptil villreinen.

Varangerfjorden har vært og er en meget ressursrik fjord. I tillegg til ulike fiskearter kommer havpattedyr, hvorav hval har vært langt vanligere å se i tidligere tider enn i dag. I tillegg til stasjonære selarter, opptrer migrerende selarter enkelte år i stort antall (gjelder først og fremst grønlandsselen). Dette har etter alt og dømme vært vanlig også tidligere.

Når det gjelder fuglelivet, er det variert og rikt med mye rovfugl, småfugl og sjøfugl. På Ceavccageadže/Mortensnes er det et fuglefjell der hovedsakelig måkefugler hekker nå til dags. Fugleberget ligger tett ved den viden kjente fiskeplassen innenfor det fredete området.

2.1.4 Strandlinjeforskyvning

Etter siste istid har strandlinjene hevet eller senket seg i terrenget, alt etter hvilket område eller hvilken periode en tar utgangspunkt i. Grunnen til dette er i hovedsak at istidens enorme ismasser ikke lenger presset landet ned. Ved hjelp av dateringer av organisk materiale fra strandvoller, kan geologer omtrentlig rekonstruere ulike områders strandforskyvningskurve.

Strandforskyvningskurven for Ceavccageadže/Mortensnes del viser at det her finnes to markerte strandlinjer: Ei ble dannet for 10.-11.000 år siden (hovedlinja) mens den andre ble dannet for ca 6000 år siden (tapes). Ut fra disse kan kulturminner dateres omtrentlig dersom disse anses som strandnær bosetning.

2.2 Kulturminner

Ceavccageadže/Mortensnes er av de rikeste kulturminneområder i Sápmi og Skandinavia, og har vært kjent i kulturhistoriske kretser fra ca 1850. Det utmerker seg i dag først og fremst som et sted for fortidens store anledninger - for gravlegginger, ofringer, gudedyrkelse, men også for sine mange spor etter bosetning. Som samisk kulturminneområde er det unikt da det speiler kontinuitet i bruk gjennom alle perioder fra eldre steinalder til nåtid. Dette er ei utvikling som danner forutsetning for identifisering av en samisk kultur og identitet. Oppkomsten av det vi i dag kjenner som samisk etnisitet vises her gjennom materiell kultur fra tidlig metalltid (1800 f.Kr - 0). Alle kulturminner etter Kristi fødsel har tilknytning til en sjøsamisk kontekst. Dette gjelder også det norske handelsstedet fra 17-1800-tallet som baserte sin drift på det sjøsamiske samfunnet. De forskjellige kulturminnetypene beskrives nedenfor.

Det er vanskelig å tidfeste hvor langt tilbake bruken av offerringene, Ceavccageadže/Tran- eller Graksesteinen og trolig Bjørnesteinen går (se fig. 8, 9 og 10). Skriftlige kilder skrevet av kristne nordmenn kan tolkes som at offerringene var kjent som rituelle steder på 1700-tallet (se Ø. Vorren og H. Kr. Eriksen 1993). Det siste kjente offerritual på Ceavccageadže/Transteinen er kjent gjennom A.G. Nordvis beretning om bruk i mars 1848 (A.G. Nordvi 1858). Om Bjørnesteinen finnes det ingen skriftlige kilder eller kjente sagn/myter som bekrefter bruk som sieidi/offerplass. Dens karakteristiske utseende og strategiske plassering tilsier derimot at den fra et tidspunkt trolig har blitt ansett som hellig.

Gravplassene (fig. 7 og 22) må også anses som sakrale monumenter i landskapet. Arkeologiske undersøkelser har påvist graver tilbake til mellom 390-125 f.Kr. mens den nyeste skriver fra tidsrommet 1515-1625 e.Kr. (A. Schanche 2000: 167). Dette lange tidspennet utelukker ikke gravlegginger i ur verken forut for eller etter de konkrete dateringene.

Boplasser på Ceavccageadže/Mortensnes omfatter åpne lokaliteter fra eldre steinalder, nedgravde tufter fra eldre og yngre steinalder og tidlig metalltid, kulturlagsområde fra etter Kristi fødsel og gammetufter som trolig er fra 15-1800-tallet. Felles for de åpne lokalitetene og tuftene er at de ligger forholdsvis nær datidig strandlinje. Dette kan synes å være den viktigste lokaliseringsfaktor med hensyn til boplasser fra eldre steinalder fram til husdyrholdet inntok den mest sentrale rollen i sjøsamisk økonomi (K. Schanche 1988: 126). De skriftlige kildene som omtaler Ceavccageadže/Mortensnes, skildrer området som en sommerboplass for Fuglåsen-siidaen (K. Schanche 1988: 51-52, om siidaordningen s. 34-36, Ø. Vorren og H. Kr. Eriksen 1993: 17 og 205).

Barns lekeborger, varder, skyteskjul, steinstrenger, handelsstedet fra slutten av 1700-tallet og andre kulturminner hvis funksjon er mer usikker, i tillegg til de kulturminner som man ikke enda har funnet eller registrert, viser en ekstensiv - og til en viss grad ukjent - bruk av området gjennom alle tider.

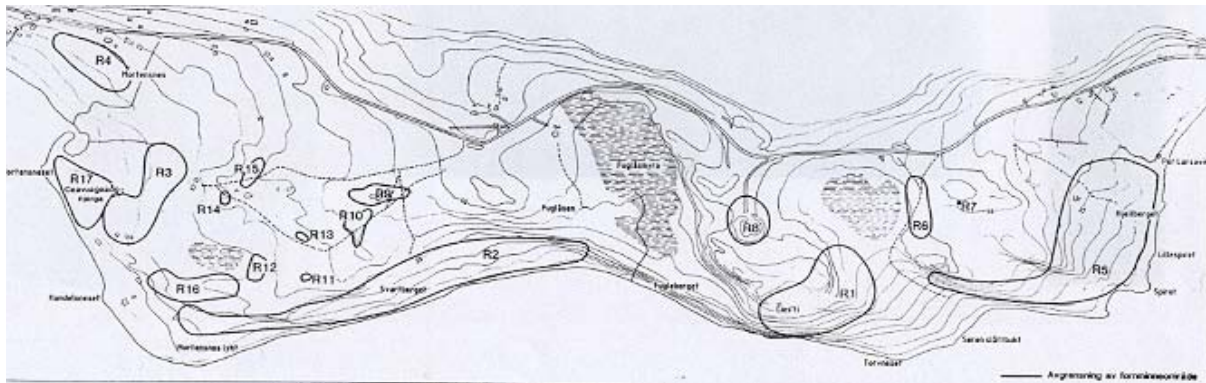

Fig. 3: Oversikt over og avgrensning av de registrerte kulturmiljøene innenfor området (etter K. Schanche 1988:56)

2.2.1. Åpne lokaliteter fra eldre steinalder

Åpne lokaliteter finnes gjerne i værutsatte områder. På Ceavccageadø/Mortensnes finnes to av dem på tidligere eid - R6 (Sørenslåttbukta) og R8 (Fuglåsene) (fig.4). Trolig har det stått teltkonstruksjoner eller andre lette tilholdssteder her som ikke har etterlatt seg spor for ettertiden. Maksimumsdatering på R8 ut fra strandlinje er 10.000 år gammel mens R6 maksimum er 9500 år gammel. (jfr. K. Schanche1988:57,127 og 144).

Fig.4: R8, åpen steinalderlokalitet i grustaket med Bjørnesteinen i bakgrunnen
(Foto: E. Eriksen)

2.2.2 Tufter fra f.Kr.

Det finnes både enkeltliggende og større eller mindre ansamlinger av tufter datert fra eldre steinalder til før Kr.f. Et fellestrekk for ansamlingene, er at de gjerne er organisert i parallelle rekker rett ovenfor datidas strandlinje, altså nært fjorden. Dette trekket er representert gjennom alle tider, men ser ut til å ha vært mest fremtredende i yngre steinalder/tidlig metalltid (K. Schanche 1988: 128, 130-131).

34 registrerte tufter fra eldre steinalder (R9-11 og R14-15, fig.5), er i glidende overgang fra sirkulære til ovale i form. Flere er synlige ved at større stein er plassert i ytterkant. Trolig er dette spor etter telt. Tre av tuftene er arkeologisk undersøkt ved utgravninger, og maksimumsdateringene på disse tuftene ligger på 9300 - 8500 år. Kjersti Schanche har dessuten registrert 6 tufter og 3 møddinger fra overgangen eldre - yngre steinalder på R12. Tuftene er også her sirkulære til ovale med ei maksimumsdatering på 8200 år. Disse tuftene ser ut til å være spor etter mer solide konstruksjoner enn telt, muligens torvgammer (K. Schanche 1988: 57-60, 131, 135-136).

Fig. 5:
Tuft/teltring fra eldre steinalder,
synlig ved hjelp av større stein
som er plassert i ytterkanten
(Foto: E. Eriksen)

Lokaliseringen av de 178 tuftene som er registrert fra yngre steinalder/tidlig metalltid er annerledes enn for de fra eldre steinalder. Fra å ligge på væreksponte steder, legges bygningene til datidas lunere vik og bukter. I denne perioden endres byggeformen fra sirkulære til firkantige strukturer. Det er registrert 7 tufter fra rundt år 2000 før Kristus med rektangulær form - såkalte "Gressbakkentufter" - som finnes lengst oppe i felt R3 og R4. Såkalte "Mortensnestufter" er fra tida etter "Gressbakkentuftene". Mortensnestuftene vises som rektangulære, nærmest kvadratiske forsenkninger i landskapet. Kjersti Schanche mener at denne bygningsmåten kan ha nedre dateringer til de siste århundre før Kristi fødsel, muligens helt frem til år 0. Denne type tuft ble først funnet av arkeologer på Ceavccageadge/Mortensnes, og ble dermed oppkalt etter stedets norske navn. Mortensnestuftene er i flertall på R3 og 4. I alt er det registrert 107 av dem. (K. Schanche 1988: 131-132, 136, 150, Odner 1967a: 19, 1967b: 2).

2.2.3 Gammetuftfeltet

I alt er det registrert 47 gammetufter på Ceavccagead̄ge/Mortensnes (fig. 6). De varierer i form og størrelse fra små, sirkulære til store, ovale/rektangulære fellesgammetufter. En del av disse gammene har også vært delvis nedgravd i terrenget, men ikke i samme utstrekning som bygningene fra yngre steinalder. I tillegg til gammetuftene ligger det ei mulig tuft etter jernaldernaust i dette feltet (K. Schanche 1988: 63, 137). Slike tufter er det få registreringer av i denne delen av Finnmark; kun tre andre som kan dateres til jernalder/middelalder er funnet i Fuglåsen (J. Henriksen, pers. med.)

Hustufter fra samisk jernalder (0-1100 e.Kr.) har enda ikke blitt sikkert konstatert på Ceavccagead̄ge/Mortensnes. Mortensnestuftene som er beskrevet ovenfor (2.2.2.) har trolig vært brukt fram til Kr.f. mens gammetuftene (R17) ligger oppå et opptil 2m tykt kulturlag, og skjuler trolig således eldre strukturer enn dem som er synlige i dag. Med dette kan man regne sannsynligheten for en kontinuerlig bosetning av området som reell, også med henblikk på de sakrale områder som for eksempel gravplassen (K. Schanche 1988: 63, 93, 152, A. Schanche 1984: 161-162).

Fig.6:
Gammetuft, felt R17
(Foto: E. Eriksen)

2.2.4 Graver

Hittil har det til sammen blitt registrert 403 graver fra Per Larsavik til Svartberget innenfor kulturminneområdet på Ceavccagead̄ge/Mortensnes (fig. 7 og 22). I realiteten er antallet mye høyere da alle gravene ennå ikke er systematisk registrerte.

Urgraver er typebeskrevet av Audhild Schanche (1994: 79 og 2000: 155-158), og samtlige typer finnes innenfor Ceavccagead̄ge/Mortensnes kulturminneområde. De vanligste gravene er *murte kamre*. De er karakteristisk nok enten nede i eller oppå ura. Mange befinner seg dessuten langsmed bergvegger eller inntil blokksteiner. Det finnes også en rekke *groper*, som tegner seg enten som runde eller som avlange søkk i ura. En del er også omgitt av en lav steinvoll. En tredje type som det finnes mange av i kulturminneområdet, er *røysene*. Røysene på Ceavccagead̄ge/Mortensnes divergerer i størrelse, fra å være nærmest uanselige til å være opp mot 2m høy og ca 5m i diameter.

Fig. 7:
Eksempel på
urgrav
(Foto: E. Eriksen)

En siste vanlig type innenfor området er gravene i *naturlige bulrom og hellere*. Disse gravene er anlagt i berghuler, under bergoverheng, i bergsprekker/-kløfter og under eller mellom steiner i storsteinete urpartier. En type som lett lar seg forveksle med murte kamre eller groper, er *steinsettinger*. Få av gravene har blitt registrert som steinsettinger, men flere av dem har vært markert med lave steinsettinger eller steinrammer i ura slik trekkene for denne gravtypen er beskrevet (2000: 158).

2.2.5 Ceavccagead̄ge/Graksesteinen

Ceavccagead̄ge/Grakse- eller Transteinen (fig. 8), en flat, oppreist sandstein, har gitt stedet sitt navn - Ceavccagead̄ge-njarga (K. Schanche 1988: 1 og 65 og Johansen og Odner 1968: 57).

Ceavccagead̄ge/Graksesteinen er reist som en bautastein som opprinnelig hadde 14 konsentriske ringer rundt seg (Brook-Utne og Solberg 1934 mfl.). Nå kan det se ut til at bare 13 er igjen. A.G. Nordvi restaurerte i 1856 steinringene (N. Nicolaysen 1856), og senere fikk P. Nicholaissen fra Ceavccagead̄ge/Mortensnes i

1921 tillatelse til å skjømte om steinringene og bautaen etter å ha skrevet brev om kulturminnets dårlige forfatning og forskjømne steiner (P. Nicholaissen 1921 og H. Gjessing 1921). Trolig har antall steinringer allerede på denne tiden blitt vanskelig å bestemme. Solberg refererer i 1953 til kartleggingen av steinen og ringene rundt i 1910. Da taltes 11 konsentriske ringer med rester av 1-2 til (Solberg 1953: 35). Bautaen befinner seg på felt R3, på grensen mot R17, 5 meter over havet. (K. Schanche 1988: 65 og Odner 1967a: 4). Selve steinen er 102cm bred over det hele, likeledes er den like tykk over det hele - 9cm. Den er tidligere målt til 238 cm høy, men bautaen har nå kommet høyere opp av jorda enn det den var tidligere (Nordvi 1858, Ø. Vorren og H. Kr. Eriksen 1993: 107, for videre beskrivelse jfr. Solberg 1909).

Fig.8:
Ceavccageadge eller Tran- eller
Graksesteinen
(Foto: E. Eriksen)

2.2.6 Offerringene

I dag finnes det to offerringe innenfor Ceavccageadge/Mortensnes kulturminneområde (Fuglebergbukta og Fuglåsén). A.G. Nordvi (1858) beretter dessuten om en tredje i Per Larsavik. Denne er i dag helt borte.

Offerringen i Fuglebergbukta ligger midt i ei gravur under den vestre delen av en lyngkledd hammer. Hammeren danner selv en del av ringen og oppå denne er det lagt en rad av stein for å markere dette. Offerringen dannes av en oppmurt ring av stein - tilnærmet sirkulær. Inni denne offerringen står en vinkelformet mur, noe A.G. Nordvi ikke beskrev. Trolig betyr dette at muren ikke var der på Nordvis tid og at den har kommet til i ettertid (Nordvi 1858, Ø. Vorren og H. Kr. Eriksen 1993: 111-113). Muligens er dette rester etter et skyteskjul brukt i jaktøyemed eller også kan det være rester etter barns lek.

Fig.9:
Offerringen nedenfor Guovžageadge/
Bjørnesteinen på Fuglåsen
(Foto: E. Eriksen)

Offerringen på Fuglåsen (fig. 9) er også bygd opp av skiferheller til en sirkel-ovalformet mur (Ø. Vorren og H. Kr. Eriksen 1993: 114-115). Denne offerringen er lokalisert like øst for Fuglåsenmyra, på en utløper sør av fjellpartiene fra Stuorrajeaggi. Denne ender i flåg som stuper ned mot fjorden. På toppen av flåget ligger Bjørnesteinen (se 2.5.7.), og like sørvest for steinen, på en lavere avsats av, ligger offerringen i skifrig ur. (Ø. Vorren og H. Kr. Eriksen 1993: 114).

I 1858 beskriver A.G. Nordvi også en tredje offerring på Per Larsavik. Han skriver at offerringen er 44 alen (26,5m) i omkrets, 2,5 alen (1,5m) høy, trolig var den ca. 8,5m i diameter og bygget av større steinheller. Allerede på hans tid begynte denne offerringen å ødelegges da hellene på endene hadde blitt brukt i bygningsarbeider. (Nordvi 1858: 25, Ø. Vorren og H.Kr. Eriksen 1993: 118-119).

2.2.7 Bjørnesteinen

Bjørnesteinen (fig.10) er en stor, naturlig flyttblokk med et bjørnelignende utseende når den sees fra enkelte vinkler (Vorren og H.Kr. Eriksen 1993: 114). Steinen er situert nordøst og ovenfor offerringen på Fuglåsen. Audhild Schanche benevner Bjørnesteinen som en sieidistein med en iboende kraft det lønte seg å holde seg på god fot med (A. Schanche 1984: 155-156).

Fig.10:
Guovžageadje/Bjørnesteinen
(Foto: E. Eriksen)

2.2.8 Kjøpmannsruinene

På Handelsneset finnes rester etter steingjerder og grunnmurer etter butikk, våningshus og fjøs. Enkelte av bygningene som har stått her, avtegner seg også med grunnmurer i steinheller. Det vokser mye ildtuer på neset, og minst ei tuft er svært synlig bare ved hjelp av disse. På bakken ovenfor selve Handelsneset finnes også strukturer. Noe av dette skriver seg fra bygg som stod da handelsstedet var i bruk, mens andre representerer senere bruk av området.

Fra slutten av 1700-tallet er det også beskrevet ei hamn i tilknytning til handelsstedet på Ceavccageadje/Mortensnes. Hit kom det skip helt fra Tyskland og pomorhandelen var dessuten sentral (T. Nilsen 1984: 94 og Odner 1967a: 2).

2.2.9 Andre kulturminner

R7 er ei steinlegging som ligger omtrent midt mellom Sørenslåttbukta og riksveien i luftlinje. Steinlegginga er antydning å være ei mulig grav, kanskje fra steinalderen (K. Schanche 1984). Innenfor R3 ble det, i tillegg til tuftene som er omtalt under 2.2.2., registrert 21 sirkulære til ovale forsenkninger (Johansen 1967: 1). Odner (1967a: 2-3) mente dette kunne være graver selv om det var for tidlig å være sikker siden de ikke hadde nådd bunnen av kulturlagene. Gravtypen hadde ikke tidligere vært registrert i Norge, men Odner støttet seg på den russiske arkeologen Gurinas undersøkelser på en gravplass i Murmanskfjorden hvor lignende strukturer viste seg å være graver. Johansen (1967: 3) mener på sin side at utgravningene ikke bekreftet dette.

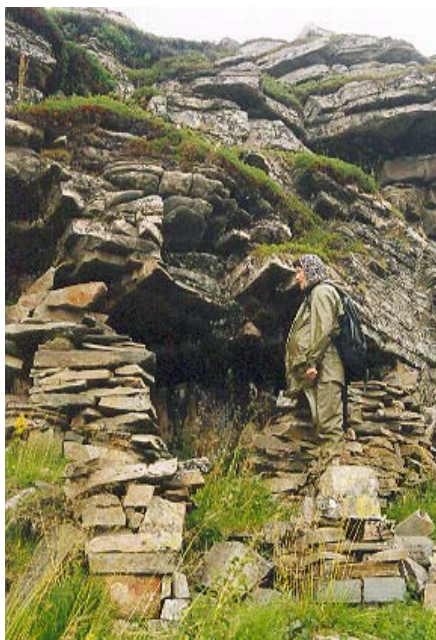

Fig.11:
En borg lagd til lek. Denne er bygget nedenfor berget over stien mellom post 6 og 7. Dette er en av de mest sinnrike bygningene med innbygget vindu.
(Foto: E. Eriksen)

R13 er et felt med tre dype forsenkninger, registrert av Kjersti Schanche. Etter hennes mening kan dette være dyregraver eller lignende (1988: 65). I tillegg gjør hun oppmerksom på en rekke vage, mulig menneskelagde strukturer som ikke er registrert (1988: 66). I ura er det dessuten flere borger lagd av barn samt mulige skyteskjul, varder og markører for lakse- og kveiteplasser.

2.3 Eiendommer, bygninger, anlegg og installasjoner

2.3.1 Grunneiere

Alle eiendommer som grenser til og ligger innenfor Ceavccageadge/Mortensnes kulturminneområde ligger innunder gårdsnummer 14. Nedenfor følger ei oversikt over grunneiere både innenfor området og for tilgrensende områder. Det må her tas forbehold om eventuelt uskifta bo. I tillegg til disse eies gnr. 14/1 og 1F8 av Statsskog, Finnmark. Jfr. appendix III for kart med eiendomsgrenser.

Eiendommene innenfor freda området eies av:		Tilgrensende eiendommer eies av:	
Bnr. 19, 30	Even Einarsen	Bnr. 55,17,44, 21,23, 46	Alf D. Svenning
Bnr. 22	Nesseby kommune	Bnr. 12	Lise Svenning
Bnr. 25	Karin og Lars H. Mowinckel	Bnr. 20, 14,54	Magnus A. Johansen
Bnr. 28	Onny Harder Ottesen	Bnr. 15, 16	Einar Dahl
Bnr. 34	Nesseby kommune	Bnr. 18	Even Einarsen
Bnr. 37	Olaug Wille Paulsen	Bnr. 27	Ruth Mjøen
Bnr. 75	Torbjørn Karl Rasvik	Bnr. 94	Otto Kristensen
		Bnr. 62	Bjarne K. Flå
		Bnr. 63,64	Egil A. Rolstad
		Bnr. 65, 66	Øystein Kristiansen

2.3.2 Byggverk fra 1900-tallet

Utpå selve Ceavccageadgnjárga/Mortensneset står to lange og høye atskilte rader med fiskehjeller. Disse tilhører p.t. den private grunneieren.

Fig.12:
Fiskehjellene på Ceavccageadgnjárga/Mortensnes
(Foto: E. Eriksen)

Omtrent 100m sørøst for Ceavccageadgn/Tran- eller Graksesteinen, innenfor det fredete området, står ruiner etter et gårdsbruk med tre bygninger. Jorda som hører innunder dette gårdsbruket ble fraskilt 23. juni 1906 ifølge GAB/SEFRAK-registrene. Disse ruinene er rester etter Skjønngården. Folkene på gården flyttet til Båtsfjord og tok hovedhuset med seg en gang etter krigen. Låven har forfalt til den gikk overende, og det ligger enda trerester etter den på stedet. Utedoen befinner seg nå oppi en av ruinene.

Fig.13:
Rester etter Skjønngården
(Foto: E. Eriksen)

Rundt 200m nordøst for ruinene ligger det såkalte ”Willehuset” oppkalt etter en tidligere eier. Husets nåværende eier er Olaug Wille Paulsen, men disponeres av Leif K. Wille Halvorsen. Det opprinnelige navnet på gården er Borregård. Bruket ligger på bruksnummer 37 som ble fraskilt 24.september 1913. Huset kan i

standsettes, mens lòa er nærmest helt forfallen. Vegg i vegg med huset ses deler av det gamle fjøset. Fjøset er ombygd etter originalstua som tidligere stod lenger nede ved fjæremålet, nedenfor Ceavccageađge/Grakse- eller Transteinen. Grunnmuren er laget av hellesteiner fra ura.

Fig.14:
Willehuset
(Foto: E.
Eriksen)

Nærmere 500m rett sør for Willehuset står ei fyrlykt. Lykta er rundt 6m høy og har et grunnplan på ca 5m i diameter. Den er hvit med skarp oransje tak. Nåværende lykt har solcellepanel. Rundt den ligger rester av jern. Dette stammer fra ei tidligere lykt som ble sprengt av tyskerne under 2. verdenskrig.

Fig. 15:
Fyrlykta
(Foto: E. Eriksen)

Av de bygninger som ligger utenfor selve kulturminneområdet, og nedenfor (sør for) riksveien, er den tidligere revefarmen en av dem som har mest visuell innvirkning på området. Revefarmen eies av Alf Svenning, og ligger omtrent 200m nordøst for Willehuset. Farmen består av en rekke smale, lange bygninger som står på påler opp fra bakken. Siden den ikke lenger er i bruk, forfaller den stadig mer.

Fig. 16:
Revefarmen
(Foto: E. Eriksen)

I tillegg kommer Fuglåsen skole med sjå som ligger like øst for parkeringsplassen til Ceavccageadje/Mortensnes kulturminneområde. Både skole og sjå er relativt store bygninger. Skolen ble brukt som skole fram mot slutten av 1950-tallet. Nå tilhører begge bygningene Mortensnes bygdelag og har blitt brukt til forsamlingshus, men bygdelaget ønsker nå at forvaltningsansvarlig for kulturminneområdet skal overta disse.

Fig. 17:
Fuglåsen skole
(Foto: E. Eriksen)

Nesten en kilometer øst for skolebygningene, ligger også et rødt fritidshus med omkringliggende sjåer. Dette blir flittig brukt, og er godt vedlikeholdt.

2.3.3 Anlegg og installasjoner

Like sør for riksveien, på Fuglåsen, står informasjonshallen. Denne ble ferdigstilt til åpningen av anlegget i juli 1993. Informasjonshallen er ei lav bygning i brunt ispedd grått og hvitt. Den er ikke fremtredende i terrenget, men innenfra er det god utsikt over området. Toalettfasiliteter er dessuten innebygd i bygningen. Disse stenges samtidig som informasjonshallen.

Fig. 18: Informasjonshallen (Foto: E. Eriksen)

Varanger Samiske Museum lagde i 1989/90 en rekonstruksjon av en fellesgamme (gohti) på Ceavccageadgnjárga/ Mortensnes omlag 40m sørøst for fiskehjellene. Denne gammen er omringet av et gjerde, og utenfor gjerdet står foreløpig museets rekonstruerte bask. Det er ikke avgjort om denne båten kommer til å forbli på Ceavccageadgnjárga/ Mortensnes.

Fig. 19:
Den rekonstruerte fellesgammen
(Foto: E. Eriksen)

Det eneste utedoet som finnes på Ceavccageadgnjárga/Mortensnes står inni en av bygningsruinene på Skjønngården overfor gammen (jfr. fig. 13). Denne er grønnbeiset og vises således ikke godt i terrenget.

I tillegg til disse bygningene er det laget en stor parkeringsplass mellom informasjonshallen og Fuglåsen skole. Dette er hovedadkomsten til kulturminneområdet og til fiskeplassen som ligger rett vest for Fuglefjellet, omtrent 500m sørøst for skolen. I tillegg til den store parkeringsplassen finnes to mindre parkeringsplasser for bevegelseshemmede. Disse er plassert innenfor inngjerdingen av området, og de er ikke skiltet eller omtalt i annet enn brosjyren som er laget for området.

Fra informasjonshallen i øst til Ceavccageadgnjárga/Mortensnes i vest er det lagt opp flere kulturstier med diskrete nummerskilt med røde tall på mørkere eller lysere skiferheller enn de som naturlig finnes på stedet (jfr. fig. 5). Disse henviser til informasjonsbrosjyren. Det meste av stianlegget er inngjerdet, med unntak av stien til Fuglefjellet.

2.4 Bruk av området i dag

I dag er Ceavccageadgnjárga/Mortensnes fredet som kulturminneområde. Den vestlige delen av området har blitt tilrettelagt med kulturstier for å formidle de mange kulturminnene her. Kulturstiene på Ceavccageadgnjárga/Mortensnes besøkes stadig av skoleklasser, turister og andre interesserte i sommerhalvåret. En informasjonshall med guider og informasjonsmateriell er også tilknyttet stianlegget. Denne var åpen fra 1993 til 2001.

Varanger Samiske Museums rekonstruerte gamle har tidligere stått åpen for bruk, men er nå stengt og leies ut til interesserte etter avtale.

Størsteparten av det tilrettelagte området er inngjerdet fordi sauer beiter her i sommerhalvåret. Sauebonden eier dessuten området som grenser til informasjonshallen i vest og dyrker denne marka. Kun stien som er laget ned mot fiskeplassen ved Fugleberget er utenfor inngjerdingen for sau. Fiskeplassen brukes flittig, for et meste av turister - særlig finlendere. Parkeringsplassen, som kan sees på som et tilknytningspunkt mellom kulturstiene og fiskeplassen, brukes dessuten av campingturister.

Bålplasser tyder på at kyststripen langsmed det fredete området trolig brukes både av lokalbefolkningen og dem som kommer langveis fra både med hensyn til fiske og rekreasjonsområde. I fredningsforslaget (1985) fra Tromsø Museum vektlegges også området rundt Fuglåsen og Fugleberget som rekreasjons- og fiskeområde. Her nevnes dessuten flere laksemerker langsmed kystripa. I tillegg høster lokalbefolkningen gressløk, krøkkebær og tyttebær innenfor kulturminneområdet (1985:9), mens også det tilstøtende østlige område er opp-pløyd og brukt som beiteland for sau.

3 FREDNINGS- OG FORVALTNINGSHISTORIKK

3.1 Fredningshistorikk

Ceavccageadje/Mortensnes har av arkeologer vært et kjent kulturminneområde siden kjøpmannen A.G. Nordvis tid midt på 1800-tallet. Han foresto de første utgravningene som fant sted rundt 1850. Arkeologene Odner, Myhre og Kleppes undersøkelser og registreringer på fra 1960 til 1974 la grunnlaget for et nytt fokus særlig på den vestligste delen av området, og fredningshistorikken med hensyn til Ceavccageadje/Mortensnes hadde sin spede begynnelse rundt 1975. Da vurderte Povl Simonsen ved Tromsø Museum å kjøpe eller klausulere en privat eiendom hvor bautasteinen og labyrinten samt et tufftefelt lå. I tillegg ble søknad sendt til Finnmarks Jordsalgskontor om å få skjøte også på Statens del av kulturminneområdet; herunder bl.a. de mest kjente gravplassene, flere tufftefelt, åpne steinalderboplasser, m.m. (Simonsen i udatert brev av 1975, samt 13.12.76).

Det store antallet kulturminner og den lette adkomsten til området, gjorde det til et populært utfartssted for skoleklasser og andre interesserte for ekskursjoner. Det var ikke uvanlig å treffe på elever som gikk manngard på tvers av ura for å lete etter graver. Denne ferdselen i den skjøre ura bekymret Ørnulf Vorren ved Tromsø Museum, og på begynnelsen av 1980-tallet gikk han og Audhild Schanche på kryss og tvers av Ceavccageadje/Mortensnes for å finne ut av hvordan man på best mulig måte kunne tilrettelegge for å regulere trafikken. På samme tid oppdaget arkeologer også tufter fra eldre steinalder på stedet, og det virkelig store spennet i kulturminner gjorde at områdefredning nå ble vurdert. Dette førte til at Audhild Schanche ved Finnmark fylkeskommune utarbeidet et fredningsforslag for kulturminneområdet Ceavccageadje/Mortensnes. Fredningsforslaget ble sendt til Miljøverndepartementet via Tromsø Museum som daværende forvaltningsmyndighet i 1985. (A. Schanche, pers. med., jfr. Appendix I).

Flere høringsrunder og møter fant sted mellom berørte parter, og en viss reduksjon av hva som opprinnelig hadde blitt foreslått som kulturminneområde fant sted etter lokalbefolkningens ønske.

I 1988 gikk fredningsforslaget igjennom (appendix II), og i brev fra Miljøverndepartementet av 24. juni 1988 heter det:

”I medhold av lov om kulturminner av 9.juni 1978 nr.50 §§21 og 5 freder Miljøverndepartementet etter forslag fra Tromsø museum et område rundt de legalfredete faste fornminnene på Mortensnes i Nesseby kommune. Samtidig freder Miljøverndepartementet følgende faste kulturminner fra nyere tid innenfor området: rester av handelssted fra forrige århundre med husmurer og steingjerder, lange strekninger med gamle gjerdefundament ”steinstrenger” og varder og andre markører i belleura.”

Når det gjaldt behandling av de fredete kulturminnene og området for øvrig, viste Miljøverndepartementet til kulturminneloven og de fastsatte fredningsbestemmelsene. Forvaltningsmyndigheten over Ceavccageadje/Mortensnes ble lagt til Tromsø Museum, som samtidig fikk hjemmel til å delegere ansvar med tilsyn og håndheving av fredningsbestemmelsene lokalt. I praksis var dermed Nesseby kommune ved Varanger Samiske Museum den institusjon som overtok ansvaret for det fredete kulturminneområdet Ceavccageadje/Mortensnes.

3.2 Forvaltningshistorikk

3.2.1 Forvaltningsmyndighet

Siden fredningen av kulturminneområdet i 1988 er kulturminneforvaltningen omorganisert ved endringer av forskrifter av kulturminneloven. Forvaltningsmyndigheten av ikke-samiske kulturminner ble lagt til fylkeskommunene i 1990 og forvaltningsmyndighetene for samiske kulturminner ble delegert til Samisk kulturminnevern under Tromsø Museum i 1990, siden til Samisk kulturminneråd i 1994, senere Sametinget i 2001.

I etterkant av forskriftsendringen hersket det usikkerhet rundt hvem som hadde det formelle forvaltningsmyndigheten for Ceavccageadje/Mortensnes kulturminneområde. I samtale Samisk kulturminneråd hadde med Miljøverndepartementet 01.10.98, ble det gitt forståelse av at en, i fredningsvedtaket, eksplisitt uttrykt forvaltningsmyndighet (i dette tilfellet Tromsø Museum) fremdeles var gjeldene – til tross for seinere forskriftsendringer innen forvaltningen. I 2001 kom Riksantikvaren fram til ei ny fortolkning av forvaltningsmyndigheten. Riksantikvaren konkluderte med at endringene i kulturminneloven og endret forskrift om faglig ansvarsfordeling også innebar at forvaltningsmyndigheten for fredete områder ligger til regional forvaltningsmyndighet. Dette medførte at Finnmark fylkeskommune og Samisk kulturminnevern hadde delt forvaltningsmyndighet over Ceavccageadje/Mortensnes kulturminneområde (jfr. brev av 31.07.01).

Riksantikvaren så på denne situasjonen som lite praktisk og ønsket å legge ansvaret til en av partene. Det ble lagt vekt på det overveiende innslag av samisk fortid i det aktuelle området samt den betydning området har for den samiske befolkning i dag både i lokalsamfunnet og som kilde til forhistorie generelt. Riksantikvaren fant derfor å legge forvaltningsmyndigheten til Sametinget (brev av 31.07.01).

3.2.2 Praktisk forvaltningsansvar

I Miljøverndepartementets fredningsdokument for Ceavccageadje/Mortensnes (av 24.06.88) heter det i fredningsbestemmelsenes punkt X at *"Forvaltningen av fredningsbestemmelsene er tillagt Tromsø Museum, Universitetet i Tromsø. Skjøtsel og praktisk forvaltning kan delegeres lokale myndigheter og institusjoner."* En slik formell henvendelse til lokale myndigheter og institusjoner har ikke funnet sted, men Varanger Samiske Museum har tatt på seg den praktiske forvaltningen av området i muntlig forståelse med Tromsø Museum. Dette skjedde som et ledd i Nesseby kommunes kultursatsing der fredningen av området fikk ringvirkninger i lokalsamfunnet da det medførte statlige midler både til bygging av informasjonshall i Ceavccageadje/Mortensnes og museumsbygg i Varangerbotn (A. Schanche, pers. med.).

Utarbeidelsen av ei tilrettelegging av Ceavccageadje/Mortensnes med kulturstianlegg og informasjonssbygg var i emning allerede i 1986 med Audhild Schanche, daværende bestyrer på Varanger Samiske Museum, som pådriver. Tilretteleggingen av Ceavccageadje/Mortensnes ble ferdigstilt i 1993. Tilretteleggingen bestod av et kulturstianlegg med tilhørende hefte, en informasjonshall og en fellesgamme. Guider var ansatt til å vise

interesserte severdighetene i sommersesongen. Utenom sesongen kunne man henvende seg til museet i Varangerbotn for guiding. Denne tilretteleggingen omfattet bare den vestlige delen av området da man ønsket at det øvrige området skulle ligge i fred uten forstyrrelser utover det som allerede var påført før fredningen.

Tromsø Museum har ikke bidratt med midler i dette arbeidet, og Varanger Samiske Museum har derfor søkt prosjektmidler årlig. Skjøtselsarbeidet har derav blitt finansiert gjennom prosjektstøtte fra Riksantikvaren, Finnmark fylkeskommune og Sametinget (tidligere Samisk kulturminneråd) samt over Varanger Samiske Museums eget driftsbudsjett siden skjøtselen startet i 1995. Dette har pågått hvert år fram til 2002 da fylkeskommunen ikke bidro, og skjøtselen ble skåret ned til et minimum. Samtidig ble informasjons- og guidesentralen stengt fordi Nesseby kommune skar ned i sine bevilgninger til Varanger Samiske Museum.

3.3 Forvaltningsplanarbeidet

Arbeidet med forvaltningsplanen for Ceavccageadge/Mortensnes ble igangsatt av Sametinget med forarbeid, feltarbeid, rapportarbeid og oppfølging av forprosjekt med utarbeiding av forvaltningsplan i perioden 1.juli 2002 og til 17.januar 2003 med forlengelse fra 1.mars til 16. april 2003. Cathrine Baglo hadde ansvar for feltarbeid og feltrapport mens Elisabeth Eriksen tok over fra 1.september. Feltarbeidet omfatta nye kulturminneregistreringer, kartlegging av kulturminnenes og formidlingsanleggets tilstand samt evaluering av skjøtsel, tilstand og formidling. Forvaltningsplanen har blitt utformet med konsulenthjelp fra Kjersti Schanche, bestyrer på Varanger Samiske Museum.

Det ble oppretta ei referansegruppe for prosjektet med deltakere fra Nesseby kommune ved Varanger Samiske Museum (Kjersti Schanche), Finnmark fylkeskommunes kulturretat (Jan Ingolf Kleppe/Ingvild Larsen) og Fagenhet for arkeologi ved Tromsø Museum (Keth Lind). Sametinget deltok dessuten med Marthe Pramli og prosjektleder.

I løpet av prosjektarbeidet har det blitt avholdt fem møter. De viktigste sakene har vært disposisjon av og innhold i forvaltningsplanen, rapportering fra feltarbeid, integrering av lokalbefolkningens syn på områdefredningen, fisketurismen, skilting av området med mer. Prosjektleder har gjennom perioden holdt deltakerne løpende orientert i sakens gang ved å sende kapitler og findisponering til gjennomlesning foran hvert møte. Referansegruppa har til alle tider fungert svært tilfredsstillende.

Forvaltningsplanen slik den foreligger her, blir sendt på høring før den endelig legges fram for behandling og vedtak i Sametingsrådet. Planen vil danne grunnlag for den videre forvaltning av Ceavccageadge/Mortensnes kulturminneområde.

4 FORVALTNING, LOVGRUNNLAG OG ANSVARSFORDELING

4.1 Sametinget

Fra og med 1. september 2001 er Sametinget ansvarlig forvaltningsmyndighet for Ceavccageadǵe/Mortensnes i tillegg til å være dispensasjonsmyndighet for kulturminneområdet (jfr. appendix IV).

4.2 Riksantikvaren

Riksantikvaren er direktoratet for den totale kulturminneforvaltning i Norge, og har dermed et overordnet, faglig ansvar for den øvrige forvaltningen. Dette innebærer at Riksantikvaren er klageorgan for vedtak fattet av Sametinget vedrørende Ceavccageadǵe/Mortensnes kulturminneområde.

4.3 Finnmark fylkeskommune

Etter Riksantikvarens vedtak der Sametinget overtok forvaltningsansvaret for Ceavccageadǵe/Mortensnes fra 1.september 2001, har ikke Finnmark fylkeskommune ved Kulturetaten en formell forvaltningsrolle i forhold til dette kulturminneområdet. Finnmark fylkeskommune forvalter imidlertid ikke-samiske kulturminner ellers i fylket, og innehar viktig kompetanse i forhold til skjøtsel av slike. Fylkeskommunen vil som sådan være en sentral samarbeidspartner i forbindelse med forvaltning og skjøtsel av Ceavccageadǵe/Mortensnes kulturminneområde. Forvaltningen skal også søke å skje i samforståelse med Finnmark fylkeskommune (jfr. §3 i forskriftene til Lov av 9.juni 1978 nr.50 om kulturminner (kml) vedrørende samarbeidsplikt og Riksantikvarens bestemmelse om rette forvaltningsmyndighet for Ceavccageadǵe/Mortensnes kulturminneområde av 31.juli 2001).

4.4 Varanger Samiske Museum

Nesseby kommune ved Varanger Samiske Museum har til nå tatt det praktiske forvaltningsansvaret. Det vil være naturlig at Varanger Samiske Museum fortsetter denne praksisen, og det må inngås en formalisering av en avtale om det praktiske forvaltningsansvaret mellom museet og Sametinget.

4.5 Tromsø museum

Tromsø Museum har vært ansett som forvaltningsmyndighet for Ceavccagea dge/Mortensnes siden 1988. Fra 2001 har Tromsø Museum formelt sett ingen myndighet eller direkte ansvar for kulturminneområdet lenger. Det kan imidlertid bli aktuelt å be om å få bruke Tromsø Museums kompetanse i forskjellige øyemed, bl.a. for å sikre kontinuitet i forvaltningen.

5 FORHOLDET TIL ULIKE BRUKERINTERESSER

5.1 Grunneiere og lokalsamfunn

I bygda Ceavccageadje/Mortensnes vil yngste innbygger i løpet av et par år fylle 50. Det bor kun to barn i nærheten - i Per Larsavik. Felles for beboerne av området er en følelse av at bygda kommer til å dø ut med dem. Grunnen til dette menes, blant folk, for en stor del å være tredelt: Lokalt skyldes det på de sterke restriksjonene mht. kulturminneområdet og kulturminner i umiddelbar nærhet av dette, og dernest skylder man på innføring av obligatorisk samisk i skolen i kommunen siden størsteparten av bygda føler seg norsk. I tillegg kommer den generelle samfunnsutviklinga med økende sentralisering.

Utfordringer

Restriksjonene i kulturminneområdet godtas av de fleste i lokalsamfunnet, men de har til tider følt seg overkjørt av kulturvernmyndighetene. Grunneiere anser det som vanskelig eller umulig å fradele tomtene sine, sette opp nybygg eller evt. utvide potetåkeren fordi kulturvernmyndighetene vil gå mot alt som kommer i konflikt med, eller skjemma, kulturlandskapet. Da området skulle fredes på 80-tallet, ble det ifølge lokalbefolkningen, gått hardt ut fra forvaltningens side med innstramminger i bruk og bevegelsesfrihet innenfor det avsatte arealet. I ettertid viste det seg at den ødeleggende ferdselen i første rekke ble foretatt av forvaltningen selv. Dette førte til en viss grad av motvilje blant bygdefolket.

Anbefalte tiltak

Det er viktig å legge til rette for en utvidet dialog med lokalbefolkning og grunneiere i Ceavccageadje/Mortensnes. En start er å sende forvaltningsplanen for området ut til alle grunneiere og bygdefolk. Denne bør følges av et brev som informerer om at Sametinget har overtatt forvaltningsmyndigheten for kulturminneområdet, og eventuelt om hvilke konsekvenser dette vil få. Brevet bør på samme tid invitere til et folkemøte der representanter fra Sametinget og Varanger Samiske Museum møter opp for å informere samt høre på hva folk fra lokalsamfunnet mener i tillegg til å oppfordre til aktivitet rundt det fredete området. Viktigheten av Ceavccageadje/Mortensnes som samisk kulturminneområde bør avspeiles i hvem som stiller på møtet fra Sametinget. Videre bør grunneiere og innbyggere i Ceavccageadje/Mortensnes informeres om eventuelle endringer som vil foregå innenfor kulturminneområdet.

Det bør også vurderes å ta initiativ ovenfor kommunen om å utarbeide en reguleringsplan for hele bygda Ceavccageadje/Mortensnes slik at det blir tilrettelagt for bosetting, fritidsboliger og annen aktuell aktivitet (for eksempel campingplass) i nærheten av kulturminneområdet.

Anbefalte tiltak	Ansvarlig
Utsendelse av forvaltningsplanen til grunneiere, bygdefolk og andre lokale interessegrupper	Sametinget
Invitere til folkemøte	Sametinget
Informasjon om evt. endringer som vil skje innenfor kulturminneområdet	Sametinget og Varanger Samiske Museum
Vurdere initiativ ovenfor kommunen vedrørende reguleringsplan for bygda	Sametinget

5.2 Landbruk

Landbruket rundt kulturminneområdet Ceavccageadje/Mortensnes består i dag hovedsakelig av sauehold. Bøndene mener seg lite berørt av fredningen, og har ingen problemer med restriksjonene. Det er også overenskomster med Varanger Samiske Museum slik at et område innenfor fredningsarealet kan brukes til sauebeiting til beste for begge parter. Dagens ordning virker tilfredsstillende.

Utfordringer

Sauebeiting i området sees på som positivt for vernet av kulturminner. Beitet holder nede bestanden av ildtuer og annet ugras i tillegg til at trær og buskas ikke får innpass.

Anbefalte tiltak

Det understrekes at saueholdet må opprettholdes for å holde uønsket vegetasjon i sjakk.

Anbefalte tiltak	Ansvarlig
Beitedyr som sau og rein må fortsatt bruke Ceavccageadje/Mortensnes	Sametinget i samarbeid med Varanger Samiske Museum og lokale gårdbrukere og reineiere

5.3 Fiske

Vest for Fuglefjellet ligger en viden kjent fiskeplass på ei bred og lang berghylle som stuper rett ned i fjorden. Tidligere ble denne mye brukt av folk fra bygda Ceavccageadje/Mortensnes, men nå har hobbyfiskere, for det meste fra Finland og Vadsø, overtatt. Folket i bygda fisker for det meste fra båt.

Utfordringer

Fiskerne utenbygds fra skaper visse utfordringer da enkelte av dem ikke synes å være klar over at området er fredet. De kjører gjerne helt ned til enden av kulturstien der motorisert ferdsel ikke er tillatt, eller kutter stien ned til fiskeplassen for å slippe og gå lenger enn nødvendig - og lager da stier over myrpartiet ved Fuglåsen

skole. Det er også tilfeller av at enkelte utenbygds fiskere tar med seg hellesteiner fra området. Dette fører til slitasje på kulturminnene, spesielt gravene.

Fisketurismen skaper dessuten behov for camping: campingbiler står gjerne på parkeringsplassen i opptil to uker, og det settes opp telt også innenfor det fredete området. Det er ikke toalettfasiliteter i nærheten av fiskeplassen når informasjonshallen er stengt. I tillegg samles det opp mye søppel grunnet tilstrømmingen av folk, og søppelbøttene tømmes ikke hyppig nok, noe som medfører et sanitærproblem. utfordringene har økt i omfang etter stengningen av informasjonshallen i 2002.

Anbefalte tiltak

Utfordringene kan trolig forminskes ved hjelp av enkle grep rettet mot formidling og skjøtsel: For eksempel skilting på parkeringsplassen og utplassering av søppelbokser på parkeringsplassen.

Da det ikke er lov å campe, verken med campingbiler, telt eller annet, i det fredete området, vil det være formålstjenlig å opprette et alternativ til ulovlig overnatting på parkeringsplassen i første rekke for campingbil- og teltturisme. Dette bør likevel være et initiativ fra kommunen eller privatpersoner.

Dersom problemene med hobbyfiskere ikke kan løses med slike relativt enkle grep, må det i neste omgang settes opp et "ledegjerde" langs nedsiden av parkeringsplassen og langs sidene av stien som fører til fiskeplassen slik at fiskere hindres i å gå over myra, på gravfeltet og helst også hindres i å stå andre steder enn på den ene berghyllen. Det mest omfattende tiltak som kan fattes er å ta betalt for å passere kulturminneområdet og dra nytte av tilrettelegginga av området - noe som forutsetter at toalett og søppeltømming fungerer tilfredstillende. Dersom heller ikke dette hindrer respektløshet for det fredete området Ceavccageadge/Mortensnes, må fiskeplassen i sin ytterste konsekvens stenges - noe som kan være vanskelig gjennomførbart. Slike tiltak må vurderes i en revisjon av forvaltningsplanen dersom situasjonen ikke har forbedret seg med de grep som nå settes i gang.

Anbefalte tiltak	Ansvarlig
Skilting på parkeringsplassen	Sametinget og Varanger Samiske Museum
Utplassering av søppelbokser på parkeringsplassen	Nesseby kommune og Varanger Samiske Museum
Campingsted	Nesseby kommune og interesserte privatpersoner

5.4 Varanger Samiske Museum og Nesseby kommune

Varanger Samiske Museum bruker Ceavccageadge/Mortensnes i sin formidling av Nesseby kommunes historie og forhistorie. Det sesongåpne anlegget for tilrettelegging ble brukt aktivt fram til sommeren 2002. Guider tilknyttet museet viste da jevnlig turister og skoleklasser rundt på anlegget, og man hadde i tillegg aktivitet dager i tilknytning til gammen. Det tilrettelagte området markedsføres også gjennom museets nettsider, deres plakater og informasjonsheftet som også selges på museet.

Utfordringer

Museet anser den økonomiske situasjonen som tyngende og usikker. Det skaper dessuten mye arbeid for museet å holde drifta gående i tillegg til at de må søke midler hvert år noe som vanskeliggjør planlegging. Et annet moment er ønsket om ei stilling som er øremerket Ceavccageadje/Mortensnes og ei videreutvikling av formidling og markedsføring av området.

Anbefalte tiltak

Ceavccageadje/Mortensnes er et kulturminneområde med stort potensial med hensyn til formidling. Det oppfordres til å satse på videre formidling og markedsføring av området.

Anbefalte tiltak	Ansvarlig
Lage en plan for hvordan kulturminneområdet ønskes formidlet	Varanger Samiske Museum

5.5 Besøkende

Ceavccageadje/Mortensnes er tilrettelagt med kulturstier for et publikum og for å skåne kulturminnene fra tråkk av uvitende fotturister. Hvert år kommer det i overkant av tusen registrerte turister og ekskursjonslystne for å besøke det tilrettelagte kulturminneområdet Ceavccageadje/Mortensnes (jfr appendix V). Antall besøkende fikk en topp i 1999, men minker nå stadig. Stengningen av informasjonshallen fører trolig til en drastisk nedgang i besøkstallet - i alle fall på sikt.

Kulturminneturismen anses som et positivt innslag av bygdefolket. De er for det meste disiplinerte besøkende som holder seg til kulturstiene og som tilfører kommunen penger ved å besøke stedet.

Utfordringer

Turisme fra fjern og nær er ønskelig for å sette søkelys på og spre viten om samisk fortid i et område som er regulert og tilrettelagt til sådanne formål. Markedsføring i form av økende grad av tilrettelegging, utarbeiding av tekster og salgsobjekter - og ikke minst å lage et apparat som kan motta et økende antall besøkende er store utfordringer for et lite bygdesamfunn i en liten kommune.

Anbefalte tiltak

Utfordringene må ses i sammenheng med initiativ vedrørende privat reiselivsatsing og satsing ovenfor segmenter av de besøkende; for eksempel barn og unge eller handikappede.

Anbefalte tiltak	Ansvarlig
Utarbeide plan for hvordan kulturminneområdet ønskes markedsført	Varanger Samiske Museum
Utarbeide opplegg for hvordan segmenter av besøkende kan mottas	Varanger Samiske Museum
Reiselivssatsing innenfor forskjellige områder som for eksempel båtutrustning og lignende	Privat initiativ eller/og Nesseby kommune

5.5 Forskning

Fra midten av 1850-tallet til i dag har det vært periodevis stor interesse for å utføre arkeologiske undersøkelser på Ceavccagead̄ge/Mortensnes. Den første perioden med arkeologiske undersøkelser var ved A.G. Nordvis utgravninger av urgraver og mellom de konsentriske ringene til Ceavccagead̄ge/Graksesteinen. Innenfor moderne arkeologiske metoder ble de første registreringer med vekt på hustufter foretatt av Knut Odner og Bjørn Myhre i 1960. Knut Odner og Else Johansen Kleppe fortsatte dette arbeidet og fulgte opp med utgravninger i 1967. Kleppe startet også med registrering og utgravninger av urgraver fra 1967-70. De mest omfattende registreringer og utgravninger av boplassmaterialet ble utført av Kjersti Schanche på første halvdel av 1980-tallet.

Ceavccagead̄ge/Mortensnes har også vært utgangspunkt for magistergradsavhandlingen til Kjersti Schanche (1988), Nina Hildres hovedfagsavhandling (2001) samt en rekke artikler av forskjellige forfattere (jfr appendix VI a). Materialet og registreringene av kulturminner har i tillegg til dette vært sentral i oversiktsverker over arkeologi i Fuglåsén og Finnmark, for ikke å si hele Nord-Norge, generelt.

Utfordringer

Det foreligger allerede et rikt arkeologisk materiale og skriftlige arbeider om Ceavccagead̄ge/Mortensnes. Som forvaltningsmyndighet for kulturminneområdet, har Sametinget en forpliktelse til å forsøke og ha ei oversikt over disse arbeidene (jfr. appendix VI). Til en viss grad kan dette by på vanskeligheter da en del av de arkeologiske undersøkelsene fant sted på 1800-tallet da man ikke hadde de samme kriterier i henhold til dokumentasjon som i dag. Sametinget skal også legge til rette for vitenskapelig forskning på Ceavccagead̄ge/Mortensnes og sikre at disse er i tråd med fredningsforskriftene og formålet med fredningen.

Anbefalte tiltak

I dag ligger arbeider om Ceavccagead̄ge/Mortensnes spredt på forskjellige institusjoner. Arbeidene, i alle fall kopier av dem, bør samles i et arkiv i informasjonshallen på Ceavccagead̄ge/Mortensnes.

Det bør knyttes kontakter til forskermiljøer slik at man kan komme med innspill til prosjekter som har med Ceavccagead̄ge/Mortensnes og omkringliggende områder å gjøre.

Anbefalte tiltak	Ansvarlig
Oversikt over arbeid og, om mulig, kopier av disse samles i et arkiv på Ceavccagead̄ge/Mortensnes	Sametinget og Varanger Samiske Museum
Knyttes kontakter til forskermiljø	Sametinget og Varanger Samiske Museum

6 SKJØTSEL AV FASTE KULTURMINNER, KULTURLANDSKAP OG NYERE ANLEGG/INSTALLASJONER

Skjøtsel som begrep er i første rekke alle tiltak som retter seg mot det ”grønne” miljøet. Innunder skjøtselebegrepet kommer alle tiltak som skal verne det helhetlige kulturmiljøet, som for eksempel rydding og pleie av vegetasjon. I dette ligger også et vedlikeholdsbegrep hvor tiltak som rettes mot stående bygninger innenfor kulturminneområdet omfattes.

Prinsippet som skjøtsel baserer seg på er bevaring av mest mulig av opprinnelige eller eldre strukturer i kulturlandskapet. For Ceavccageadje/Mortensnes del, betyr dette at ikke bare det som vanligvis oppfattes som kulturminner, men også terrengformasjoner, steinstrenger, bygninger, ruiner o.a. innbefattes i skjøtselen. Skjøtselstiltak kan også være tilrettelegging, formidling, skilting, bevaring, sikring, restaurering (istandsetting eller tilbakeføring), rekonstruksjon og konservering (jfr. Riksantikvarens informasjon om kulturminner, løsblad nr. 7.3.1 samt 7.3.3, 7.3.4, 7.3.5 og 7.3.6). Slike tiltak vil i denne forvaltningsplanen omhandles under kapittel 7.

Formålet med skjøtselen av de faste kulturminnene og kulturlandskapet i Ceavccageadje/ Mortensnes er først og fremst å trygge kulturminnene mot skader og ødeleggelse. I tillegg skal helheten i kulturmiljøet sikres, og et utvalg av kulturminner skal fortsatt synliggjøres for publikum. Den årlige skjøtselen på Ceavccageadje/Mortensnes har pågått i den delen av det fredete området som er tilrettelagt fordi dette området av praktiske grunner er mest utsatt for slitasje. Arbeidet har omfattet vedlikehold av stier, anlegg og trappene i ura, rydding i fjæra, vedlikehold av gammen, slått innenfor gammeområdet, fjerning av søppel og tømning av utedo. I tillegg har området blitt beitet av sauer som tilhører en lokal bonde, noe som også anses som et skjøtselstiltak.

Som nevnt, har Varanger Samiske Museum og Nesseby kommune hatt det praktiske ansvaret for all skjøtsel siden tilretteleggingen i 1993. Skjøtselen kom i gang i 1995 (2 personer i 2 måneder), og siden den gang har det i gjennomsnitt blitt bevilget penger fra Finnmark fylkeskommune og Sametinget til 1,5 månedersverk i året samt det materiell som har vært mest påkrevd til skjøtsel (bl.a. grus) etter årvisse søknader. Fra 2002 ble skjøtselen skåret ned til et minimum da Finnmark fylkeskommune ikke lenger ga støtte. Skjøtselstiltakene har ikke blitt evaluert siden iverksettelsen i 1995, og både skjøtselen og tilrettelegginga har foregått uten en helhetlig plan.

Et samlet inntrykk av Ceavccageadje/Mortensnes fra feltarbeidet i juli 2002 var at det var forbausende lite forsøpelt om en ser bort fra campingaktivitet og fiskeplassen. Mye av søppelet er slikt som kommer rekende fra sjøsida eller med vinden. Om dette skyldes skjøtsel eller god oppdragelse hos kulturminneturister, skal være usagt. Det var svært positivt, og viser trolig at det er relativt lite som skal til for å dra opp helhetsinntrykket. På en annen side bør man ikke si seg fornøyd med det nivået skjøtselen holdes på i dag. Det må derfor anses som et mål å bedre skjøtselen av området.

6.1 Faste kulturminner

I dette underkapittelet refereres det i tillegg til kulturmiljøenes registreringsnummer (R) (jfr. fig. 3) også til postnumrene. Dette vil si hvilket nummer de forskjellige kulturminnene som ligger ved de tilrettelagte stiene har (jfr. fig.20).

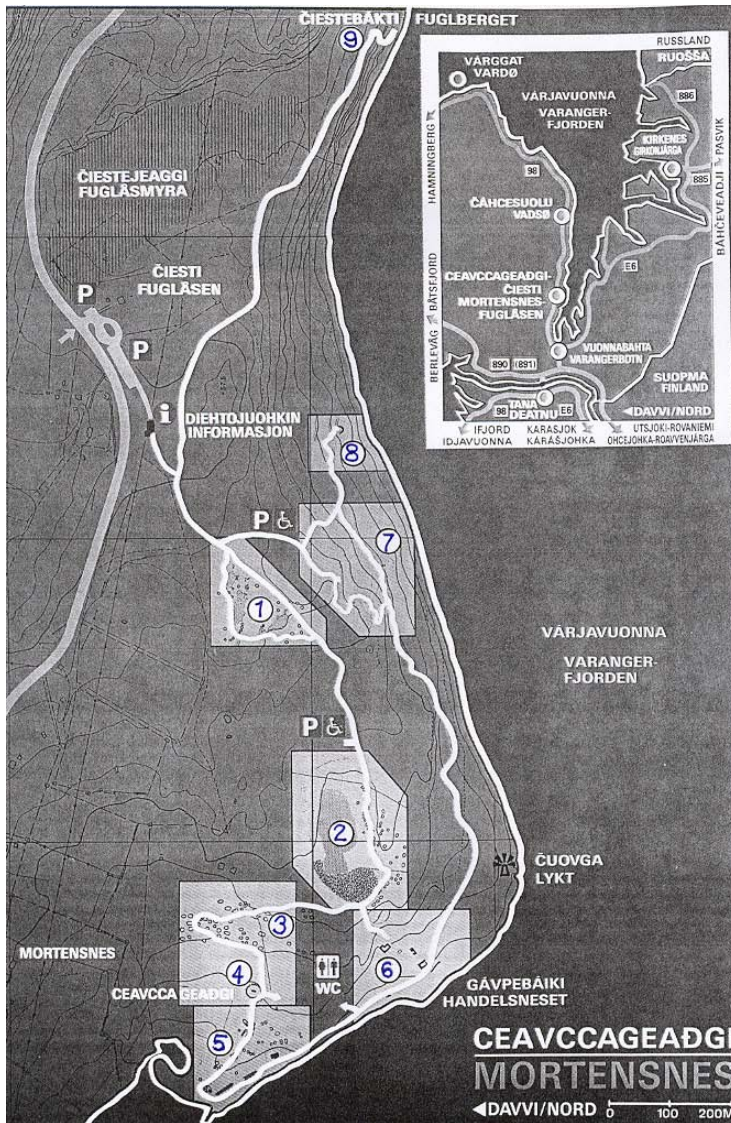

Fig. 20:
Kart over de tilrettelagte stier i kulturmiljøområdet med kulturmiljøer nummerert (etter oversiktsguiden laget i 1993)

6.1.1 Åpne steinalderlokaliteter

R6, ovenfor Sørenslåttbukt og Per Larsavika. I området er vegetasjon slitt bort på deler av traktorveg og stitråkk og avslag og redskaper ligger oppi dagen.

Fig.21:
Avslag på lokalitet R6
(Foto: E. Eriksen)

Det som først og fremst truer denne lokaliteten er den skrinne vegetasjonen som lett eroderes eller slites bort ved bruk. Motoriserte kjøretøyer må ikke forekomme. Traktorvegen må stenges fysisk av store steiner slik at ingen ser seg fristet til å kjøre nedover denne. Helst burde man heller ikke gå her, men et slikt forbud er vanskelig å håndheve. Det må også settes opp ett eller flere skilt som opplyser om at området er fredet etter kulturminneloven. Et slikt skilt må opplyse om at det er forbud mot camping, bål, motorisert ferdsel m.m.

R8, nordvest for Bjørnesteinen: Tidligere var det et grustak på stedet og innkjørsel fra hovedveien. Da steinalderlokaliteten ble funnet, sluttet vegvesenet å ta ut grus her og jevnet området noe ut. Etter dette ble det populært å campe akkurat her. Noe som medførte mye forsøpling og slitasje. Man så seg nødt til å ta mer drastiske tiltak i bruk, og vegvesenet gravde en dyp grøft som avskjærer tidligere ankomstveg fra hovedveien og som forhindrer motorisert ferdsel i området.

Gjenstandsmaterialet fra denne lokaliteten har blitt oppsamlet i flere omganger – seinest av Kjersti Schanche i forbindelse med hennes magisteravhandling (1988: 68 – 70). Det er derfor trolig lite igjen som sporer tilbake til lokaliteten i dag.

Skjøtsel/tidligere tiltak	Lagt ned forbud mot motorferdsel, gravd grøft for å hindre motorferdsel (R8). Grustaket ved R8 noe utjevnet.
Tilstand (skader/slitasje)	Dårlig. R8 har vært gjenstand for arkeologiske undersøkelser. R6 er utsatt for slitasje gjennom tråkk, og det er fremdeles mulig å kjøre dit for motorisert ferdsel
Trusler/sårbarhet	Tråkk, motorferdsel (R6), gjenstander ligger i dagen, ingen/lite vegetasjon (begge).
Vegetasjon (ønsket/uønsket)	Nærmest ingen vegetasjon (R8), men denne vil gro sakte til igjen. Vegetasjonen slitt vekk (R6).
Evaluering/anbefalte tiltak:	Stenge av traktorveien (R6) for motorisert ferdsel. Skilting som opplyser om områdefredning samt forbud mot camping, ild og forsøpling.

6.1.2 Tuftene i lyng, lav- og mosebevokste områder

Tuftene i lav-, mose- og lyngbevokste områder befinner seg i det som kalles post 2 og 3 innenfor tilrettelegginga mens de har registrert under henholdsvis R16 og R3 (se fig. 21).

R3, tufter i det lyngbevokste området

Innenfor R3 er det i alt 67 tufter. Om lag 24 av tuftene befinner seg såpass høyt oppe i terrenget at de befinner seg i det lyngbevokste området. Disse har lyngbevokste voller, men de aller fleste er gress- eller ildtuekledt i nedgravinga. Enkelte av disse tuftene er skadet av motorferdsel på vollene. Dette stammer tilbake fra før feltet ble registrert av Odner og Myhre i 1960 (Odner 1967a), noe som med all mulig tydelighet viser hvor sakte områdene restitueres etter motorisert ferdsel.

Ildtuene er med på å synliggjøre tuftene i akkurat disse områdene. Spredningskapasiteten gjør det likevel mulig at ildtuene vil skade tuftene ved å endre - eller ta overhånd og ødelegge inntrykket tuftene gir. Mengden ildtuer bør derfor holdes nede, men problemet er ikke like prekært her som i andre områder. I de tuftene der det kun er gressvekst i nedgravingene, ses dette på som positivt da vegetasjonsendringen er med på å synliggjøre kulturminnet. Tuftene i feltet er godt markerte, og trenger ikke større skjøtselstiltak med unntak av at ildtuene må holdes under oppsikt for å ha kontroll over spredningen.

R16, tufter i lav, mose og lyng

Under R 16 er det i alt 46 tufter datert til yngre steinalder. En av disse er merket 2D og befinner seg langs kulturstien. Øst for denne ligger en steinstreng, og i nordøst ser det ut til å ha vært et markinngrep. Det går en gammel traktorveg nærmest parallelt med stien og snitter den vestre kanten av ei tuft ca 40m nord for 2D. Ø for denne tufta igjen, snitter et tråkk som ser temmelig nytt ut den vestre kanten av ei tuft. Trolig er dette kun et reintråkk, men det viser også sårbarheten i dette terrenget.

Fig. 22: Tuft med lyngdekte voller og ildtuer som synliggjør den nedgravde gropa. (Foto: E. Eriksen)

Skjøtsel/tidligere tiltak	Merking, tilrettelegging ved stier
Tilstand (skader/slitasje)	Enkelte av tuftene er blitt skadet av ferdsel/motorferdsel (fra før fredning?), og området er trolig noe påvirket av slitasje.
Trusler/sårbarhet	Erosjon og ferdsel/motorferdsel
Vegetasjon (ønsket/uønsket)	Lav, mose og lyng gjør tuftene bedre markert, men vokser seint og gjør at landskapet blir ekstra sårbart. Ildtuene gjør at tuftene vises bedre, men må holdes under kontroll.
Evaluering/anbefalte tiltak:	Merking ikke tilstrekkelig: Bør i større grad skjermes for ferdsel med skilt som anmoder folk om å holde seg på stiene. Fjerning av ildtuer hvert 4. år.

6.1.3 Tuftene i det gressbevokste kulturlagsområdet

R3 - steinalder- og tidlig metalltid

Rundt 2/3-deler av tuftene innenfor R3 befinner seg i et gressbevokste område. Ildtuene er her et stort problem. Disse gjør allerede en del av kulturminnene utydelige og ser ut til å spre seg temmelig raskt. Det er selvsagt problematisk å fjerne disse og samtidig unngå markinngrep. En måte å bekjempe spredningen av ildtuer på, er å skjære dem ned manuelt før de kommer til den tiden på året der de setter frø. Dette er en omstendelig jobb i det gressbevokste området fordi ildtuene allerede har fått spre seg relativt mye, men det er nødvendig å gjøre dette arbeidet. Det vil være hensiktsmessig å starte arbeidet der ildtuene på det nåværende tidspunkt har gjort tuftene utydelige i terrenget.

R17 - gammetuftområdet

Sommeren 2002 har vært uvanlig frodig pga mye fuktighet, og dette kan være en viktig årsak til at tuftene i dette feltet så overgrodd ut til tross for at sauer beitet i området. Tuftene er dårlig merket og dårlig markert for et ufaglært publikum.

I september 2002 hadde gresset lagt seg noe, og tuftene var mer synlige. Ved denne anledningen ble det oppdaget at det øverste laget av gresstorva, ca. 0,5x0,7m, på en av tuftevollene hadde blitt skavet av. Torva ble lagt på plass.

Også på R17 var ildtuer et merkbart innslag i vegetasjonen. Situasjonen er likevel ikke så prekær her som på nedre del av R3 beskrevet ovenfor.

Skjøtsel/tidligere tiltak	Merking, tilrettelegging ved stier, beiting
Tilstand (skader/slitasje)	For det meste god
Trusler/sårbarhet	Gjengroing/usynliggjøring
Vegetasjon (ønsket/uønsket)	Ildtuer dominerer store deler av området, vokser for en stor del inni tuftene. Dette gjelder i særlig grad boplassene fra yngre steinalder og tidlig metalltid
Evaluerings/anbefalte tiltak:	Skjøtselen har fungert godt, men sauene tar ikke ildtuer. Andre tiltak bør vurderes. Merking kan vurderes forbedret. Ildtuene må skjæres helt ned/fjernes.

6.1.4 Gravene

R7 er registrert som en mulig steinaldergrav. Denne ligger utenfor det tilrettelagte området, er relativt godt markert og ser ikke ut til å trenge noe som helst form for skjøtsel da den også ligger i et område som er lite brukt. Fordypninger på R3 har også vært ansett som graver, men skjøtsel av disse går innunder det som allerede er skrevet om R3 under 6.1.2 og 6.1.3.

Dette punktet vil ta opp skjøtsel av graver i ur. Ura strekker seg over størstedelen av strandsonen innenfor kulturminneområdet Ceavccageadøge/Mortensnes, og graver finnes trolig de aller fleste steder i denne helleura. I denne oversikten vil jeg skille mellom fire områder: 1) Gravene innenfor inngjerdingen i det tilrettelagte området, 2) gravene i ur like øst for det inngjerda området i strandsonen bort mot fiskeplassen, 3) gravene ved stien mot fiskeplassen ved Fuglåsen, og 4) gravene i helleur fra Bjørnesteinen og østover.

Det som kjennetegner slitassen på gravene der det er mest trafikk, er sning av hellere etter trakk eller at man med hensikt har vendt hellere, bygging av varder, søppel som havner inni gravene og at enkelte av gravene har blitt brukt som avtrede.

Fig. 23:
Ur innenfor det freda området
(Foto: E. Eriksen)

Innenfor det inngjerda området

R2 er ei gravur med 207 registrerte graver og en offerring. En del av ura, den som er tilrettelagt for publikum, befinner seg innenfor gjerdet som går fra informasjonshallen og helt ned til fjæremål (den resterende delen omtales under område 2).

Gravene her bør sjekkes jevnlig for steiner som har falt ned eller som har blitt snudd. For eksempel kan det se ut som om grav nr. 142 (E.J. Kleppe) har blitt litt omrota; steiner har blitt snudd og flytta på, og i tillegg er det ei røys ca 20m vest for denne som ser ut til å ha blitt påbygd.

Nedenfor utkikksposten på post 7 trengs det oppsyn med hver enkelt grav. Det har lett for å forsøples her, enten ved at vinden fører med seg søppel som henger seg opp i gravhellene eller ved at føres hit på annen måte. Et eksempel kan være grava 15m nedenfor trerampen, S for post 7C: Her ligger toalettpapir stukket innunder en stor heller.

Skjøtsel/tidligere tiltak	Merking, tilrettelegging ved stier, trapper og plattformer
Tilstand (skader/slitasje)	Mange av hellene i og på gravene er blitt vendt eller flytta på. Andre steder har man "bygd på" grava ved å legge nye hellere til. Folk går dessuten utenfor de oppmerka stiene. I flere av gravene i felt 7 ligger det søppel. En enkelt grav er også blitt brukt som toalett
Trusler/sårbarhet	Forsøpling og ferdsel
Evaluerings/anbefalte tiltak:	Merking kan forbedres. Gravene må ryddes for søppel hvert år og hellere må vendes om igjen slik at siden med lav peker opp.

Gravene like øst for det inngjerda og tilrettelagte området

Den resterende delen av gravfeltet under R2 befinner seg utenfor det inngjerda området, og er ikke tilrettelagt for publikum. Gjerdet fører her med seg en grensegang som kan synes uheldig: Det kan se ut som om publikum vurderer den delen av ura som er innenfor gjerdet som fredet, mens den utenforliggende delen ikke er det.

Foran minst to av gravene er det bygget varder. Muligens stammer disse vardene fra Stamsø Munch og Christensens registrering av graver på begynnelsen av 1970-tallet. I deres rapport står det at varder er bygget for å markere de nye gravene som ble funnet (Stamsø Munch 1973). Enkelte av gravene er dessuten brukt som rene søppeldeponier: Inne i én lå for eksempel en plastpose med søppel, og to nye hellere var satt foran for å hindre at dette fløy utover.

Ingen av gravene kan sies å være uopprettelig skadet av publikums adferd på dette stedet. Likevel representerer fiskeaktivitet og turgåing en trussel. Verre blir det også siden alle stier som fører til fjæra går gjennom flere gravfelt.

Det er tvilsomt om publikum kan hindres i å bruke også Svartberget som fiskeplass, og der fiskerne er, er det gjerne også andre som går "tur i fjæra". Det bør derfor settes opp skilt som sier noe om gravene og om hva som er forbudt/påbudt i henhold til disse, og en anmodning om ikke å gå i ura.

Skjøtsel/tidligere tiltak	Ingen, muligens søppelrydding
Tilstand (skader/slitasje)	Mange av hellene i- og på gravene er blitt vendt eller flytta på. Andre steder har man "bygd på" grava ved å legge nye hellere til. Flere steder er det bygget varder. Folk trækker dessuten over gravene slik at hellere brytes. En rekke stier tar i dag av fra den anlagte stien fra parkeringsplassen til Fuglåsén og ned mot ura gjennom flere gravfelt er. I flere av gravene ligger det søppel. Noen er også blitt brukt som toalett
Trusler/sårbarhet	Forsøpling, ferdtsel, vardebygging
Evaluering/anbefalte tiltak:	Merking og skilting om ferdtsel og forbud. Gravene må ryddes for søppel, og hellesteiner må snus.

Gravene ved stien fra parkeringsplass til fiskeplass

Den tilrettelagte stien fra parkeringsplassen til fiskeplassen følger den gamle ferdselsåra. Denne går midt mellom to mindre urgravfelt, og kulturminnene ser ut til å komme dårlig ut fra tilrettelegginga. Det ser ikke ut til at publikum som besøker fiskeplassen har kjennskap til at de beveger seg gjennom et gravfelt. Selve stien er også slitt da enkelte har tatt seg friheten med å kjøre nesten helt frem til fiskeplassen. Det har også blitt rapportert flere ganger om folk som har ønsket å ta med seg hellesteiner herfra. I 2002 ble det også rapportert om en bil med tilhenger som lasta hellere oppi denne (K. Schanche pers. med.). Det må settes opp skilt her, for på dette stedet er flere temmelig store hellere vendt på - også i nærheten av gravene. For eksempel er grav

207(?)s skilt brukket i to og havnet på siden slik at nummeret er vanskelig å avgjøre. Det er nylig tatt opp hellere i nærheten av denne grava, som om noen har vært på gravjakt (kanskje har dette sammenheng med henting av hellere). Den gulmalte hella som markerer grav 208 er brukket, og like i stien ligger ei helle som skulle ha markert ei grav, tallene 2 og 0 er synlige mens resten er brukket av. Det er usikkert hvor denne hella kommer fra da ingen graver er synlige i nærheten - muligens hører den til på andre sida av stien.

Skjøtsel/tidligere tiltak	Tilrettelegging ved sti, merking
Tilstand (skader/slitasje)	Mange av hellene i- og på gravene er blitt vendt eller flytta på. Flere steder er det bygget varder utenom gravfeltene. Hellere som er skrevet nummerering på er brukket.
Trusler/sårbarhet	Forsøpling, ferdsel, vardebygging
Evaluering/anbefalte tiltak:	Skilting må settes opp med forbud mot henting av hellestein. Ferdselen i forbindelse med bruken av fiskeplassen må i større grad styres: eventuelt kan det settes opp et lett gjerde ned mot fiskeplataet. Motorisert ferdsel må stoppes ved hjelp av de steinene som allerede sperrer veien

Urgravfeltene fra Bjørnesteinen og østover

Det er registrert i overkant av 200 graver i urfeltene østover fra Bjørnesteinen og østover til kulturminneområdets grense ved Per Larsavik. De fleste av disse gravfeltene er i liten grad preget av ferdsel og tråkk. Enkelte steder ser det likevel ut til at folk har gått i land med båter og laget bål og forsøplet. Et annet problem er en hang til bygging av varder. Slitasjen er likevel liten i disse områdene i forhold til de tilrettelagte områdene. Likevel kan man frykte at det kan hentes stein også fra disse urområdene. Det bør derfor skiltes om at området er fredet.

I tillegg virker det også skjemmende at mye søppel reker i land enkelte steder. Dette er ikke like prekært å rydde opp i som borte ved fiskeplassen og det tilrettelagte området.

Skjøtsel/tidligere tiltak	Ingen
Tilstand (skader/slitasje)	Flere steder er det bygget varder ved gravfeltene. Enkelte steder er forsøplet med plast og bålrester
Trusler/sårbarhet	Forsøpling, vardebygging og søppel som kommer rekende med vind, vær og fjord
Evaluering/anbefalte tiltak:	Skilting må settes opp med informasjon om freda område.

6.1.5 Ceavccageadge/Graksesteinen

Her gresser sauer som, som nevnt, er et skjøtselstiltak i seg selv da de holder gressveksten nede og steinene blir tydeligere. På en frodig sommer som i 2002, blir ringene til tross for dette utydelige, men noen form for slåing av gresset er ikke å anbefale. Ildtuer er også her et problem, og disse bør skjæres ned hvert fjerde år for å hindre at de forstyrrer kulturminnet. Dette bør gjøres på samme måte som beskrevet under 6.1.3. Sauemøkk er

dessuten en ofte forekommende. Stien som går ned til graksesteinen er utydelig merket og tilgrodd, men dette er en del av naturlivet her og bør fortsatt være slik. Tråkk av både mennesker og dyr øker også faren for at steinene i de konsentriske ringene flyttes på. Til tross for at skilting ikke passer helt inn i området, bør det finnes en plass ved stien hvor et skilt anmoder de besøkende om å trå varsomt.

Nært opptil graksesteinen ser man tydelig at sauene har skrubbet seg opp mot den. Det lå mye sauemøkk rundt. Noen av publikum har også forsøkt seg med noe "graffiti" og innrisning av initialer/navn på selve steinen, og til slutt har også noen treffsikre fugler klart å tilgrise den.

Skjøtsel/tidligere tiltak	Tilrettelagt ved sti og merket. Fjerning av ildtuer i 1992/1993. Sauebeite.
Tilstand (skader/slitasje)	Relativt god. En del "graffiti" på steinen
Vegetasjon (ønsket/uønsket)	Tett gress og ildtuer (må holdes nede). Vegetasjonløst innerst rundt selve steinen
Trusler/sårbarhet	"Graffiti", gjengroing/usynliggjøring av labyrint, sauetråkk innerst hvor vegetasjonløst
Evaluerings/anbefalte tiltak:	"Graffiti" bør om mulig fjernes. Bør merkes bedre slik at folk vet hva de ser på og anmodes om å trå varsomt. I labyrinten bør ildtuer fjernes hvert 4. år

Fig. 24: De konsentriske ringene er sårbare mot gjengroing og ildtuer. (Foto: E. Eriksen)

6.1.6 Offerringene og Bjørnesteinen

Offerringene

Ved offerringen på Fuglåsen ble det ved en anledning forsøkt laget en ny offerring med bruk av hellere fra den opprinnelige (K. Schanche, pers. med.). Offerringen ble rekonstruert til opprinnelig form. Offerringene bør sjekkes jevnlig for steiner som har falt ned eller som har blitt snudd.

Skjøtsel/tidligere tiltak	Offerringen V for Fugleberget (post 8a) er tilrettelagt med sti, merking og treplattform. Offerringen på Čiesti er blitt delvis rekonstruert/gjenoppbygd. Ellers ingen tiltak
Tilstand (skader/slitasje)	God
Trusler/sårbarhet	Steiner som raser eller blir snudd
Evaluering/anbefalte tiltak:	Offerringene bør med jevne mellomrom sjekkes og hellere som har falt ned eller blitt endret på må legges på plass igjen - helst så ofte som hvert år.

Bjørnesteinen

Bjørnesteinen er i god stand. Den kan likevel sjekkes samtidig med offerringen.

Skjøtsel/tidligere tiltak	Ingen
Tilstand (skader/slitasje)	God
Trusler/sårbarhet	Graffiti eller annen vandalisering
Evaluering/anbefalte tiltak:	Sjekkes samtidig som offerringen nedenfor

6.1.7 Handelsneset

Ruinene og tuftene fra 17-1800-tallets norske kulturhistorie er for en stor del konsentrert i det gressklede landskapet på Handelsneset og den lille skrenten nordøst for dette. Truslene for denne delen av kulturhistorien på Ceavccageadže/Mortensnes består for det meste i jengroing og spredning av ildtuer samt et forsøplende inntrykk fra det som kommer rekende inn i fjæra da de tuftene som sees best er lokalisert nesten helt ned i strandsonen.

Tilstanden ser ut til å være god, men det er enkelte småting som kan enkelt kan rettes opp for å bedre inntrykket:

- 1) Ved den sørligste strukturen (et gjerde) står ei hel og ei halv jerngryte. Disse tilhørte den gamle handelsplassen, og korrosjonen må fjernes og grytene lakkes for å hindre videre nedbryting.
- 2) Et skilt ligger i gresset og skal peke mot post 7. Dette virker bare forvirrende og vises nesten ikke.

Skjøtsel/tidligere tiltak	Merking, tilrettelegging ved stier, beiting
Tilstand (skader/slitasje)	Generell tilgroing og spredning av ildtuer. Jerngrytene er i ferd med å erodere bort i vind og vær
Trusler/sårbarhet	Forsøpling
Vegetasjon (ønsket/uønsket)	En god del ildtuer vokser inni ruinene. Til tross for at de synliggjør tuftene, er dette uønsket vegetasjon
Annet	Skilt som peker mot post 7 virker bare forvirrende
Evaluering/anbefalte tiltak:	Skjøtsel og merking kan forbedres. Området bør ryddes. Jerngrytene bør pusses opp/vedlikeholdes

6.2 Kulturlandskap, flora og fauna

6.2.1 Fjæra

Fjæra defineres her som området i nedkant av gravur eller gressbevokst strandsone der berget ikke går rett ut i fjorden. Fjæresonen er i god tilstand foruten den søpla som gjennom året driver inn fra fjorden.

Skjøtsel/tidligere tiltak	Fjæra innafor det tilrettelagte området har blitt jevnlig ryddet siden 1995
Tilstand	En del søppel, særlig utenfor gammen, i bukta innenfor gammen og Handelsneset hvor det er mest aktivitet. I tillegg ligger det en god del søppel på enkelte steder i den østlige delen av området.
Trusler/sårbarhet	Forsøpling
Evaluering/anbefalte tiltak:	Strandsonen langs <u>hele</u> det fredete området bør ryddes hver vår. I den østlige delen av området kan dette <u>gjøres</u> ved hjelp av småbåt.

6.2.2 Lav-, mose- og lyngbevokste områder

Størstedelen av det freda området er bevokst med lav, mose eller lyng foruten fra Handelsneset til Ceavccageadgnjarga/Mortensnes og fra Sørenslåttbukta til Bjørnesteinen.

De lav-, mose og lyngbevokste områdene er generelt svært sårbare og naturlig gjengroing tar lang tid. Dette vises godt på de steder der det har gått traktorveier, der kommunen i sin tid startet anleggelsen av ei søppelfylling og på andre steder der mindre inngrep har funnet sted før områdefredningen. Der det vokser hovedsakelig lav-, mose- og lyng er det spesielt viktig at de besøkende holder seg til tilrettelagte stier. Slitasjen i terrenget blir da som oftest etter reinen som trekker hit på høstparten. Denne er en del av det levende landskapet, og det er ikke ønskelig å sperre adgangen for beitet.

Enkelte steder er slitasjen i landskapet bekymringsfull:

- 1) Bl.a. ved post 7C, er vegetasjonen skadet av ferdsel/dyretrakk.
- 2) NØ for post 2D, er det tydelige maskininngrep i lyngen.
- 3) N for post 1 har det blitt tatt torv slik at det ser ut som et gammelt torvtak.

Det har blitt foreslått at man kan hjelpe til med tilgroing ved å transplantere torvstykker annen steds fra. Dette er foreløpig unødvendig, og bør kun brukes som tiltak i svært spesielle tilfeller på Ceavccageadgnjarga/Mortensnes. Det beste tiltaket ser ut til å være at naturen selv får ta den tid som trengs til å lege skadene selv.

Skjøtsel/tidligere tiltak	Stier i det tilrettelagte området
Tilstand	Merkbar slitasje enkelte steder
Trusler/sårbarhet	Ferdsel
Evaluering/anbefalte tiltak:	Anmode besøkende om å holde seg på tilrettelagte stier da marka er sårbar for ferdsel.

6.2.3 Gressbevakste områder

De gressbevakste områdene befinner seg for det meste på strekningen Ceavccageadgnjårga/Mortensnes til og med Handelsneset. Saubeitet har ført til at de gressbevakste områdene ikke har grodd til med bjørk, vier og ugras som ellers ville ført til gjengroing av disse mer frodige delene av Ceavccageadgnjårga/Mortensnes. Tilstanden er i så måte god. Sauene holder indirekte bestanden av ildtuer noe nede, men beiter ikke disse. Det betyr at ildtuene spres til tross for beiting og at ildtuebestanden også må holdes nede ved hjelp av andre skjøtselstiltak.

I forbindelse med den nedlagte revefarmen ligger det en del takplater innenfor det freda området. Disse må fjernes.

Skjøtsel/tidligere tiltak	Tilrettelegging, stier. Saubeiting
Tilstand	Til dels god der ildtuene ikke har tatt overhånd
Trusler/sårbarhet	Ildtuer og forsøpling fra revefarmen
Evaluering/anbefalte tiltak:	Saubeitet er et vellykket tiltak og må opprettholdes. Ildtuene må beskjæres slik beskrevet under pkt. 6.1.3. Det må årlig tas en runde for å rydde søppel, f.eks. takplater fra den nedlagte revefarmen.

6.2.4 Myrene

Det er to større myrlendte partier innenfor Ceavccageadgnjårga/Mortensnes kulturminneområde. Det ene befinner seg mellom riksveien og ura ovenfor Sørenslåttbukta og Bjørnesteinen mens den andre befinner seg nedenfor hovedparkeringsplassen og ovenfor den tilrettelagte stien mot fiskeplassen - Fuglåsemyra.

Myrene innenfor det freda området ser generelt ut til å gro til med kjerr. Dette er del av en naturlig prosess, og det vil ikke være aktuelt å fjerne noe av buskaset for å forsinke denne prosessen. Myrpartiet utenfor det tilrettelagte området ser ut til å være i god tilstand. Inntrykket av å være uberørt avløses kun av eldre spor etter torvtaking. Fuglåsemyra er mer slitt av ferdsel. Her har folk gått opp flere småstier fra den tilrettelagte stien mot fiskeplassen. To av disse er særlig tydelige, og langsmed særlig den ene av dem er vegetasjonen allerede svært skadd.

Skjøtsel/tidligere tiltak	Ingen
Tilstand	God - utenfor tilrettelagt område, slitt innenfor tilrettelagt område
Trusler/sårbarhet	Ferdsel til fiskeplassen
Evaluering/anbefalte tiltak:	Skilt på parkeringsplassen må anmode om at kun de tilrettelagte stiene brukes.

6.2.5 Fuglefjellet

Det er for en stor del måkefugler, som for eksempel krykkje, som hekker i fuglefjellet nå. Dette stedet både trues av og lever godt av publikums fiskeaktivitet. Måkefuglene er tilpasningsdyktige, og ser ut til å klare en økende fisketurisme bra. Andre hekkende fuglesorter har trolig vært skadelidende, men disse har allerede på et tidligere tidspunkt sluttet å hekke her.

Fig. 25:
Čiesti/Fuglefjellet
(Foto: E. Eriksen)

Skjøtsel/tidligere tiltak	Ingen
Tilstand	God
Trusler/sårbarhet	Økende fisketurisme
Evaluering/anbefalte tiltak:	Ingen

6.3 Nyere anlegg og installasjoner

6.3.1 Informasjonshall

Selve informasjonshallen med toaletter bør selvsagt være åpen - også for å ha noen som passer på stedet. Ettersom informasjonshallen med tilhørende fasiliteter har vært stengt i 2002-sesongen, vises dessverre dette like utenfor inngangspartiet der det er mulig å skjule seg litt – her ligger en del toalettpapir. Skjøtselen inni informasjonshallen må sees i sammenheng med den aktivitet som til enhver tid foregår her.

Informasjonshallen stod ferdigstilt i 1993. I 1995 ble den gjenstand for skjøtsel, og Roger Persson skrev rapport fra dette arbeidet (se appendix VII). Rapporten konkluderer med at informasjonshallens eksterior hvert år før vedlikeholdes, eller i alle fall må nødvendigheten av vedlikehold vurderes hvert år.

Persson (1995) skrev i sin rapport om rydding av steinhauger som lå rundt bygningen. Disse er ikke tatt bort, og det er en oppgave som må utføres av ryddighetshensyn. Flere av Perssons punkter bør dessuten følges opp, rundt informasjonshallen gjelder såing og slåing av gress hvert år.

Skjøtsel/tidligere tiltak	Bygningen ferdig i 1993. Utvendig skjøtsel 1995 (se app.VII). Innvendig skjøtsel ihht. innendørs aktivitet/utstillinger
Tilstand	God
Trusler/sårbarhet	Manglende tilsyn og vedlikehold
Evaluerings/anbefalte tiltak:	Vedlikehold vurderes hvert år, rydde steinhaug utenfor, såing og evt. slåing av gress utenfor

6.3.2 Gammen

Gammen har inntil våren 2002 stått åpen for alle. Det ble etter hvert et problem at all veden raskt ble brukt opp, og derfor ble den også stengt. Nå kan gammen lånes ved henvendelse til museet og betaling for ved/lån.

Gammen bør årlig sjekkes for behov med hensyn til vedlikehold eksteriørt og interiørt; om torven har seget ned og hvorvidt vinduene holder stand. I gammehagen må gresset slås og henges på hesje, og det omkringstående gjerdet må sjekkes for vedlikehold hvert år.

Skjøtsel/tidligere tiltak	Gamma har blitt jevnlig vedlikeholdt, og området innafor gjerdet har blitt årlig slått
Tilstand	God
Sårbarhet/trusler	Sigende torv, skader på vindu og gjerde, dårlig vedlikehold og tilsyn
Evaluerings/anbefalte tiltak:	Vedlikehold sjekkes årlig, slå gress og henge på hesje

6.3.3 Utedo

Utedoen er ikke merket i det hele tatt, og publikum kan lett overse den da det verken er satt opp skilt eller er laget sti hit. Her trengs årlig vedlikehold og jevnlig tømning, ca. 1 gang i uka avhengig av trafikk i tillegg til å sette ut toalett-papir.

Døra til utedoen er vanskelig å lukke fra utsida, umulig å lukke fra innsiden. Når den står oppe, blir alt vått dersom regnvær. Det ser da særlig ubehagelig ut med vått sete og dopapir. I tid med stor trafikk går det trolig fort å fylle den lille posen som henger der. Det er ikke særlig hygienisk, og vil trolig bli verre om stedet merkes og flere begynner å bruke doet. Ei løsning med skilting av utedo og evt. en annen type do bør vurderes dersom besøkstallet på Ceavccageadøge/Mortensnes øker.

Skjøtsel/tidligere tiltak	Utedoet blir jevnlig tømt, og dopapir satt ut. I 2002 som Ceavccagea døge/Mortensnes har vært stengt har doen vært uten jevnlig tilsyn.
Tilstand	For tida dårlig. Kan med vedlikehold/tilsyn bli mye bedre. Bl.a. bør døra repareres slik at den kan stenges ordentlig.
Trusler/sårbarhet	Dårlig vedlikehold/tilsyn
Evaluerings/anbefalte tiltak:	Doen må repareres og vedlikeholdes jevnlig – ukentlig i sesongen

6.3.4 Andre bygninger og installasjoner fra 1900-tallet.

Fyrlykta kan gjerne pusses opp og gjøres i stand. Det bør ryddes rundt lykta, mens selve lykta bør etterses av Kystverket som har ansvaret for dennes vedlikehold. I selve tårnet er glasset i rutene knust.

Løa ved Willehuset har for en stor del falt ned og er i ferd med å bli til ruin. Det er påkrevd at eiendommen må ryddes slik at ikke søppelet sprer seg utover det fredete området. Den som disponerer eiendommen er interessert i å restaurere både hus og fjøsdal, og bør oppfordres til det slik at huset kan brukes og stå fram som et levende kulturminne i fremtiden.

Ved ruinene etter Skjønngården bør de siste trerestene ryddes bort. Lenger nede, vest for gammen, står det fiskehjeller og en gammel båt. Den gamle båten må ryddes for søppel. Gjellene må holdes i stand slik de ikke faller ned eller forårsaker en ulykke. De eies nå av privat grunneier som har fått muntlig lovnad om at Varanger Samiske Museum skal overta dem. Eventuelle løsninger er 1) Varanger Samiske Museum overtar hjellene og sørger for at de holdes i stand eller 2) Privat eier sørger for at hjellene tas ned. Denne saken bør oppklares mellom museet og privat eier.

Skjøtsel/tidligere tiltak	Ingen
Tilstand	Forfall: Ruter knust i fyrtårnet, Willehuset, trebåt og fiskehjeller dårlig vedlikeholdt
Trusler/sårbarhet	Dårlig vedlikehold
Evaluerings/anbefalte tiltak:	Trenger restaurering og vedlikehold

Revefarmen ligger utenfor det fredete området, men takplater fra den ligger strødd et godt stykke innenfor det fredete området. Farmen ser ut til å forfalle, og dette vil trolig medføre at omkringliggende områder - for det meste kulturminneområdet - vil forsøples ytterligere. Det beste ville være å få alt fjernet før forsøplingen sprer seg ytterligere. Nå må søppelet som allerede er innenfor området ryddes. Dette prosjektet må bli opp til privat eier å initiere.

Varanger Samiske Museum har blitt forespurt om å ta over den gamle skolen. Dette skyldes også at lokallaget har problemer med vedlikehold og evt. restaurering. Bygningen utgjør en trussel for det freda området med hensyn til forsøpling dersom nedfallet fortsetter. Eventuelle løsninger kan være:

1) Nesseby kommune ved Varanger Samiske Museum overtar skolen. Varanger Samiske Museum søker tilskuddsmidler fra Sametinget for restaurering/oppussing.

2) Lokallaget søker tilskuddsmidler fra Sametinget og eventuelt andre instanser for restaurering/oppussing

3) Bygningene forfaller og forsøpler det fredete området.

Dette må i første omgang bli opp til Varanger Samiske Museum med/eller Nesseby kommune og bygdelaget i Ceavccageadje/Mortensnes å komme til enighet om.

6.3.5 Stianlegg

Stiene er forskjellig bygd opp. Enkelte er det lagt fiberduk på og grus oppå det. Andre er gruslagt uten fiberduk under mens en tredje type er gruslagte med kantstilte hellere langs sidene. Den fjerde typen er hellelagt, og en femte type er kantsatt med steiner og tilgrodd med gress i midten. I tillegg til dette er det enkelte plasser også et vanlig stitråkk. Det er også laget trerammer og en utkikkspost av tre.

En del av kulturstiene er helt eller delvis gjengrodd. Særlig gjelder dette de stiene der det ikke ligger fiberduk i bunnen, men bare grus. Enkelte stier, særlig ved graksesteinen, er kun kantet med stein og er såpass gressbevokst at de nesten ikke sees.

Kultursti parkeringsplass - fiskeplass

Stien fra parkeringsplassen til fiskeplassen er dekt av en fiberduk siden av grus forbi gravfeltene, helt til man skal begynne å gå opp til Fuglefjellet eller ned til selve fiskeplassen. Den tilrettelagte stien går da over til å bli mer tråkk både oppover og nedover. Ned mot fiskeplassen blir det temmelig bratt, og det er laget ei løype med kjettinggjerde og nesten ei helletrapp/bergtrapp ned det siste flåget mot bergene man kan fiske fra.

Langs den tilrettelagte delen av stien ser det noe oppharva ut langs sidene. Dette er på grunn av bilene som har kjørt ned her. Steiner stenger nå av for denne typen trafikk. Stien som er tilrettelagt smalner noe mellom gravfeltene. Grusen tynnes ut her, og det stadig større felt av duken under vises i dagen. Dette viser at det er nødvendig med stadig påføring av grus på de tilrettelagte stiene der dette er brukt. Den tilrettelagte stien som skal følges forbi gravfeltene mot fiskeplassen avledes av andre, eldre stitråkk som enda brukes. De fleste av disse tråkkene går på en ufordelaktig måte ned i ura der gravfeltene er. Det må skiltes og anmodes om at publikum ikke beveger seg utenfor tilrettelagte stier.

På vei ned det bratteste flåget mot fiskeplassen er det, som nevnt, satt opp et kjettinggjerde. Dvs. jernstenger med kjettinglenker mellom. Kjettingen er imidlertid ikke-eksisterende i den øvre delen. Noen av stengene er vakleворne og må sikres. Ny kjetting må til for å sikre stien.

Et skilt om forbud mot søppelkasting ved myra nedenfor parkeringsplassen er helt uleselig pga vær og vind. Dette må tas vekk.

Post 7

Stien er lagt vakkert opp med ei fin trapp av naturheller og nært gravene. Turistmessig fungerer dette veldig bra. Langs deler av stien er det kantsatte hellere langs sidene. Dette gjør seg bra. Enkelte steder har disse falt ned og må dermed rettes opp ved skjøtsel. Ved siden av trappa går det et tråkk - trolig rein - og lyngen er avskava flere steder. Denne stien har også ei trerampe som fører til utsyn ned i ei stor røysgrav. Selve grava har blitt noe forurenset. Bort mot post 6 går stien over til å bli et tråkk. Dette fungerer greit på denne strekningen.

Kultursti Handelsneset (post 6) - post 2 og/eller 3

Stien som går langs den øvre kanten av fjæra bør holdes som et tråkk og ikke tilrettelegges ytterligere. En sti går fra Handelsneset og opp mot post 2 og/eller post 3. Denne stien har helt klart forbedringspotensial: Man kan vurdere helletrapp nedover. Det bør legges duk og grus oppå.

Krysset mellom stiene til post 2, 3 og 6 og den tilrettelagte stien ved post 3, 4 og 5 er dårlig gjenkjennbar fordi den kun er steinlagt langs sidene. Gresset gror like frodig inni stien som utenfor, og mange steder er det vanskelig å se om den fortsetter eller stopper. Den går dog både til graksesteinen og gammetuftområdet (R17).

Skjøtsel/tidligere tiltak	Tilrettelagt stianlegg. Påfylling av grus, legging av hellere.
Tilstand	Dårlig - bra. Fiberduken under stien bort til fiskeplassen er flere steder synlig. Stiene i det gressbevokste kulturlagsområdet er overgrodd og nærmest usynlige. Kantsteinene er mange steder fjernet eller flyttet. Hellestiene holder seg best.
Trusler/sårbarhet	Manglende vedlikehold, ferdset, tilgroing.
Evaluerings/anbefalte tiltak:	Nytt dekke må legges flere steder, kantsteiner må legges på nytt, overgrodde stier må rennes.

6.3.6 Merking av poster

Postene er merket av skiferheller av en annen, mørkere eller lysere farge enn den skiferen som finnes på Ceavccageadge/Mortensnes med skrift i rødt. Skiltene er godt synlige, men stikker seg ikke merkbart ut i terrenget.

Skjøtsel med hensyn til skilting er generelt sett å jevnlig sjekke at alle skiltene er der, peker rett vei og ikke er brukket. Brukne skilt må erstattes og tas vekk fra området. I 2002 gjaldt dette to skilt; post "1A" og post "7".

Skjøtsel/tidligere tiltak	De ulike postene er diskret merket med rødmaling på skiferheller som er lagt på bakken. Skiferhellene er av en annen type enn den lokale skiferen slik at disse kan skiller fra hverandre.
Tilstand	Enkelte av de malte hellene er brukket eller knust. Andre er blitt flyttet på.
Trusler/sårbarhet	Ferdse, lett å brette eller ta med seg
Evaluerings/anbefalte tiltak:	Jevnlig sjekk om skiltene er der, peker rett vei og er hele. Erstatte skadde skilter med nye.

6.3.7 Kjørevei

Kjøreveien går fra informasjonshallen, gjennom den bredeste porten ned til de to handikapparkeringene. Veien brukes og til skjøtselsarbeidet. Denne bør tilføres mer grus og gresset som vokser i midten bør slås jevnlig.

Skjøtsel/tidligere tiltak	Veien er blitt gruset.
Tilstand	Relativt god
Trusler/sårbarhet	Ingen særskilte
Evaluerings/anbefalte tiltak:	Gruses og slås

6.3.8 Gjerder og sperringer

For å komme inn på hoveddelen av det tilrettelagte området, må man gjennom en port. Det er en for fotturister og en som brukes til kjøretøy. Portene er i tre med gitterkledning mens gjerdet er med jernstenger og –strenger. Deler av gjerdet er kledd med trestauder.

Trestaud-kledninga tar seg veldig bra ut, og gjerdet i seg selv ser velholdt ut, men enkelte steder har det sine svakheter med hull ned mot bakken. Ca. 30m fra begynnelsen av porten ligger en haug med jernstenger. Disse må fjernes. En del av nettingen mellom stolpene har også rusta. Det hadde vært fint med en annen type gjerde her. Dette må vurderes av Varanger Samiske Museum. Den største porten inn til området, er surret godt igjen og vanskelig å åpne mens sideporten synes helt grei å åpne – selv om enkelte av turistene hadde problemer med å åpne den. Gjerdet og portene trenger jevnlig oppsyn og vedlikehold. Enkelte steder trengs det reparasjoner, og den vestre delen av gjerdet fra revefarmen til Willehuset er falt ned.

Sperringer ved informasjonshallen og hovedparkeringsplassen

Den tilrettelagte stien fra parkerings- til fiskeplassen er stengt fysisk med tre større steiner. Disse steinene fungerer bra i landskapet og som sperre. Generelt ser det ut til at å sette opp større steiner for å sperre adkomst med motorkjøretøyer å fungerer tilfredstillende. Steinene står dessuten godt til området forøvrig.

Fra Parkeringsplassen er det også satt opp sperring av tre på vei mot informasjonshallen. Denne ser ut til å fungere bra. Treet i denne sperringa morknes dessverre, og det må smøres/lakkes eller lignende før de morkner helt. Dersom de allerede er så ødelagte at de må erstattes, bør de byttes ut med en lignende variant.

Skjøtsel/tidligere tiltak	Gjerdet har tidligere vært vedlikeholdt, og det er satt opp trestauder et stykke
Tilstand	Relativt god. Den vestre delen av gjerdet fra revefarmen og til Willehuset er falt ned
Trusler/sårbarhet	Manglende vedlikehold for vær og vind.
Evaluering/anbefalte tiltak:	Nedfalt gjerde bør repareres eller fjernes. Gjerdet og sperringene må sjekkes jevnlig

6.3.9 Parkeringsplass

Hovedparkeringsplass

Hovedparkeringsplassen er gruset, stor og noe slitt. Det er grei adkomst fra motorveien. På selve parkeringsplassen må det settes i gang enkelte tiltak for å hindre ytterligere slitasje: Det har begynt å danne seg groper i tillegg til større og mindre ujevnheter. Disse bør flates ut og fylles med singel/grus. I tillegg har vegetasjonen begynt å kripe innover plassen. Denne må fjernes. Det bør vurderes å sette ut større søppelbøtter da det er mulig at flere kan komme til å bruke dem, enten de raster på plassen eller kommer fra fisketur. Slik det er nå, ligger en del skrot langs sidene av plassen. I sesongen når skjøtselen pågår holdes søppelnivået nede. På tur til Ceavccageadgå/Mortensnes i september og oktober 2002, var det derimot mye: Campingturister hadde satt fra seg fulle søppelspann mens andre hadde kvittet seg med noen skummimadrasser.

Handikapparkeringsplasser

Begge handikapparkeringene bør gruslegges og kantes med hellere for å skille seg ut fra terrenget på en positiv måte.

Skjøtsel/tidligere tiltak	I tillegg til parkeringsplassen oppe ved informasjonshallen er det anlagt to parkeringsplasser for handikappede inne på fredningsområdet. Parkeringsplassene er anlagt ved gruslegging
Tilstand	Ved infohallen er det relativt god tilstand. En del tilløp til groper og ujevnheter. Ellers en del søppel. På handikapparkeringene er det relativt dårlig tilstand. De er ikke i jevnlig bruk. Begge steder har etter hvert blitt bevokst med gress
Trusler/sårbarhet	Slitasje; groper, søppel
Evaluering/anbefalte tiltak:	Søppelbøtter bør settes ut. Parkeringsplassene for handikappede bør forbedres gjennom ny gruslegging og eventuelt kantsetting av stein.

6.3.10 Fiskeplass

Ved første øyekast kan fiskeplassen se temmelig rein ut. Ved nærmere ettersyn ser man at stedet har blitt brukt som toalett med dopapir stukket under mange av steinene. Noe søppel har også blitt forsøkt skjult av hellene, men alt i alt kan man ikke forvente et bedre resultat på et sted med mange brukere. Det kan se ut til at de fleste er nøye med å holde stedet reint selv om det på veien ned hit var et jevnt tilsig av godtepapir, sneiper og lignende. Innved berget på fiskeplassen var det derimot ikke så nøye med reinholdet. Her er det satt noe søppel i form av isbokser o.a. Det har dessuten vært mindre bål på flere av hyllene i bergsida.

Fisketurismen til denne plassen medfører også en ekspansjon: Når fiskerne ikke får nok napp eller blir lei av å stå på selve fiskeplassen, beveger de seg bortover mot Svartberget siden de har utsikt mot dette fra fiskeplassen. Enkelte går til og med inn i det inngjerda og tilrettelagte området for å prøve fiskelykken.

Skjøtsel/tidligere tiltak	Tilrettelagt ved sti, trappeanlegg med rekkverk (jernstenger med kjetting mellom), søppelkasser, og skilt med forbud om søppelkasting
Tilstand	Dårlig. Både stien og trappanlegget er i dårlig stand. Fiberduken er synlig i dagen, heller er fjernet og rekkverket ned mot plassen er ødelagt. Området er også forsoylet. Folk gjør fra seg. Forbudsskiltet mot søppelkasting er nærmest uleselig.
Trusler/sårbarhet	Slitasje og forsopling
Evaluering/anbefalte tiltak:	Tiltakene har vært gode, men slitasjen/ferdselen er stor. Søpla må fjernes oftere. Utedo bør vurderes satt opp i tilknytning til plassen. Skilting må fornyes.

Fig. 26: Noen av brukerne har risset navnene sine i berget. (Foto: E. Eriksen)

6.4 Forslag til tiltak; oppsummering, tidsplan, kostnader og ansvarsforhold

Den tilrettelagte delen innenfor Ceavccageadge/Mortensnes kulturminneområde er, etter ti sesongers bruk, først og fremst truet av usikre bevilgninger til skjøtsel og mangel på en overordna skjøtelsesplan for området i tillegg til den generelle slitasjen. Tilretteleggingen av området ser stort sett ut til å fungere greit, men det synes som om besøkende – både til kulturminneområdet eller fiskeplassen – trenger mer skilting for å opplyses om hva som er lov/forbudt innenfor fredningsbestemmelsene. Videre ser det ut til at behovet for bedre avhending av søppel samt bedre toalettfasiliteter vil avhjelpe situasjonen ytterligere. Stengning av avkjørsler som går ned mot kulturminneområdet bedrer også vernet av kulturminnene mot motorisert ferdsel.

Ansvar for skjøtelsen og tiltak innenfor det fredete området ligger under Sametinget som forvaltningsmyndighet. Utførelsen av tiltak vil delegeres videre til Varanger Samiske Museum og Nesseby kommune, men oppfølginga av denne utførelsen vil skje ved hjelp av femårige evalueringer og nye skjøtelsesplaner.

2003*	Tiltak	Arbeidstid
	1. Skilting på parkeringsplassen og traktorveien ved det røde fritidshuset som er innfallsporter til det fredete området	-
	2. Stenge av traktorveien mot R6	-
	3. Sette opp søppelbokser på parkeringsplassen	-
	4. Rydde det tilrettelagte området for søppel	3 dager
	5. Tømme utedoet	2 dager
	6. Sjekke om postskiltene er der de skal være, evt. erstatte skadde postskilt	
	7. Vedlikehold av gammen	1 dag
		4 dager
	Sum arbeidstid	2 uker

* Varanger Samiske Museum har valgt å ikke søke midler til skjøtsel i 2003 da arbeidet med forvaltningsplanen enda ikke er ferdigstilt. Det blir likevel gitt 60.000,- for å dekke et større skilt på parkeringsplassen og et mindre ved innkjørselen til traktorveien i tillegg til det mest prekære av skjøtelsesarbeid.

I 2004 er det nødvendig med en rekke enkelttiltak og et større løft for å bedre forholdene i kulturminneområdet. Av den grunn blir arbeidsmengden betraktelig større dette året.

2004	Tiltak	Arbeidstid
	1) Ildtuer fjernes forsiktig med flåhakke eller sag. Tuftene som hører innunder R3 i det gressbevokste området har prioritet.	2 uker
	2) Hele området ryddes systematisk for søppel	1 uke
	3) Vende snudde hellere i gravur og offerringer i det vestlige området (til og med Bjørnesteinen) slik at de ligger med "lavsidene" opp	
	4) Tømming og vedlikehold, herunder reparasjon av dør, av utedo	1 uke
	5) Sjekke om alle postskilt er på plass og eventuelt erstatte skadde skilt	2-3 dager
	6) Vedlikehold av gjerde og sperringer	2 dager
	7) Såing/slåing av gress utenfor informasjonshallen og utenfor gammen	1 uke
	8) Påfylling av grus på gruslagte stier der dette trengs	2 dager
	9) Jevne ut parkeringsplassen og evt. fyller på mer grus	3 dager
	10) Sette på plass kantsteiner og sørge for at stiene ikke er overgrodd	2 dager
	11) Nytt fiberdekke på gruslagt sti fra parkeringsplassen til fiskeplassen	1 uke
	12) Konservere jerngrytene på Handdalinjårga/Handelsneset. Dette må gjøres av Varanger Samiske Museum. Arbeidstid avhenger av korrosjon på grytene.	1 uke
	13) Rydde steinhaug utenfor informasjonshallen	-
	14) Rydde bort trerester og søppel som ligger på Skjønngården og i den gamle trebåten	
	15) Kante handicapparkeringene med stein	1 dag
	16) Vedlikehold av gammen	1 dag
		3 dager
		1 uke
	Sum arbeidstid	Ca. 12 uker

I løpet av 2004 må det også diskuteres ei løsning for fiskegiellene og for Fuglåsens skole mellom det praktiske forvaltningsorgan og grunneier/lokalt bygdelag.

Varanger Samiske Museum må dessuten vurdere vedlikeholdstiltak rettet mot informasjonshall i løpet av 2003-4 for å søke ekstrabevilgninger til dette formålet.

Fra 2005 kan en gå over til følgende, rullerende skjøtselsplan:

Årlige tiltak		Arbeidstid		
1)	Hele området ryddes systematisk for søppel	1 uke		
2)	Vending av snudde hellere i gravur og offerringer slik at siden der lavet gror vender opp			
3)	Sjekke om postskiltene er der de skal være og evt. erstatte skadde skilt	1 uke		
4)	Påfylling av grus på gruslagte stier etter behov	2 dager		
5)	Legge på plass kantsteiner og sørge for at stiene ikke er overgrodd	3 dager		
6)	Slå gress/hesje utenfor informasjonshallen og gammen	1 uke		
7)	Tømming av utedo	2 dager		
8)	Vedlikehold av gammen	2 dager		
Tiltak som rulleres – fjerning av ildtuer:				
År 1	År 2	År 3	År 4	2 uker
R3, i det gressbevakste området	R17, gammetufter	Ceavccageadøge/ Graksesteinen med konsentriske ringer samt R3 i det mosebevakste området	Handelsneset	
Sum arbeidstid årlig skjøtsel				Ca.7 uker
Fjerning av ildtuer:				
Ildtuene må fjernes forsiktig med flåhakke eller sag. Spredning hindres ved å gjøre dette før de blomstrer og sprer frøene sine tidlig på høsten/seinsommer.				

6.5 Økonomi og tilskudd

Budsjettforslag for skjøtselsarbeid

	2003			2004			f.o.m2005		
	Sats	Antall	Sum	Sats	Antall	Sum	Sats	Antall	Sum
Lønn ltr. 25	621,00	14	8 694	621,00	77	47 817	621,00	49	30 429
Lønn ltr.		7	0			0			0
Feriepenger			1 043			5 738			3 651
Trygder og avgifter			1 226			6 742			4 290
Lønn			10 963			60 297			38 371

Tilskudd

Søknad om tilskudd til skjøtsel av kulturminner og kulturlandskap kan søkes Sametinget, Fylkesmannen i Finnmark (Stilkmidler) og Riksantikvaren.

7 FORMIDLING / TILRETTELEGGING

7.1 Tidligere tiltak og evaluering av disse

Anlegg

Tidligere tiltak med hensyn til formidling har vært anleggingen av kulturstiene med skilting og leseguide – og fremfor alt bygging av informasjonshall og gamme.

Siden Ceavccagead̄ge/Mortensnes kulturminneområde ble åpnet i 1993 har museet hatt faste åpningstider med guiding i to måneder i sommersesongen til i 2002 da det ble stengt av økonomiske grunner. I tillegg har grupper kunnet bestille guiding hos Varanger Samiske Museum utenom ordinær åpningstid, og det er det gjennomført en rekke omvisninger utenfor sommersesongen. Blant annet besøker mange skoleklasser Ceavccagead̄ge/Mortensnes hver vår og høst. Tilbudet til klassene har vært en ”vanlig” guiding i området.

Veiskilting til området

Det er satt opp to skilt på riksveien. Disse er store og brune og viser med all mulig tydelighet at dette er et kulturminneområde av store dimensjoner. Skiltene fungerer meget bra som veiledere, men krever også oppfølging siden de skaper nysgjerrighet og interesse hos dem som kjører forbi. Det beklagelige i så måte er at det skifter fra å være 60-sone til å være 80-sone like før innkjøringa til kulturminneområdet. Dette kan føre til at enkelte besøkende drar rett fordi i stedet for å komme innom.

Skilting av området

Området er til nå minimalt skiltet. De eneste skiltene, foruten veiskiltene, som tilkjennergjør at dette området er fredet og inneholder kulturminner, henger på inngangsporten til det inngjerda området. Disse skiltene er i tillegg i relativt dårlig forfatning og bør både fornyes og endres.

Evaluering

Ceavccagead̄ge/Mortensnes har ikke vært tilstrekkelig skiltet slik at publikum har visst hvor stort det området fredningen gjelder. Trolig er dette grunnen til problemer med camping, motorisert ferdsel, forsøk på henting av steinheller og lignende. Skiltinga av området må derfor intensiveres de steder der det er avkjørsler.

Så lenge informasjonshallen var åpen, ser det ut til at opplegget med leseguide, eventuelt guidet tur i området har fungert tilfredsstillende. Skiltinga av kulturstiene har og vært tilfredsstillende når publikum har kunnet benytte seg av disse hjelpemidlene. Dette blir imidlertid vanskelig i de sesongene informasjonshallen står stengt. En ”vanlig” guidetur i området er dessuten lite å by skolebarn og ungdom på.

7.2 Forslag til tiltak

Det er ikke laget noe informasjonsopplegg for publikum som kommer til området utenom sesongen eller åpningstidene og uten at de tar kontakt med Varanger Samiske Museum først. Utarbeiding av et permanent informasjonsanlegg på stedet er et tiltak som kan motvirke skadelig og ulovlig aktivitet på området. I løpet av 2003 kommer det et stort skilt på parkeringsplassen som forteller om fredningsbestemmelsene og noe om hva slags kulturminner som finnes her. Dette er spesielt viktig for fisketuristene og når informasjonshallen er stengt. Utover dette bør et større, permanent informasjonsanlegg med mer ekstensiv skilting lages dersom besøkstallene fortsetter å gå ned neste gang skjøtsel og tilrettelegging/formidling av Ceavccageadge/Mortensnes skal evalueres. På dette tidspunkt anses det at formidlingsopplegget slik det fungerte fram til stenginga i 2002 bør få en sjanse til. Dette også for å unngå skilting som vil stikke seg ut i landskapet. I stedet må man forsøke å få opp besøkstallene på andre måter: Bl.a. finnes det et utkast til undervisningsopplegg for skoler på Varanger Samiske Museum. Dette ble utarbeidet i 1995, men har blitt liggende i museets arkiver på grunn av manglende kapasitet ved museet. I tillegg til dette har Varanger Samiske Museum et forslag som går på å lage flere rekonstruksjoner av boligtyper. Forsøket med å lage en fellesgamme har vist at denne typen formidling kan bidra til økt forståelse for tidligere levemåter og naturtilpasninger og på samme tid gjøre området mer attraktivt som besøksmål. Tiltak som går på tilrettelegging og formidling må i størst mulig grad delegeres til Varanger Samiske Museum slik at de kan stå fritt i å vurdere nye tiltak og modeller. Det er likevel ønskelig at det gjennomføres guiding av besøkende på kulturminneområdet. Guidingen bør ha utgangspunkt fra informasjonshallen og utføres i sammenheng med skjøtselarbeidet.

Det bør dessuten søkes Vegdirektoratet om å forlenge 60-sonen til forbi innkjøringa til Ceavccageadge/Mortensnes.

Nr	Tiltak	Tidspunkt	Ansvarlig	Kostnader
1	Sette opp generelt informasjonsskilt på parkeringsplass	2003	Sametinget og Varanger Samiske Museum	35.000,-
2	Sette opp mindre informasjonsskilt ved innkjørselen til traktorveien før R6	2003	Sametinget og Varanger Samiske Museum	5.000,-
3	Søke Vegdirektoratet om forlengelse av 60-sonen til forbi innkjørselen til området	2003	Varanger Samiske Museum	Ingen

8 Andre aktuelle tiltak

Ceavccageadže/Mortensnes ble i 1988 innlemmet i en bok fra et EU-prosjekt kalt ”European campaign – Demonstration Projects for the countryside” (1988). Dette prosjektet var ment å skulle sette opp en europeisk liste over særlig verneverdige kulturmiljøer på linje med UNESCOs liste over verdensarvområder. Prosjektet har i ettertid fått lite fokus, og regnes trolig nå som nedlagt.

Ceavccageadže/Mortensnes er et rikt og særegent kulturminneområde. Innenfor Sápmi er det unikt da sentrale sider ved samisk arkeologi og forhistorie presenteres. Dette er et avgrenset område på til sammen 1140da der kulturminnenes tidsdybde, mengde og diversitet viser en kontinuitet i samenes og deres forfedres tilstedeværelse – både innenfor en hellig, en sakral og en verdslig sfære. Også i lokalsamfunnet, og i det samiske samfunn forøvrig, er det en bred vedkjennelse av kulturminneområdet som viktig for deres kulturelle tilhørighet i tillegg til en bred aksept for vern (jfr. www.nwhf.no/page/criteria.php). Et område som Ceavccageadže/Mortensnes, der et urfolks fortid på en slik måte dokumenteres, bør settes på listen over kulturminneområder som beskyttes under UNESCO og FN. Denne forvaltningsplanen bør derfor etterfølges av en prosess for en slik beskyttelse.

UNESCOs liste over verdensarvområder har som mål å verne verdens kultur- og naturarv mot ødeleggelse. Blant de mest kjente stedene på lista er Pyramidene i Egypt og Den Kinesiske Mur. P.t. har Norge fire objekter på Verdensarvlista: Bergstaden Røros, Bryggene i Bergen, Urnes Stavkirke og Helleristningene i Alta. I mai 2001 vedtok Stortinget at nominasjonsarbeidet av nye verdensarvsteder innen Norge skal tas opp. En formell tentativ liste over kommende norske nominasjoner ble oversendt UNESCO World Heritage Centre 01.10.2002. Lista omfatter fire forslag: Vegaøyene (www.verdensarvvega.no), Vestnorsk fjordlandskap (Geiranger- og Nærøyfjorden), Lofotenøyene og Tysfjord-Hellemo. Denne tentative lista blir av Riksantikvaren ansett som ufullstendig, og det vil i løpet av 2003 bli laget en utfyllende tentativ liste. Det er mulig å komme med innspill til en slik liste, og denne bør vedlegges en solid bakgrunn og begrunnelse fra forslagstillers side på hvorfor det aktuelle området skal inn på Verdensarvlista (pers. medd. Trond Taugbøl, Riksantikvaren). Dette er et arbeid av et omfang som må tas opp etter at Sametinget har avgjort hvorvidt det er ønskelig å sette prosessen for å få Ceavccageadže/Mortensnes inn på lista. Et slikt arbeid vil ta omtrent 4 uker, og koste rundt 35-40.000 kroner.

Den videre nominasjonsprosessen skjer i samarbeid mellom nasjonale direktorater og Sametinget. Dersom Sametinget finner å ville gå inn for en prosess som kan føre Ceavccageadže/ Mortensnes inn på UNESCOs verdensarvliste, vil det være nødvendig å ha en framskutt posisjon gjennom denne prosessen – på lik linje med den nå pågående prosessen med utredning av vern i Tysfjord-Hellemo i Nordland fylke.

Dersom Ceavccagead̄ge/Mortensnes skulle bli satt på verdensarvlista, innebærer dette en ekstra forpliktelse for Staten da den gjennom nominasjonen forplikter seg til å ivareta de verdier som førte til at området ble utpekt som kandidat til verdensarvlista. Denne forpliktelsen gjør det i praksis lettere å få økonomisk støtte til området. Å bli nominert som verdensarvområde innebærer ikke en ny form for vern men en ekstra anerkjennelse og status. Av den grunn fører ikke en plass på Verdensarvlista til at området blir underlagt nye forvaltningsregler.

9 GJENNOMFØRING, DRIFT, VEDLIKEHOLD

9.1 Varsling

I henhold til Lov av 9.juni 1978 nr.50 om kulturminner (kulturminneloven) §21 er Sametinget pålagt å varsle eier eller bruker før eventuell skjøtsel iverksettes. Dette innebærer at det forut for alt skjøtelsarbeid skal sendes ut brev til grunneierne innenfor Ceavccageadje/Mortensnes kulturminneområde hvor det fremgår hvilke tiltak som skal utføres og hvor dette skal foregå.

9.2 Vedlikehold av bygninger

Foruten installasjoner og rekonstruksjoner av nyere dato, der Varanger Samiske Museum og Nesseby kommune vil være hovedansvarlig for vedlikehold, er det av stor interesse for forvaltningsmyndigheten at ”Willehuset” (fig. 14) blir vedlikeholdt/restaurert. Eier/bruker er hovedansvarlig og tiltakshaver for dette, men igjen er det viktig at man går i dialog med bruker og finner løsninger til felles beste.

Kystverket bør dessuten kontaktes for vedlikehold av fyrlykta innenfor området. I tillegg bør det, som nevnt (s.48), finnes ei løsning på fiskehjellene ved gammen.

Anbefalte tiltak	Ansvarlig
Utføre vedlikeholdstiltak på Willehuset	Grunneier/bruker
Kontakte Kystverket for vedlikeholdsarbeid på fyrlykta	Sametinget (kontakt) og Kystverket (vedlikehold)
Diskutere løsning på fiskehjellene	Grunneier og Varanger Samiske Museum

9.3 Skjøtsel av øvrige faste kulturminner og kulturlandskapet

9.3.1 Årlig befarings

Det kan, slik som beskrevet i forvaltningsplan for Skoltebyen, avholdes en årlig befarings for å avgjøre hvilke tiltak årets skjøtelsarbeid skal omfatte. Deltakere på slike befarings kan være representanter fra Sametinget, Varanger Samiske Museum og Nesseby kommune. Slik kan de foreslåtte skjøtselplanene justeres etter behov.

Anbefalt tiltak	Ansvarlig
Årlig fellesbefarings for å avklare hvilke skjøtselstiltak som skal gjennomføres og hvor (og eventuelt hvordan). Befaringa bør skje på forsommeren.	Sametinget

9.3.2 Organisering av arbeidet

Skjøtselsarbeidet på Ceavccagead̄ge/Mortensnes har funnet sted årlig siden 1995 midtsommerstid. Arbeidet har blitt finansiert fra Sametinget og Finnmark fylkeskommune (til 2001).

Det er ønskelig å gi dette arbeidet til ungdommer under oppsyn av en tilsynsmann. Tilsynsmannen kan gjerne være tilknyttet kommunen eller museet. Arbeidet slik det er skissert i kapittel 6 bør fordeles på to personer og tilsynsmann.

9.3.3 Kurs for skjøtselsarbeidere

Før oppstart av skjøtselsarbeidet bør det arrangeres et halvdags kurs for arbeiderne hvor det gis informasjon om Ceavccagead̄ge/Mortensnes kulturminneområde (historikk, kulturminner), hensikten med skjøtselen, hvilke oppgaver som skal utføres, og på hvilken måte de skal utføres (metoder og redskapsvalg). Kurset bør gjerne avholdes i Varangerbotn på museet. Samtidig kan de få et innblikk hos Sametinget og få et lite innblikk i hva kulturminnevernet holder på med. Forhåpentligvis vil det også bidra til at kunnskapen om Ceavccagead̄ge/Mortensnes føres videre fra forrige generasjon guider/arbeidere, og at betydningen av skjøtselsarbeidet vokser i egne øyne. Kurset bør avsluttes med ei omvisning på Ceavccagead̄ge/Mortensnes hvor alle praktiske forhold kan avklares, og ungdommene selv kan få se de ulike kulturminnene området inneholder.

Anbefalt tiltak	Ansvarlig
I forkant av skjøtselsarbeidet bør det årlig avholdes et halvdagskurs for skjøtselsarbeiderne. Kurset bør omfatte en innføring i Ceavccagead̄ge/ Mortensnes' historie, hvilke kulturminner som finnes, hvordan og hvorfor de bør skjøtes. I tillegg bør det kurses i metode og redskapsvalg.	Varanger Samiske Museum

9.3.4 Annonsering, ansettelse og redskapsbruk

Annonsering etter ungdommer til å utføre skjøtselen skjer lokalt. Varanger Samiske Museum kan henge opp utlysning på butikken og kroa i Varangerbotn og butikken i Nesseby samt andre aktuelle steder.

I henhold til arbeidsmiljøloven kapittel IX, må alle som ansettes være over 15 år. Ved ansettelse av ungdom under 18 år, skal det innhentes skriftlig samtykke fra foreldre eller andre foresatte. Videre er det ønskelig at også jenter ansettes til arbeidet.

9.3.5 Rekruttering

Hittil har rekrutteringa til den årlige skjøtselen på Ceavccageadje/Mortensnes gått gjennom kommunen. Det er ønskelig at det rekrutteres ungdom fra Nesseby kommune for på den måten å bidra til at ungdommene blir bedre kjent med sin egen historie og kultur.

9.4 Renovasjon, vedlikehold og tilsyn

På det nåværende tidspunktet finnes det søppelbokser for offentlig bruk på fiskeplassen og ved informasjonshallen. Disse tømmes i forbindelse med den årlige skjøtselen. I framtida vil det også være aktuelt å sette opp to store søppelkasser på parkeringsplassen der den store informasjonsplakaten er ment å stå. Tømming av disse må avtales med renovasjonsselskapet.

Anbefalt tiltak	Kostnad	Ansvarlig
Renovasjonsselskapet kontaktes for å sette opp søppelkasser på parkeringsplassen	5000,- pr.år i renovasjonsavgift	Varanger Samiske Museum

Ansvar for skjøtsel, vedlikehold og tilsyn har vært tatt av Nesseby kommune ved Varanger Samiske Museum uten formaliserte avtaler. Det bør inviteres til møte mellom Sametinget, museet og kommunen for å inngå en formalisering av avtale.

Anbefalt tiltak	Ansvarlig
Invitere til møte mellom de involverte parter for å formalisere avtale om skjøtsel, vedlikehold og tilsyn av Ceavccageadje/Mortensnes kulturminneområde	Sametinget

9.5 Nyttige adresser

Institusjon	Tilbud	Adresse	Telefon
Sametinget, Miljø- og kulturvern avdelingen	Faglige råd om bygningsarbeid, fredningen o.a.	9840 Vuonnabahta/ Varangerbotn	78 95 99 00
Várjjat Sámi Musea/ Varanger Samiske Museum		Ingagoahti, 9840 Vuonnabahta/ Varangerbotn	78 95 99 20
Riksantikvaren	Faglig råd om bygningsvern, tilskudd til freda og verneverdige bygninger	Pb. 8196 Dep., 0034 Oslo	22 24 94 00
Fylkesmannen i Finnmark	Stønad til tiltak i kulturlandskapet	Statens hus, 9815 Vadsø	78 95 03 00

LITTERATURLISTE

- Bernfeld, Dan, 1988: European campaign for the countryside DEMONSTRATION PROJECTS, Strasbourg, Council of Europe, Publications and Documents Division, Frankrike
- Brock-Utne, Martha og Solberg, Ole 1934: *Finmark omkring 1700: aktstykker og oversikter*, Topografika 1683-1717
- Hildre, Nina 2002: *Sosial identitet og samiske urgraver. En kontekstuell analyse av kjønn, materiell kultur og sosial struktur*, Hovedfagsoppgave i arkeologi, Universitetet i Tromsø, upublisert, Tromsø.
- Johansen, Else og Odner, Knut 1968: *Arkeologiske undersøkelser på Mortensnes ved Varangerfjorden* Viking 1968
- Kleppe, Else J. 1974: *Samiske jernalderstudier ved Varangerfjorden* Magistergradsavhandling, Universitetet i Bergen, upublisert, Bergen
- Nicolaysen, N 1862-66: Norske fornlevninger. En oplysende fortegnelse over Norges fortidslevninger, Foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring, Carl C. Werner & comp's bogtrykkeri, Kristiania
- Nilsen, Terje 1984: *Nordvi-Dynastiet s.93-99*, Varanger årbok 1984 ved red. Røst, Å.; Sør-Varanger og Vadsø historielag.
- Nordvi, Andreas Georg 1858: *Offersten på Næsseby i Øst-Finnmarken*, Finmarkens Amtstidene, nr. 38
- Schanche, Audhild 1984: *Mortensnes-Fuglåsen i Nesseby. Finnmarks kulturhistorie som skrift i landskap* s. 151-167, Varanger årbok 1984 ved red. Røst, Å.; Sør-Varanger og Vadsø historielag.
- Schanche, Audhild 1994: *Samiske urbegravelser*, Festskrift til Ørnulf Vorren, Tromsø Museums skrifter XXV, Tromsø.
- Schanche, Audhild 2000: Graver i ur og berg. Samisk gravskikk og religion fra forhistorisk til nyere tid. Davvi Girji OS, Karasjok 2000
- Schanche, Kjersti 1988: *Mortensnes - en boplass i Varanger. En studie av samfunn og materiell kultur gjennom 10.000 år*, Magistergradsavhandling i arkeologi, Universitetet i Tromsø, upublisert, Tromsø, 1988
- Solberg, Ole 1909: *Eisenzetsfunde aus Ostfinnmarken*, Christianias Videnskabelig Selskabs Skrifter II, Hist.-Filos. Kl 7, Christiania
- Vorren, Ørnulf og Eriksen, Hans Kr. 1993: *Samiske offerplasser i Varanger*. Tromsø Museums skrifter XXIV, Nordkalottforlaget 1993

Rapporter

- Munch, Gerd Stamsø 1973: Rapport, Gerd Stamsø Munch og Arne Emil Christensen fra ekskursjon datert 29.08.73 / gravfunn
- Kleppe, Else J. 1967-70: *Mortensnes-gravplassen, Nesseby k., Finnmark 1967-1970. I. Registrering, Upublisert rapport, Tromsø*
- Odner, Knut 1968b: *Rapport fra universitetslektor Knut Odner over arkeologiske undersøkelser på Mortensnes sommeren 1967 – Bevilgning NAVF A. III-12. Upublisert rapport til Norges Almenvitenskapelige forskningsråd*
- Odner, Knut 1968a: *Arkeologiske undersøkelser på Mortensnes, Nesseby, Finnmark 1967 Upublisert rapport, Universitetet i Bergen – Historisk Museum, Tromsø Museum – Arkeologisk avdeling (inneholder flere mindre rapporter, funnkatalog, osv.)*
- Person, Roger 1995: Rapport fra skjøtselarbeid, 1995. Upublisert rapport, Varanger Samiske Museum, Varangerbotn
- Sametinget 2002: Skoltebyen kulturmiljø. Forvaltningsplan, høringsutkast. Sametinget, Karasjokka/Karasjok.

Brev og andre dokumenter

- Fredningsforslag 1985, brev fra Tromsø Museum til Miljøverndepartementet
- Fredningsvedtak og fredningsbestemmelser 1988, brev fra Miljøverndepartementet
- Brev fra Helge Gjessing til P. Nicholaisen, Mortensnes datert 26.01.1921
- Brev fra P. Nicholaisen til Ole Solberg, Kristiania, datert 11.01.1921
- Informasjonsguide 1993: Ceavccageadđe – Mortensnes, Varanger Samiske Museum-Várjjat Sámi Musea, Vuonnabahta/Varangebotn
- Brev fra Riksantikvaren 31.07.2001 vedrørende plassering av forvaltningsmyndighet
- Simonsen, Povl 1975: Brev vedrørende innkjøp av fornminneområde på Mortensnes
- www.nwhf.no/page/criteria.php
- www.verdensarvvega.no

APPENDIX I. FREDNINGSFORSLAG FRA TROMSØ MUSEUM¹

TROMSØ MUSEUM

INSTITUTT FOR MUSEUMSVIRKSOMHET

UNIVERSITETET I TROMSØ

9000 TROMSØ

TELEFON (083)86080

DERES REF

VAR REF

DATO

FREDNINGSFORSLAG FOR MORTENSNES/FUGLÅSEN I NESSEBY - DOKUMENTASJON/
BEGRUNNELSE/FORSLAG TIL FREDNINGSBESTEMMELSER

1. DOKUMENTASJON

1.1. Naturgeografisk beskrivelse

Det foreslåtte fredningsområde ligger på N-siden av Varangerfjorden i Nesseby kommune, S for RV 98 mellom bebyggelsen i Per Larsavik i Ø og Mortensnes i V.

Det dekker et areal på ca. 1300 da. Området er langstrakt i Ø-V-lig retning, med største lengde Ø-V 2965 m og N-S 775 m. Samlet kystlinje er ca. 4 km.

Landskapet er åpent og skogløst bortsett fra et mindre område med lavvokst bjørkeskog i den ø-re delen. Skogløsheten skyldes kulturpress. N for RV 98 er stedvis tett bjørkeskog.

Terrenget skråner slakt mot sjøkanten i V, mot S og Ø er til dels bratte skråninger. .

Den høyeste delen dannes av ryggen mot Čiesti her når det høyeste punkt opp til 78 m.o.h. Under denne er bratte skrenter mot sjøen, som ved Fugleberget, hvor det finnes en mindre hekkekoloni bestående for det meste av krykkjer.

Geologisk består området av sen-prekambriske sedimentbergarter. Fra omkring midten av området mot V er mye innslag av tillitt. Tillitten fremtrer delvis som særegne sk. rauker i terrenget. Forøvrig sandstein.

Størstedelen av skråningen mot sjøen ø for Mortensnes Lykt utgjøres av helleur, som følger sjøkanten i et

¹ Fredningsforslaget er scannet fra opprinnelig dokument, og evt. skrivefeil kan skyldes dette.

bredt belte. Ura består av sandsteinsheller av varierende størrelse. Løsmassedekket er tynt og mangler stedvis helt (ura, bergpartiene).

Landhevingen lar seg lett avlese i området, da det åpne terrenget preges av uttallige strandvoller og en del markerte strandterrasser.

Strandvollene inneholder grus og rullestein, og er for det meste overtorvede.

3 myrer finnes innenfor det foreslåtte fredningsområdet. Den største er Fuglåsenmyra ca. midt i området. I tilknytning til myrene er en del vierkratt.

I nyere tid har det vært drevet gårdsdrift i områdets V-re del og marka er overflateryddet. Jorda er ikke i bruk i dag, men fortsatt sauebeiting har bevart gressbevokstningen. For øvrig er vegetasjonen dominert av lyng.

1. 2. KULTURMINNER FRA FORHISTORISK OG HISTORISK TID

Mortensnes/Fuglåsenområdet er blant de rikeste kulturminneområdene i Finnmark. Her er spor av bosetting fra tidligste del av eldre steinalder og i en ubrutt kronologi fram til vår tidsalder. Kulturminnene ligger som synlige strukturer i landskapet og dokumenterer på en ypperlig måte forholdet natur-kultur.

1.2.1. Eldre steinalder - åpne boplasser

Innenfor det foreslåtte fredningsområdet finnes to åpne boplasser fra Finnmarks aller eldste bosettingsfase, den tidligste del av eldre steinalder (Eldre steinalder daterer seg fra ca. 9000 f. Kr. til ca. 4000 f.Kr.) Boplassene ligger i områdets østre del, på 2 åpne, forblåste grusrygger. Vegetasjonen er delvis avblåst slik at avslag og redskaper ligger i dagen. Begge boplassene ligger på N-S gående grus rygger som, da sjøen sto høyere oppe, har dannet eid mellom det bakenforliggende land og framspringende bergpartier mot sjøen. Mellom boplassene gikk sjøen en gang inn i en liten vik.

På kartet er boplassene avmerket som 3595 E 22 R 6 og R 8 (etter flyfotoavmerkingen i forbindelse med Økonomisk Kartverk). R 6 ligger ca. 50 m.o.h. og R8 ca. 60 m.o.h. Boplassen 3595 E 22 er det bare ytterkantene igjen av; resten er ødelagt av grustekt. Mot kanten av grustaket er i overflata samlet opp redskaper og avslag av kvarts, bergkrystall, kvartsitt og dolomitt, Ts. 8924. På boplassen 3595 E 22 R 6 en mindre oppsamling av tilsvarende materiale, Ts. 8325.

1.2.2. Eldre steinalder - tuftegrupper

I alt 5 tuftegrupper i området antas å datere seg til eldre steinalder. De ligger fra 30 til 44 m.o.h. Tuftene er etter ØK-registreringen gitt følgende benevnelse:

3595 E 22 R 9	(16 tufter 44 m.o.h., Ts. 8326)
3595 E 22 R 10	(8 tufter 38-41 m.o.h., Ts. 8327,28)
3595 E 22 R 11	(3 tufter 32 m.o.h., Ts. 8329)
3595 E 22 R 14	(3 tufter 30 m.o.h.)
3595 E 22 R 15	(4 tufter 32 m.o.h., Ts 8332)

Tuftene ligger i lyngbevokst terreng på gamle strandvoller, og tegner seg som svært grunne, uklare forsenkninger i terrenget. R 9 og R 8 ligger i tilknytting til markerte tillittrauker.

Prøvestikking og oppsamling fra sår i terrenget har gitt avslag og redskaper av kvarts, kvartsitt og dolomitt. For tuftegruppene R 9 og R 10 er det utarbeidet egne kartskisser.

1.2.3. Overgangsfase eldre/ynge steinalder

På og inntil en kraftig, markert strandvoll Ø for det V-ligste lille myrområdet ovenfor Mortensnes Lykt ligger 6 steinaldertufter som noe usikkert antas å datere seg til yngre steinalders eldste fase. Tuftene ligger i bunnen av en tidligere liten V-vendt vik, og myra dokumenterer tilknyttingen til vann den dag i dag. Høyden over havet er 26-28 m, og tuftene er avmerket som 3595 E 22 R 12.

Tuftene tegner seg som ovale, runde og tilnærmet rektangulære forsenkninger i terrenget. De er større, dypere og klarere markerte enn tuftene på nivåene ovenfor.

I strandvollen er tatt ut stein slik at det er dannet et "sår" i terrenget. Her er oppsamlet en rekke redskaper og avslag av kvarts, kvartsitt, bergkrystall, dolomitt rhyolitt, Ts. 8330.

I skråningen foran en av tuftene oppe på strandvollen ligger 2 runde, lave møddinger som markerer seg klart ved at terrenget omkring mangler overdekkende vegetasjon (rullesteinsvoll). Møddingene er mose- og lyngbevokste, og under torva skjuler seg svart kulturjord med kokstein, bein og skjell.

Det er utarbeidet egen kartskisse over feltet.

1.2.4. Felt med yngre steinaldertufter

På S-siden av det V-ligste myrområdet (ovenfor Mortensnes Lykt) ligger et felt på 45 tufter fra yngre steinalder, 3595 E 22

R 16. Tuftene tegner seg som tett liggende forsenkninger i terrenget, for en dels vedkommende omgitt av lave voller.

Formen varierer mellom rund, oval og tilnærmet rektangulær. Noen av tuftene er fattige på vegetasjon, og viser flate heller i gulvnivå. Grunnen her består av grus og rullesteiner oppblandet med heller i det øverste lag, og danner en slags overgangsfase til helleura lenger nede. Ingen av tuftene er undersøkt, men på grunnlag av form og høyde over havet antas de å ligge fhv. tidlig i yngre steinalder.

Det er laget egen kartskisse over feltet.

1.2.5. Felt med tufter fra yngre steinalder/samisk jernalder

Steinalderen regnes i Finnmark å være avsluttet i løpet av de siste århundrene f.Kr., og perioden deretter kalles Samisk jernalder, ca. 300 f.Kr. - 1500 e.Kr.

5NV for foregående felt og *nede* i den V-vendte skråningen mot Ceavccageadg-njarga ligger et felt bestående av ca 70 tufter, 3595 E 22 R3. Disse daterer *seg* dels til senere del av yngre steinalder, dels til samisk jernalder. Høyden over havet er fra 11 til 20m. Framfor de laveste tuftene er en markert terrassekant med et fall på flere meter.

Tuftenes form og størrelse varierer, men som hovedregel tegner de seg som store, dype forsenkninger i terrenget, rektangulære til ovale.

Et par av tuftene på det laveste nivå har vært undersøkt og feltet er beskrevet i Johansen, E. Og Odner, K. 1968: "Arkeologiske undersøkelser på Moretnsnes ved Varangerfjorden". Viking 1968.

Feltet er også beskrevet i Else Johansen Kleppes magistergradsavhandling fra Bergen 1974: Samiske jernalderstudier ved Varangerfjorden.

Funn: Ts. 6401, 6404,6323.

Kotekart over området der de enkelte tuftene er inntegnet er trykt i Viking 1968.

N for dette tufte feltet er et tilsvarende, bestående av ca. 60 tufter, 3595 E 22 R 4. Dette ligger i innmark nært den nåværende bebyggelsen på Mortensnes, og er derfor holdt utenfor det foreslåtte fredningsområde. Av hensyn til grunneierne forutsettes de regulære fredningsbestemmelser etter kulturminneloven å være tilstrekkelig her.

1.2.6. Gravfelt fra samisk jernalder

Det Mortensnes/Fuglåsenområdet kanskje er best kjent for ved siden av bautasteinen (se senere) er de mange gravene fra samisk jernalder som finnes her. Graven_ ligger i helleura, og fordeler *seg* på 3 felt: 3595 E 22 R 1 (minst 30 graver), 3595 E 22 R 2 (minst 210 graver og 3595 E 24 R 5 (minst 35 graver).

Tilsammen er her sikkert opp mot 300 graver, de fleste (ca. 210) i det store gravfeltet som strekker seg fra Mortensnes Lykt til Fugleberget.

I ura er det murte kamre hvor den døde har vært lagt ned. Flere av gravene er åpnet, slik at man ser ned i selve gravkammeret. Men mange er urørte, og området inneholder ganske sikkert mange flere graver enn de som kan sees på overflaten i dag. Likene har vært innsydd i neversvøp, og vanlige gravgaver av bein- og hornredskaper (sjeldnere jernredskaper), bronsesmykker, og også skrapere av kvartsitt.

Det største av gravfeltene er undersøkt av E.J. Kleppe og materialet er publisert i hennes magistergradsavhandling. Funn: Ts. 6406-22, 6424-27, 6429-47, 6449-54, 6457-75, 6479-86, 6601-06.

1.2.7. Offerplasser

I området finnes 4 offerplasser: 2 offerringer, 1 bautastein og 1 naturformasjon.

Offerringene ligger i tilknytning til gravfeltene, den ene oppe på Cies'te (3595 E 22 R 1) og den andre ca. midt i gravfeltet 3595 E 22 R 2.

Begge tegner seg som store, oppmurte steinringer i ura. De har en storslagen og dramatisk plassering med vid utsikt. Sjøl om ringene ligger i tilknytning til gravene, er det vanskelig å si om de er samtidige med dem.

I nærheten av offerringen på Cieti ligger Bjørnesteinen, en stor naturlig flyttblokk med et bjørneliknende utseende.

I samisk mytologi er bjørnen et hellig dyr. Det samiske sagnet knyttet til Bjørnesteinen forteller at en familie som bodde på Mortensnes en gang tok til seg en liten bjørneunge, som vokste opp på gården og ble helt tam. Som unge ble den diet av en tispe. Dep var barnas beste lekekamerat. på sørsiden av fjorden bodde det på samme tid en ond noaide. Han så ikke med blide øyne på at en bjørn tilpasset seg et liv blant mennesker. Det var harde tider, med hungersnød og sult. Derfor ble offerringen brukt mer enn vanlig. En gang hadde det samlet seg særlig mye folk rundt steinringen, som vanlig med bjørnen mellom seg. Da korn den onde noaide flyvende over fjorden i ravneharn. Den slo seg ned blant de ofrende, like ved bjørnen. Straks raven kom ned forsvant fuglehammen. Noaiden henvendte seg til bjørnen og sa at fordi den hadde blitt glad i menneskene skulle den forvandles til en stein. Slik ble det, og steinen står der den dag i dag (fortalt av Andreas O. Mathisen, Reppen. Nedtegnet av Fylkeskonservator Einar Niemi).

Innen 3595 E 22 R 3 på Ceavccageadg-njarga (Transteinnes) står en bautastein kalt Ceavccageadge, Transteinen eller Grakesteinen. Den er en reist, 2,5 m høy flat sandstein, omgitt av 14 konsentriske steinringer. Vi finner den omtalt alt i 1690, i en beretning fra fogd Knagh: "Udi Mortensnes ligger Trøiburg gjort av steen, midt derudi er opreist en brevd sten som kand icke sees nogen bogstaver paa". Tradisjonen sier at steinen ble ofret til ved at man oversmurte den med levertran, noe som skulle gi god fiskelykke.

I 1850-årene ble det foretatt en utgravning mellom 4. og 5. steinring. Utgravningen ble initiert av Foreningen til Norske Fortidsminnesmerkers bevaring. på grunn av funnenes karakter (horn, dyre-knokler, metallring, ovale steiner etc.) ble stedet fastslått å ha vært i bruk som samisk offerplass.

1.2.8. Tufteområde fra nyere tid

På det framstikkende Ceavccageadg-njarga eller Transteinnes ligger en større ansamling gammetufter, 3595 E 22 R 17.

Tuftene er ca. 40 i tallet, og ligger på et sammenhengende kulturlagsområde som strekker seg fra like nedenfor Transteinen til ytterst på neset. Høyden over havet er ca. 5-10 m, og det kan ikke utelukkes at bosettingen her

strekker seg bakover i samisk jernalder.

Området er gammel innmark, nå sauebeite. Det markerer seg ved en kraftigere vegetasjon enn terrenget omkring, antakelig på grunn av jordsmonnets høyere innslag av organisk materiale.

Tuftene er av varierende form og størrelse, markert til dels ved kraftige voller. Lengst ute mot neset ligger en stor tuft etter en kystsamisk felles gamle, antakelig fra forrige århundre. Ca. midt i feltet ligger en rektangulær tuft med kraftige voller som har åpen gavl mot sjøen, og som minner sterkt om en nausttuft. Området inneholder også flere møddinger, samt strukturer som er vanskelig å klassifisere.

Ingen av tuftene er undersøkte, men et prøvestikk i en av møddingene viste kulturlag med svart jord, skjell, bein, krittpestilker og keramikkskår. Forøvrig finnes det en del enkeltliggende gammetufter spredt i områdets V-re del.

Det er utarbeidet egen kartskisse over området.

1.2.9. På Handelsneset mellom Transteinnes og Mortensnes Lykt ligger murene etter det gamle handelshuset på Mortensnes. Handelsstedet ble opprettet på slutten av 1700-tallet.

Her finnes rester av steingjerder, samt grunnmurer etter butikk, våningshus og fjøs. Murene er bygd opp av steinheller og -blokker. Restene etter handelsstedet er ikke bare et minne over den norske handelsvirksomheten her på 1700- og 1700-tallet, men også over personen Anders Georg Norvi (1821-1892) kalt Nord-Norges første arkeolog. Han drev handelsstedet mellom 1840 og -77, inntil det gikk konkurs. Før det hadde han i to perioder studert arkeologi i København. Mens han bodde på Mortensnes foretok han en rekke utgravninger både her og andre steder langs Varangerfjorden og utga også en del mindre publikasjoner. Funnene ble sendt til vitenskapelige institusjoner både i inn- og utland i tillegg til å utstyre Nordvis eget lille privatemuseum. Da Nordvi gikk konkurs i 1877 ble våningshuset kjøpt av fam. Esbensen i Vadsø, og hvor det nå står som Esbensengården på Bakken, påført en del endringer. Nordvi endte sine dager som vaktmann på Oldsaksamlingen i Oslo.

1.2.10. Andre kulturminner

Spredt i området er flere steinlegninger som kan være graver av en annen og muligens eldre type enn Mortensnesgravene i steinura. De ligger alle i steinaldernivå, utenom ura.

I alt 4 slike er registrert som noenlunde sikre graver, men her er flere andre steinformasjoner som også kan være graver. Andre steinsettinger må tolkes som ildsteder, mens andre igjen er svært vanskelig å klassifisere. Disse er ikke systematisk registrert

Flere steder i området løper sko "steinstrenger", fundamentet som viser hvor tidligere gjerder har gått. Sannsynligvis stammer de fra den tiden handelsstedet var i drift.

I ura er reist flere varder som landemerker og markører for lakseplasser. I tillegg inneholder området ganske sikkert flere kulturminner som vi i dag har vanskelig for å få øye på.

1.3. OMRÅDETS BRUK

Grensene for det foreslåtte fredningsområdet er holdt utenfor innmark som er i bruk i dag. I fortsettelsen av den nydyrka marka på 14/23 løper et sauegjerde helt ned til sjøen. I sommerhalvåret beiter en del sauer V for dette. Langs sjøen er en del lakseplasser. Stedvis i området vokser det tyttebær som høstes av de som bor i nærheten. Fuglåsen/Fugleberget er et flittig rekreasjonsområde i forbindelse med de gode landfiskeplassene under Fugleberget. Også turister (for det meste finske) stopper her for å fiske i sjøen fra platået som stikker fram under Fugleberget.

I nærheten av Fugleberget vokser det rikelig med vill gressløk som en del kjenner til og høster inn.

Området er flittig i bruk som ekskursjonsmål. At her er mange fortidsminner er godt kjent. Mange besøker stedet i løpet av sommeren, ikke minst kommer her busslaster med skolebarn og -ungdom både for å se på kulturminnene og for å studere geologien. Lokalbefolkningen oppsøkes av turister som spør hvor fortidsminnene er og hvordan man kommer til for å se dem. Av skadelig bruk kan nevnes grustekt, torvtekt, steintekt og søppeltømming (beskrives nedenfor) .

1. 4. SKADER

For noen år tilbake ble grus ryggen ved,3595 E 22 R8 ødelagt av et grustak. Det meste av steinalderboplassen forsvant med det. Grustakets sider er jevnet til, men danner fremdeles et stygt, åpent sår i terrenget.

I tilknytning til boplassen 3595 E 22 R 12 er det tatt ut stein i rullesteinsvullen. Det åpne såret som derved er dannet er tegnet inn på kartskissen over feltet.

I myra like nedenfor er det tatt torvjord. Det er dannet et stygt hull i myra, og ved siden av ligger flere torvhauger. Denne skaden kan i stort monn rettes opp ved at torvhaugene fylles tilbake i fordypninger.

Før sauegjerdet kom opp hendte det ofte at biler og andre kjøretøyer kjørte inn i området, noe som har satt sine tydelige spor enkelte steder, da vegetasjonen er svært sårbar.

Midt ovenfor gravfeltet 3595 E 22 R 2 er tømt en del grovavfall og grus som danner stygge hauger i terrenget. Disse kan imidlertid lett fjernes.

Den kanskje minst dramatiske, men over tid mest ødeleggende skaden er en følge av den ukontrollerte ferdselen i området. Især er helleura sårbar for tråkk. Veggene i gravkamrene raser ut, og steinheller kommer ut av posisjon eller knekkes slik at den fine lavbevokstningen ikke lenger er sammenhengende. Gravene har tydeligvis inspirert besøkende til å lage små byggverk av heller fra ura. Stadig nye ildsteder dukker opp. Kjennskapet til at her skal være graver har også fristet enkelte til å forsøke å finne og åpne uåpnede graver. Det

tynne løsmassedekket og den sparsomme vegetasjon gjør også terrenget utenom helleura sårbart, f.eks. dannes her svært fort stier. I et område som er så fullt av kulturminner at knapt en stein kan flyttes uten at man står i fare for å ødelegge en av dem, er det viktig at ferdselen reguleres.

2. BEGRUNNELSE

I Utredningen om 10 års vernede vassdrag NOU:1983:43 er der utarbeidet et sett verdikriterier for å vurdere et områdes kulturhistoriske verdi. Disse er bl.a. kulturminnebestandens karakter, kunnskapsverdi, forskningstradisjon, tilstand og grad av berørthet, pedagogisk verdi, tilgjengelighet, opplevelsesverdi, identitetsverdi, symbolverdi. En del av verdikriteriene måles både i lokal regional og landsomfattende karakter. Få vil være uenige i at Mortensnes/ Fuglåsenområdet er blant de mest verdifulle kulturminneområdene i Nord-Norge. Områdets verneverdi begrunnes i det følgende ut fra 4 hovedkriterier: Verdi ut fra kulturminnebestandens karakter, kunnskapsverdi (herunder også pedagogisk verdi og opplevelsesverdi), identitetsverdi og verdi ut fra forskningstradisjon.

2.1. Kulturminnebestandens karakter

Mortensnes/Fuglåsen-området er et uhyre rikt kulturlandskap både med hensyn til kulturminnenes antall og det mangfold de utgjør. Neppe noe stad i Nord-Norge kan det påvises et så stort antall kulturminner fordelt på så mange typer innenfor et begrenset område. Videre er tidsperspektivet enestående, da alle kjente bosettingsperioder i Finnmark er representert i en ubrutt kronologi fra eldre steinalder og fram til i dag. Utenom sporene av den konkrete bosetting er her en rekke andre kulturminnetyper. Variasjonsbredden gjelder altså både tid og rom. Typene er for en stor del karakteristiske for Finnmark, og dokumenterer derfor ikke bare stedets, men også fylkets forhistorie og historie. Når det gjelder tuftegruppene fra eldre steinalder er det første gang slike kan påvises i et så stort antall og på så mange nivåer som her. Også det store feltet med gammetufter er spesielt, da tuftene ligger på en grunn av akkumulerte kulturavlagsavsetninger.

2.2. Kunnskapsverdi

Området rommer et svært stort forskningspotensiale. Gravplassen og en del av tuftene fra samisk jernalder har vært undersøkt, men ellers har her ikke vært foretatt utgravninger. Den ubrutte bosettingskontinuiteten gjør stedet særlig godt egnet til studier av sammenhengen mellom de forskjellige bosettingsperiodene.

Områdets pedagogiske verdi er svært stor, og det er et velegnet ekskursjonsmål også på grunn av lett tilgjengelighet. Kulturminnene ligger som synlige strukturer i et åpent terreng, der de forskjellige havnivåene er klart avtegnede. De visuelle kvalitetene gjør at det er svært velegnet for formidling av sammenhengen mellom natur og kultur. Den visuelle verdi styrkes ytterligere ved den vide utsikten, inn- og utover fjorden, over til fjordens sydside og til fjellområdene bakenfor. Videre viser kulturminnene ikke brokker av fortida, men en sammenhengende bosettingshistorie, der utviklingslinjer både bakover og forover kan påvises på stedet.

2.3. Identitetsverdi

Nesseby kommune er en av de fattigste kommuner i Finnmark, men når det gjelder kulturminner er kommunen kanskje den rikeste. Kommunens befolkning, hvorav majoriteten er samer, har for en stor del et positivt og respektfullt forhold til sine kulturminner. Dette er for øvrig karakteristisk for holdningen blant samene. Kulturminnettheten gjør imidlertid at konflikt med utbyggingsinteresser iblant oppstår. Befolkningen er godt kjent med trafikken på Mortensnes, som er det best kjente og mest besøkte av kulturminneområdene i kommunen. En fredning sammen med en praktisk forvaltning med kultursti/guide tjeneste i regi av det lokale museum vil kunne styrke stoltheten over og tilknyttingen til kulturminnene, samt vise at kulturminner ikke nødvendigvis er noe som stopper utvikling, men også kan fremme den. Selve fredningen vil være nødvendig for å sikre landskapet mot skader, men kan dessuten bidra til å høyne kulturminnenes status generelt.

2.4. Forskningstradisjon

Navnet Mortensnes har lenge hatt en sentral plass i nordnorsk arkeologi, og er kjent av arkeologer både i inn- og utland. Mye av grunnlaget for kunnskapen om perioden samisk jernalder har hatt sin forutsetning her. Også dette er med på å høyne områdets verdi. Også utenfor faget er området svært godt kjent, og dette sammen med tilgjengeligheten har gjort at området besøkes flittig av fagfolk, turister, skoleklasser, lokalbefolkning o.a. interesserte vil kunne skaffe seg litteratur om stedet, og det kan nevnes at en magisteravhandling om bosettingen her er under utarbeidelse.

2.5. Områdets framtid

Mortensnes/Fuglåsen-Området må alt i alt sies å være et uhyre rikt kulturlandskap, og representerer på mange måter en ressurs. En utvikling av denne ressursen forutsetter at ytterligere uheldige inngrep i landskapet stopper opp, og at vernemyndighetene settes i stand til å få ferdselen inn i kontrollerte former. Hensikten med en fredning vil derfor ikke være å skjerme området mot bruk, men å legge forholdene til rette for en positiv utvikling av bruken av området. Målet vil være å utnytte dets potensiale uten at landskapet og kulturminnene forringes. Den formelle fredningen er bare et av redskapene for å oppnå dette. Det andre er en anleggelse av en kultursti med opplysningskilt, oppfulgt av guidetjeneste og kontroll i sommerhalvåret.

Varanger Samiske Museum kom med på tilskottordningen for halvoffentlige museer i 1984. I løpet av 1985 vil museet

få tilsatt en konservator i full stilling. Museet har vedtektsfestet praktisk ansvar for kulturminneområdene i kommunen, sjøl om det formelle forvaltnings ansvar ligger

på annet hold. Man er med andre ord i den heldige situasjonen at man står klar med et lokalt apparat for den praktiske forvaltning og skjøtsel av Mortensnes. Dette arbeidet bør skje i samarbeid med fylkeskonservatoren i Finnmark, i tråd med de linjer forvaltningsmyndigheten legger opp til.

FORSLAG TIL FREDNINGSBESTEMMELSER FOR MORTENSNES/FUGLÅSENOMRADET I NESSEBY KOMMUNE, FINNMARK FYLKE

I

I medhold av Lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50 § 21 og med ytterligere begrunnelse i Lov om naturvern av 19. juni 1970 nr. 63 § 5 er et område ved Mortensnes/ Fuglåsen i Nesseby kommune fredet som kulturlandskap under betegnelsen "Mortensnes og Fuglåsen fredningsområde".

II

Det fredete område ligger innenfor matr. nr. 14 og innbefatter foruten statens grunn numrene 14/1, del av 14/19, 30, 14/22 (unntatt skoleeiendommen), 14/25, 14/28, 14/34, 14/37 og del av 14/75.

III

Fredningsområdet befinner seg syd for RV 98 mellom Per-Larsavik i øst og Ceavccageadg-gåppi i vest. Det dekker et areal på ca. 1150 da. Grensene for fredningsområdet dannes dels av RV 98, dels av eiendomsskiller, dels av tilnærmet rette linjer over eiendommer og dels av sjøkanten. Grensen fremgår av kart og spesifisert grensebeskrivelse. Kartet og fredningsbestemmelsene oppbevares i Nesseby kommune, hos fylkeskonservatoren i Finnmark, ved Tromsø Museum og i Miljøverndepartementet.

Grensene skal avmerkes i marka etter nærmere anvisning av forvaltningsmyndigheten.

IV

Formålet med fredningen er

- å sikre et rikt og variert kulturlandskap mot skjemmende inngrep og ødeleggelse som følge av ukontrollert ferdsel,
- å legge forholdene for kontrollert utvikling av områdets potensiale som ekskursjonsområde, severdighet og forskningsobjekt,
- å sikre et rikt samisk kulturminneområde som kildemateriale for samisk identitet.

V

Følgende kulturminner omfattes av fredningen:

1. Legalfredete førreformatoriske kulturminner:

- Boplasser fra eldre steinalder i form av åpne boplasser og tuftegrupper
- Boplasser fra yngre steinalder i form av tuftegrupper og møddinger
- Boplasser fra samisk jernalder i form av tufteområde
- Graver fra samisk jernalder fordelt på 3 felt i helleur
- Andre førkristne enkeltgraver utenom helleura
- Kulturlag i form av redskaper og avslag spredt over større områder
- Andre sannsynlige førreformatoriske strukturer

- Bautastein med konsentriske steinringer

2. Legalfredete samiske kulturminner:

- Kulturlagsområde med en rekke gammetufter, møddinger og andre strukturer
- Andre enkeltliggende gammetufter
- 2 offerringer
- Bjørnesteinen
- Andre, vanskelig klassifiserbare strukturer

3. Etterreformatriske, ikke legal fredete kulturminner:

- Rester etter handelssted fra forrige århundre. Husmurer og steingjerder
- Lange strekninger med gamle gjerdefundamenter, sk. "steinstrenger"
- Varder og andre markører i helleura
- Andre, vanskelig klassifiserbare strukturer

VI

For fredningsområdet gjelder følgende bestemmelser:

1. Det må ikke iverksettes tiltak som kan skade eller skjemme kulturminner eller landskap, som f.eks. masseuttak, oppfylling, planering og lagring av masse; oppføring av gjerder, bygninger eller andre anlegg og faste innretninger; bygging av veger; oppdyrking, drenering og annen form for tørlegging; framføring av luftledning, jordkabler og kloakkledninger; utføring av kloakk eller andre forurensningskilder, samt gjødsling og bruk av kjemiske bekjempningsmidler. Ethvert planlagt tiltak av annen art må forelegges vernemyndighetene.
2. Motorisert ferdsel er forbudt.
3. Det er ikke tillatt å slå opp telt, parkere campingvogn eller forsøple området.
4. Aktiviteter som medfører at steiner i overflata forflyttes fra sin opprinnelige plass er forbudt.
5. Den alminnelige ferdsel skal foregå etter ruter anvist av forvaltningsmyndigheten. Ferdselen skal holdes utenom de områder, som i særlig grad tar skade av tråkk, som helleura.

VII

Bestemmelsene i punkt VI er ikke til hinder for

1. Virksomhet og tiltak i ambulans-, politi-, brannvern-, sikrings-, oppsyns-, skjøtsels- og forvaltningsøyemed.
2. Lakseplassinnhaveres bruk av sine lakseplasser etter gjeldende reglement.

3. Vedlikehold evt. nedrivning av eksisterende gjerde og bygninger som grenser til eller ligger innenfor området.

4. Beiting. Sperregjerder kan settes opp etter tillatelse fra forvaltningsmyndigheten, også når det gjelder materialvalg.

5. Fiske fra land under Fugleberget og fiske og motorisert ferdsel på sjøen, inkl. ankring.

6. Bruk av kjøretøy langs eksisterende kjørbare ruter for omvisning av eldre og uføre, samt framføring av teknisk utstyr i forbindelse med vitenskapelige undersøkelser

7. Kontrollert ekskursjonsvirksomhet.

8. Børsanking.

9. Opptenning av bål på spesielle steder med anlagte bålplasser, dessuten opptenning av bål under Fugleberget

10. Sanking av rekved for transport sjøverts.

11. Lovlig sanking av fugleegg.

VIII

Forvaltningsmyndigheten eller den forvaltningsmyndigheten bemyndiger skal gjennomføre skjøtselstiltak for å fremme fredningsformålet. Det skal utarbeides skjøtelsesplan som skal inneholde nærmere opplysninger for gjennomføring av skjøtselstiltakene. Som skjøtselstiltak regnes også opparbeiding av kultursti samt- forbuds- og opplysningsskilting.

IX

Forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra fredningsbestemmelsene for vitenskapelige undersøkelser, arbeider av vesentlig samfunnsmessig betydning og i spesielle tilfeller dersom det ikke strider mot formålet med fredningen.

X

Forvaltningen av fredningsbestemmelsene er tillagt Tromsø Museum, Universitetet i Tromsø. Skjøtsel og praktisk forvaltning kan delegeres til lokale institusjoner i samarbeid med fylkeskonservatoren i Finnmark, i tråd med forvaltningsmyndighetenes anvisninger.

GRENSEBESKRIVELSE FOR MORTENSNES OG FUGLÅSEN FREDNINGSOMRADE, NESSEBY, FINNMARK.

Grensen defineres for en stor del av strandkanten mellom Per-Larsavik og Ceavccageadg-gåppi. Området ligger i sin helhet på sydsiden av RV 98. Der grensen følger veien løper den i en avstand på 20 m fra vegtraseen. Ved plassering av grensen er det tatt hensyn til

- at alle tidsepoker området har vært bebodd skulle være representert
- at alle kulturminnetyper området inneholder skulle være representert
- at jord som brukes i dag (innmark) skulle holdes utenfor
- framtidig vegarbeid
- tilgjengelighet

Nordgrensen fra V mot Ø:

I vest starter grensen ved SSV-enden av den lille bukta i vestenden av eiendommen 14/18 og går 175 m mot ØSØ og derfra 115 m rett nord til grensemerke t mellom 14/18 og 14/19, 30. Fra dette merket går grensen mot ØSØ frem til skillet mellom 14/18 og 14/37 i det sørøstre hjørnet av 14/18. Deretter dreier den mot N langs eiendoms grensen til 14/18 til grenseskillet 14/1814/21 og videre langs østre kant av 14/21 til den møter grenseskillet mellom 14/27 og 14/17, 44. Derfra fortsetter grensen mot ØSØ langs S-kant av 14/17, 44 til grensemerke t mellom 14/17, 44 og 14/46, der den dreier SSV langs V-kant av 14/46. Deretter følger grensen langs sydkant av 14/46 og 14/23 frem til sydøstre hjørne av 14/23. Herfra går den mot ØNØ til skoleeiendommens sørvestre hjørne på 14/22. Videre følger grensen skoleeiendommens sørlige og så østlige kant frem til en avstand av 20 m fra riksvei 98. Derfra går den parallelt med riksveien mot nordøst og fra grensen mellom 14/22 og 14/25 videre østover til den treffer det nordvestre hjørne av 14/94. Grensen fortsetter langs SV-kant av 14/94 frem til dens søndre hjørne hvor den dreier ssø frem til vestre kant av kulturminnet 3595 E22 Ra. Derfra følger grensen vestre, sørlige og østlige kant av Ra til den møter telegraflinjen i NØ-kant av Ra. Videre går grensen 150 m mot NØ til kote 50 og følger denne koten østover til den treffer telegraflinja igjen og fortsetter langs denne til sørvestre hjørne av 14/62. Langs denne eiendommens sørlige kant går grensen så til skillemerket mellom 14/62 og 14/1 i det sydøstre hjørne av 14/62. Herfra fortsetter den 50 m mot NNØ til skillet mellom 14/62 og 14/63, 64. Derfra følger grensen skillet mellom 14/63, 64 og 14/1 sørøstover til sjøen.

Vedlegg:

1. Utsnitt av ØK over fredningsområde m/foreslåtte grensemarkeringer (forminsket ved 2.gangs utsendelse).
2. Litteraturliste.

APPENDIX II FREDNING FRA MILJØVERNDEPARTEMENTET

DET KONGELIGE MILJØVERNDEPARTEMENT

KONTOR: MYNTGT. 2 - TLF. (02) 34 90 90 - TELEFAKS (02) 34 95 60 - TELEKS 21480 env n POSTADRESSE: POSTBOKS 8013 DEP. 0030 OSLO 1

Tromsø Museum Folkeparken
9000 TROMSØ

Deres ref.
P-87-3335 - EH

Vår ref. (bes oppgitt ved svar)

Dato 24 JUNI 1988

NESSEBY KOMMUNE, FINNMARK FYLKE. FREDNING AV ET OMRÅDE RUNDT
LEGALFREDETE FASTE FORNMINNER PÅ MORTENSNES OG FREDNING AV KULTURMINNER
FRA NYERE TID INNENFOR DET FREDETE OMRÅDET, GNR. 14 BNR. 1, 19/30, 22,
25, 28, 34, 37 OG 75.

Vi viser til Tromsø museums brev av 29. juni 1987 om ovennevnte.

I medhold av lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50
§§ 21 og 5 freder Miljøverndepartementet etter forslag fra Tromsø
museum et område rundt de legal fredete faste fornminnene på Mortensnes
i Nesseby kommune. Samtidig freder Miljøverndepartementet følgende
faste kulturminner fra nyere tid innenfor området: rester av
handelssted fra forrige århundre med husmurer og steingjerder, lange
strekninger med gamle gjerdefundament "steinstrenger" og varder og
andre markører i helleura.

Det er fastsatt fredningsbestemmelser i tilknytning til fredningen.
Formålet med fredningen er å sikre virkningen av de fredete fornminnene
i landskapet og vitenskapelige interesser knyttet til disse.

Det fredete området er på ca. 1150 daa og vist på kart i målestokk 1:
5000 gitt Miljøverndepartementets påtegning av i dag. Foruten statens
grunn omfatter området helt eller delvis følgende gnr/bnr 14/1,
14/19,30, 14/22, 14/25, 14/28, 14/34, 14/37 og 14/75.

Et eksemplar av kartet og fredningsbestemmelsene følger vedlagt.

For så vidt gjelder behandling av de fredete fornminnene og området for øvrig viser vi til kulturminneloven §§ 3 og 8, og de fastsatte fredningsbestemmelsene.

Av begrunnelsen for fredningsforslaget fremgår det bl.a. at Mortensnes/Fuglåsenområdet er blant de rikeste kulturminneområdene i Finnmark. Her er spor etter bosetting fra .tidligste del av eldre steinalder og i en ubrutt kronologi fram til vår tidsalder. Fredningsområdet omfatter bl.a. åpne boplasser, møddinger, hustufter, offerplasser graver, gjerder, bauta omgitt av konsentriske ringer og murene etter det gamle handelsstedet på Mortensnes. En vesentlig del av kulturminnene er samiske og betyr meget for Nessebys befolkning som for en stor del er samisk. Verneverdien forsterkes ytterligere ved at landhevingen tydelig lar seg lese av i terrenget i form av markerte strandvoller samtidig som kulturminnene ligger som synlige strukturer i landskapet. Dette gjør det mulig å dokumentere sammenhengen mellom selve landskapsdannelsen og menneskenes bruk av landskapet og naturgrunnlaget over en sammenhengende periode på ca 10 000 år. Området har derfor uvanlig store kvaliteter vurdert ut fra mangfold, tidsdybde, forskning, formidling, opplevelsesverdi og identitetsfølse. Vi viser for øvrig til Tromsø museums faglige begrunnelse for fredningsforslaget, bl.a. i forbindelse med de to høringene jf brev av oktober 1985 og 7. april 1987.

Fredningsforslaget ble sendt de berørte parter for uttalelse i oktober 1985. på bakgrunn av innkomne merknader og synspunkter som kom fram på et åpent møte med de berørte parter 26. nov. 1985 ble et revidert og redusert forslag til fredning sendt på høring ved museets brev av 7. april 1987. Av de offentlige institusjoner som har uttalt seg til det reviderte forslaget til fredning har bl.a. fylkeskommunen og kommunen v/friluftsnemnda støttet forslaget ved brev av henholdsvis 22. og 4. mai 1987.

Av de mottatte saksdokument ene fremgår det for øvrig at hoved innvendingene i siste høringsrunde var knyttet til klausuleringen av de to myrene innenfor området. Departementet slutter seg til museets begrunnelse for å ta disse med i fredningen jf musets brev av 7. april 1987 og viser ellers til at de to myrene etter det opplyste har relativt liten verdi som mulig nydyrkingsareal.

Av saksdokumentene og det som ellers er opplyst i saken fremgår det at fredningsforslaget er behandlet i samsvar med bestemmelsene i kulturminneloven. vi har heller ikke særlige merknader til Tromsø museums skjønn i saken.

Vi ber om at fredningsvedtaket blir kunngjort og tinglyst i samsvar med bestemmelsene i kulturminneloven §§ 7 og 21 tredje ledd, jfr. vedlagte tinglysningsgjenpart.

Vi ber videre om at det fredete området avmerkes i terrenget på en hensiktsmessig måte.

Tilsynet med det fredete området og håndhevingen av fredningsbestemmelsene blir lagt til Tromsø museum. Vi viser i denne forbindelse til at området alt i dag er mye besøkt og at deler av det er meget sårbart. Vi ber derfor om at arbeidet med en plan for sikring og tilrettelegging av området blir prioritert.

Departementets vedtak kan påklages til Kongen innen tre uker fra det tidspunkt underretning om vedtaket er kommet frem til sakens parter, jfr. forvaltningsloven §§ 28 og '29.

Finnmark fylkeskommune og Nesseby kommune er orientert ved gjenpart av dette brev. vi ber om at museet orienterer øvrige berørte parter om vedtaket.

Med hilsen

Astrid Bonesmo (e.f.)

Einar Holtane

-Gjenpart av brev m/vedlegg (kopi av kart og fredningsbestemmelser):
-Finnmark fylkeskommune
-Nesseby kommune

24 JUNI 1988

FREDNINGSBESTEMMELSER FOR MORTENSNES/FUGLÅSEN-OMRADET I NESSEBY
KOMMUNE, FINNMARK FYLKE

I

I medhold av Lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50 §§ 5 og 21 har Miljøverndepartementet ved vedtak av i dag fredet et område rundt de legal fredete fornminnene ved Mortensnes/Fuglåsen i Nesseby kommune. Fredningen omfatter også en del fornminner fra nyere tid, jf. fredningsbestemmelsene pkt V-3. Disse fredningsbestemmelsene kommer i tillegg til kulturminnelovens bestemmelser om legal fredete faste fornminner.

II

Det fredete område ligger innenfor matr. nr. 14 og innbefatter foruten statens grunn helt eller' delvis numrene 14/1,14/19,30, 14/22, 14/25, 14/28, 14/34, 14/37 og del av 14/75.

III

Fredningsområdet befinner seg syd for RV 98 mellom Per-Larsavik i øst og Ceavccageadg-gåppi i vest. Det dekker et areal på ca. 1150 da. Grensene for fredningsområdet dannes dels av RV 98, dels av eiendomsskiller, dels av tilnærmet rette linjer over eiendommer og dels av sjøkanten. Grensen fremgår av kart og spesifisert grensebeskrivelse. Spesifisert grensebeskrivelse følger som eget vedlegg til fredningsbestemmelsene. Grensene skal avmerkes il marka etter nærmere anvisning av forvaltningsmyndigheten.

IV

Formålet med fredningen er å sikre virkningen av de fredete fornminnene i landskapet og vitenskapelige interesser knyttet til disse.

V

Innenfor det fredete området omfattes bl.a. følgende kulturminner av fredningen:

- Boplasser fra eldre steinalder i form av åpne,boplasser og tuftegrupper.
- Boplasser fra yngre steinalder i form av tuftegrupper og møddinger.
- Boplasser fra samisk jernalder i form av tufteområde.

- Graver fra samisk jernalder fordelt på 3 felt i helleura. Andre førkristne enkeltgraver utenom helleura.
- Kulturlag i form av redskaper og avslag spredt over større områder.
- Bautastein med konsentriske steinringer.
- Kulturlagsområde med en rekke gammetufter, møddinger og andre strukturer.
- Andre enkeltliggende gammetufter.
- 2 offerringer.
- Bjørnesteinen.
- Rester etter handelssted fra forrige århundre.
- Husmurer og steingjerder.
- Lange strekninger med gamle gjerdefundamenter, sk. "steinstrenger".
- Varder og andre markører i helleura.

VI

For fredningsområdet gjelder følgende bestemmelser:

1. Det må ikke iverksettes tiltak som kan skade eller skjemme kulturminner eller landskap eller på annen måte motvirke formålet med fredningen, jf. pkt. IV, som f.eks. masseuttak, oppfylling, planering og lagring av masse, oppføring av bygninger eller andre anlegg og faste innretninger, bygging av vegger, oppdyrking, drenering og annen form for tørrlegging, framføring av luftledning, jordkabler og kloakkledninger, utføring av kloakk eller andre forurensningskilder, samt gjødsling og bruk av kjemiske bekjempningsmidler. Ethvert planlagt tiltak av annen art må forelegges vernemyndighetene.
2. Motorisert ferdsel er forbudt.
3. Det er ikke tillatt å slå opp telt, parkere campingvogn eller forsøple området.
4. Aktiviteter som medfører at steiner i overflata forflyttes fra sin opprinnelige plass, er forbudt
5. Den alminnelige ferdsel skal foregå etter ruter anvist av forvaltningsmyndigheten. Ferdselen skal holdes utenom de områder som i særlig grad tar skade av tråkk, som helleura.

VII

Bestemmelsene i punkt VI er ikke til hinder for:

1. Virksomhet og tiltak i ambulanse-, politi-, brannvern-, sikrings-, oppsyns-, skjøtsels- og forvaltningsøyemed.
2. Lakseplassinnehavernes bruk av sine lakseplasser etter

- gjeldende reglement.
3. Vedlikehold evt. nedrivning av eksisterende gjerde og bygninger som ligger innenfor området.
 4. Beiting. Sperregjerder kan settes opp etter tillatelse fra forvaltningsmyndigheten. Godkjenningen kan også omfatte materialvalg.
 5. Fiske fra land under Fugleberget.
 6. Bruk av kjøretøy langs eksisterende kjørbare ruter for omvisning samt framføring av teknisk utstyr i forbindelse med vitenskapelige undersøkelser.
 7. Kontrollert ekskursionsvirksomhet.
 8. Børsanking utenom helleura.
 9. Opptenning av bål under fugleberget og på spesielle steder med anlagte bålplasser.
 10. Sanking av rekved for transport sjøverts.
 11. Lovlig sanking av fugleegg.

VIII

Forvaltningsmyndigheten eller den forvaltningsmyndigheten bemyndiger skal gjennomføre skjøtselstiltak for å fremme fredningsformålet. Det skal utarbeides skjøttselplan som skal inneholde nærmere opplysninger for gjennomføring av skjøtselstiltakene. Som skjøtselstiltak regnes også opparbeiding av kultursti samt skilting.

IX

Forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra fredningsbestemmelsene for vitenskapelige undersøkelser, arbeider av vesentlig samfunnsmessig betydning og i spesielle tilfeller dersom det ikke strider mot formålet med fredningen.

X

Forvaltningen av fredningsbestemmelsene er tillagt Tromsø Museum, Universitetet i Tromsø. Skjøtsel og praktisk forvaltning kan delegeres til lokale myndigheter og institusjoner.

VEDLEGG TIL FREDNINGSBESTEMMELSER MORTENSNES OG
FUGLÅSEN FREDNINGSOMRÅDE, NESSEBY, FINNMARK

24 JUNI 1988

Grensen defineres for en stor del av strandkanten mellom Per-Larsavik og Ceavccageadg-gåppi. Området ligger i sin helhet på sydsiden av RV 98. Der grensen følger veien løper den i en avstand på 20 m fra vegtraseen.

Nordgrensen fra V mot Ø:

I vest starter grensen ved SSV-enden av den lille bukta i vestenden av eiendommen 14/18 og går 175 m mot ØSØ og derfra 115 m rett nord til grensemerket mellom 14/18 og 14/19,30. Fra dette merket går grensen mot ØSØ frem til skillet mellom 14/18 og 14/37 i det sørøstre hjørnet av 14/18. Deretter dreier den mot N langs eiendomsgrensen til 14/18 til grenseskille 14/18-14/21 og videre langs østre kant av 14/21 til den møter grenseskillet mellom 14/27 og 14/17,44. Derfra fortsetter grensen mot ØSØ langs B-kant av 14/17, 44 til grensemerket mellom 14/17,44 og 14/46, der den dreier SSV langs V-kant av 14/46. Deretter følger grensen langs sydkant av 14/46 og 14/23 frem til sydøstre hjørne av 14/23. Herfra går den mot ØNØ til skoleeiendommens sørvestre hjørne på 14/22. Videre følger grensen skoleeiendommens sørlige og så østlige kant frem til en avstand av 20 m fra riksvei 98. Derfra går den parallelt med riksveien mot nordøst og fra grensen mellom 14/22 og 14/25 videre østover til den treffer det nordvestre hjørne av 14/94. Grensen fortsetter langs SV-kant av 14/94 frem til dens søndre hjørne hvor den dreier SSØ frem til vestre kant av kulturminnet 3595 E22 R8. Derfra følger grensen vestre, sørlige og østlige kant av R8 til den møter telegraflinjen i NØ-kant av R8. Videre går grensen 150 m mot NØ til kote 50 og følger denne koten østover til den treffer telegraflinja igjen og fortsetter langs denne til sørvestre hjørne av 14/62. Langs denne eiendommens sørlige kant går grensen så til skillemerket mellom 14/62 og 14/1 i det sydøstre hjørne av 14/62. Herfra fortsetter den S til skillet mellom 14/62 og 14/63, 64. Derfra følger grensen skillet mellom 14/63, 64 og 14/1 sørøstover til sjøen.

APPENDIX III PLASSERING AV FORVALTNINGSANSVAR

SAKSBEHANDLER

Seniorkonsulent Ingegerd Holand

INNV ALGSTELEFON 22 94 04 52

DERES DATO

TELEFAKS

22 94 04 04

DERES REF.

31.juli 2001

VAR REF. 97/3639

Ark. B-454

Sametinget, Miljø- og kulturvernavdelinga,
Postboks 103,
9840 Varangerbotn

Finnmark fylkeskommune, Kulturetaten,
Fylkeshuset, Henry Karlsens plass 1,
9815 Vadsø

Tromsø Museum - Universitetsmuseet,
Universitetet i Tromsø,
9037 Tromsø

MORTENSNES KULTURMINNEOMRÅDE, NESSEBY KOMMUNE, FINNMARK - PLASSERING AV FORVALTNINGSANSVAR

I forbindelse med at både Varjjat Sami Musea/Varanger Samiske Museum og Sametinget har henvendt seg til Riksantikvaren og ytret ønske om utarbeidelse av en forvaltningsplan for Mortensnes kulturminneområde, er spørsmålet om hvilken institusjon som bør ha det formelle forvaltningsansvaret for området, blitt aktualisert.

Fredningens bakgrunn

Mortensnes kulturminneområde i Nesseby kommune, Finnmark, ble fredet av Miljøverndepartementet den 24. juni 1988, i medhold av lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50 (kulturminneloven), §§ 21 og 5. Fredningen omfatter et område rundt de legalfredete faste fornminnene på Mortensnes, samt nærmere angitte faste kulturminner fra nyere tid innenfor området.

Fredningens bakgrunn, omfang og hensikt er nærmere beskrevet i departementets brev til Tromsø Museum av 24. juni 1988, som også har som vedlegg fredningsbestemmelsene for Mortensnes/Fuglåsen-området, samt kart over området.

Forvaltningen av fredningsbestemmelsene ble i 1988 tillagt Tromsø Museum, Universitetet i Tromsø (jfr. fredningsbestemmelsenes § X). Denne plasseringen hadde sin bakgrunn i de daværende bestemmelsene om faglig ansvarsfordeling innen kulturminnevernet. Samtidig anga § X at "skjøtsel og praktisk forvaltning kan delegeres til lokale myndigheter og institusjoner". I fredningsforslaget fra 1985 var Varanger Samiske Museum spesielt nevnt her.

Nåværende bestemmelser om faglig ansvarsfordeling

Siden Mortensnes-fredningen ble gjennomført i 1988, har det skjedd vesentlige endringer i forvaltningssystemet for kulturminner, noe som har hatt en direkte innvirkning på forvaltningsansvaret for området. Dette har sin bakgrunn i opprettingen av fylkesvise forvaltningsorganer for både norske og samiske kulturminner i 1990, h.h.v. fylkeskommunene og det midlertidige Samisk kulturminneråd. Det siste ble i 1994 avløst av det permanente Samisk kulturminneråd.

Fordelingen av ansvar mellom de ulike ledd i forvaltningssystemet (regionalapparatet, forvaltningsemneene, Riksantikvaren og Miljøverndepartementet) er til enhver tid regulert gjennom "Forskrift om faglig ansvarsfordeling innen kulturminnevernet". Gjeldende bestemmelser om rette myndighet og faglig ansvarsfordeling framgår av "Forskrift om endring i forskrift om faglig ansvarsfordeling innen kulturminnevernet mv. etter kulturminneloven" av 29.05.00. Hvem som er rette myndighet til forvaltning etter kulturminnelovens bestemmelser, følger av forskriftens kapittel 1, § 1, punkt 1,2 og 3. Forskriften ble sist endret den 17. januar 2001, da myndighet ble overført/delegert til Sametinget istedenfor det tidligere Samisk kulturminneråd. For samiske kulturminner er følgelig nå Sametinget rette myndighet i h.h.t. punkt 2, mens vedkommende fylkeskommune er rette myndighet for øvrige automatisk fredete kulturminner etter samme punkt.

Hvilken myndighet etter kulturminneloven som er delegert, følger av forskriftens kapittel 3, punkt 2. I dette tilfellet gjelder det myndighet etter § 19, tredje ledd, som er delegert til både fylkeskommunen og Sametinget.

Endringene i forvaltnings systemet og delegeringen av myndighet medfører altså at forvaltnings ansvaret for Mortensnes kulturminneområde ikke lenger ligger hos Tromsø Museum, men for øyeblikket er delt mellom Finnmark fylkeskommune og Sametinget, alt etter hvilke kulturminner det gjelder, forhistoriske, moderne eller samiske. Av praktiske grunner finner Riksantikvaren denne situasjonen lite tilfredsstillende og ønsker derfor å legge det formelle forvaltnings ansvaret til en av partene.

Kulturminnebestanden på Mortensnes

Miljøverndepartementet opplyser i sitt brev av 24. juni 1988, i forbindelse med fredningsvedtaket, at en vesentlig del av kulturminnene i Mortensnes-området er samiske og betyr meget for Nessebys befolkning som for en stor del er samisk.

I fredningsbestemmelsene og Finnmark fylkes kommunes fredningsforslag av 20.05.85 beskrives bl.a. følgende kulturminner som omfattes av fredningen:

Legalfredete førreformatoriske kulturminner:

- Boplasser fra eldre steinalder:

2 åpne boplasser, 3595 E22 R6 og R8, hvorav en er sterkt ødelagt av grustak; 5 tuft grupper, 3595 E22 R9-11, R14-15, med til sammen 34 tufter.

- Boplasser fra yngre steinalder:

2 tuftgrupper, 3595 E22 R12 og 3595 E22 R16, med til sammen 51 tufter; 2 møddinger, i tilknytning til 3595 E22 R12.

- Boplasser fra yngre steinalder/samisk jernalder:
tuftområdet, 3595 E22 R3, med ca. 70 tufter.

- Graver fra samisk jernalder:

3 felt i helleur, 3595 E22, R1, R2 og R5, med til sammen minst 275 graver. Andre førkristne enkeltgraver utenom helleura.

- Kulturlag med redskaper og avslag spredt over større)områder.
- Bautastein med konsentriske steinringer:
Transteinen/Graksesteinen, innenfor tufteområdet 3595 E22 R3.

Legalfredete samiske kulturminner:

- Kulturlagsområde med en rekke gammetufter, møddinger og andre strukturer, som kan strekke seg bakover til samisk jernalder:3595 E22 R17, med ca. 40 tufter.
- Andre enkeltliggende gammetufter.
- 2 offerringer i tilknytning til gravfeltene: 3595 E22 RI og innenfor gravfeltet 3595 E22 R2.
- Bjømesteinen (offerstein).
- Andre, vanskelig klassifiserbare strukturer.

Etterreformatoriske kulturminner som er fredet gjennom Miljøverndepartementets vedtak:

- Rester etter handelssted fra 1700- og 1800-tallet (husmurer og steingjerder): Handelsstedet ble drevet av A.G. Nordvi (1821-92) i perioden 1840-77. Nordvi kalles ofte Nord-Norges første arkeolog.
- Gamle gjerdefundamenter (steins trenger), ant. forbundet med handelsstedet.
- Varder og andre markører for lakseplasser i helleura.
- Andre, vanskelig klassifiserbare strukturer.

Det bør her bemerkes at også gruppen "Legalfredete førreformatoriske kulturminner" inneholder en rekke kulturminner med samisk tilknytning, slik oversikten også viser, og at de etterreformatoriske kulturminnene er lokalisert i en kommune som i historisk tid alltid har hatt en overveiende samisk befolkning. Det er m.a.o. ikke bare kulturminnene under overskriften "Legalfredete samiske kulturminner" som har en samisk tilknytning.

I fredningsforslaget fra 1985 fra Finnmark fylkeskommune, Fylkeskulturkontoret, beskrives kulturminnebestandens karakter som uhyre rik, både med hensyn til antall, mangfold og, ikke minst, tidsperspektiv, idet "alle kjente bosettingsperioder i Finnmark er representert i en ubrutt kronologi fra eldre steinalder og fram til i dag".

Området sies også å ha "et svært stort forskningspotensiale", ikke minst pga. "den ubrutte bosettingskontinuiteten".

Likeledes betraktes den pedagogiske verdien som svært stor, både fordi området er lett tilgjengelig og fordi det viser en sammenhengende bosettingshistorie.

Fredningsforslaget omtaler også områdets identitetsverdi for kommunens befolkning, hvorav majoriteten er samer. Forslaget beskriver deres forhold til kulturminnene som "for en stor del positivt og respektfullt", noe som for øvrig ansees som "karakteristisk for holdningen blant samene".

Endelig omtales områdets sentrale plass innenfor nordnorsk forskningstradisjon, noe som har gjort det kjent blant arkeologer både i inn- og utland. Spesielt nevnes det at "mye av grunnlaget for kunnskapen om perioden samisk jernalder har hatt sin forutsetning her".

Framtidig plassering av forvaltningsansvar

Som nevnt ovenfor, er forvaltningsansvaret for Mortensnes kulturminneområde nå delt mellom Finnmark fylkeskommune og Sametinget, en løsning som Riksantikvaren finner upraktisk. Riksantikvaren ønsker derfor at det formelle forvaltningsansvaret skal legges til en av partene. Det blir da et spørsmål hvilken part dette bør være, Finnmark fylkeskommune eller Sametinget, og i vurderingen av dette spørsmålet har Riksantikvaren valgt å legge vekt på følgende forhold:

Mortensnes-området inneholder kulturminner som strekker seg i tid fra eldre steinalder til slutten av 1800-tallet. Publiserte arbeider om Mortensnes understreker imidlertid kontinuiteten mellom kulturminnene fra ulike perioder og dermed kontinuiteten i bosetning og utnytting av området.

.Både på Mortensnes og andre steder i Varanger-området er de første materielle uttrykk for en samisk etnisitet datert til tidlig metalltid, dvs. til perioden 1800 f.Kr. - 0.

.Med bakgrunn i den kontinuitet i bosetningen som man finner på Mortensnes, synes det derfor naturlig å betrakte de eldre kulturminnene på Mortensnes som forutsetninger for utviklingen av en identifiserbar samisk kultur og etnisitet i tidlig metalltid.

.Bortsett fra handelsstedet fra 17 til 1800-tallet, er alle kulturminner fra perioden etter Kr.f. knyttet til en sjøsamisk befolkning. Det er også denne befolkningens historisk belagte sosialstruktur og økonomiske tilpasning som vanligvis danner grunnlaget for forståelsen og fortolkningen av de eldre kulturminnene i området.

.Selv om handelsstedet beskrives som norsk, var det gjennom sin lokalisering og virksomhet i en samisk kommune også del av en samisk historisk kontekst. Dette understrekes av at Nesseby kommune rundt 1890-1900 fremdeles hadde en samisk befolkningsandel på ca. 84%.

.Nesseby kommune er fremdeles en av de mest typiske samekommuner i landet, og Mortensnes-området utgjør et av kommunens viktigste kulturminner.

Riksantikvaren finner det derfor naturlig å betrakte Mortensnes kulturminneområde som et overveiende samisk kulturminneområde, og at det følgelig bør være Sametinget som har myndighet der det i forskriften står angitt at fylkeskommunen/Sametinget er *rette* myndighet. Av den grunn mener Riksantikvaren at det formelle forvaltningsansvaret for Mortensnes kulturminneområde bør legges til Sametinget.

Samtidig vil imidlertid Riksantikvaren understreke at utarbeiding av en forvaltningsplan for Mortensnes må skje i nært samarbeid med så vel Finnmark fylkeskommune, Kulturretaten, som med Tromsø Museum - Universitetsmuseet, som hittil har hatt forvaltningsansvaret for området, og Varanger Samiske Museum, som har hatt det løpende skjøtsels- og formidlingsansvaret. Likeledes må både grunneierne og eventuelle andre hjemmelshavere i området, samt kommunen, involveres i arbeidet på en slik måte at man kommer fram til en forvaltningsplan som ivaretar alle parter interesser i den framtidige forvaltningen av området, og som er både løsningsrettet og konfliktforebyggende. Dette betyr at selve utviklingsprosessen for en forvaltningsplan blir svært viktig, da grunnlaget for en framtidig samarbeidsform må legges her.

Vi minner i den forbindelse om at det i henhold til Forskrift om faglig ansvarsfordeling, kapitel 1, § 3, foreligger en samarbeidsplikt mellom de institusjonene som er gitt eller delegert myndighet etter forskriften. Samtidig gjør § 3 det klart at "dersom det er tvil om hvem som er rette myndighet i den enkelte sak, og det ikke oppnås enighet om dette, avgjør departementet spørsmålet".

Innkommne kommentarer

Finnmark fylkeskommune, Fylkeskulturretaten, har i brev av 31.01.01 til Riksantikvaren reist spørsmål om en eventuell plassering av det formelle forvaltningsansvaret for Mortensnes kulturminneområde hos den ene av de to parter som i dag innehar dette, signaliserer Riksantikvarens prinsipielle holdning også til andre kulturminneområder i Finnmark, og om det i så fall betyr at ansvaret for kulturminneforvaltningen skal deles geografisk.

I Her kan nevnes:

Schanche, K., 1988: Mortensnes. En boplass i Varanger. En studie av samfunn og materiell kultur gjennom 10.000 år. Mag.grad avhandling i arkeologi. Universitetet i Tromsø.

Olsen, B., 1994: Bosetning og samfunn i Finnmarks forhistorie.

Schanche, A., uten dato: CeavccageadgilMortensnes. En kulturhistorisk vandring gjennom 10000 år.

Det er naturligvis ikke Riksantikvarens hensikt at organiseringen av forvaltningsansvaret for Mortensnes skal signalisere noe annet enn en pragmatisk løsning av et praktisk problem, basert på en vurdering av hvilken etnisk hovedtilknytning dette spesielle området har, både i kraft av de kulturminner det omfatter og det lokalmiljø det befinner seg i. Riksantikvaren vil her minne om at man, når det gjelder verdensarvområdet i Alta, har kommet fram til den motsatte modell, med Finnmark fylkeskommune som forvaltningsmyndighet, ettersom det i Alta dreier seg om et område med overveiende forhistoriske kulturminner. Målet bør i begge tilfeller være å komme fram til en løsning som plasserer hovedansvaret for områdeforvaltningen hos en myndighet, men samtidig understreker betydningen av selve samarbeidsprosessen for å utvikle et egnet redskap til å ivareta interessene til alle involverte parter.

Riksantikvarens konklusjon

På bakgrunn av ovenstående vurderinger legger derfor Riksantikvaren det formelle og samordnende forvaltningsansvaret for Mortensnes kulturminneområde til Sametinget medvirkning fra 01.09.01. Dette innebærer forvaltningsansvaret innenfor rammen av det fredningsvedtak, med tilhørende fredningsbestemmelser, som ble fattet av Miljøverndepartementet den 24. juni 1988. Dersom noen av partene har innvendinger mot en slik løsning, ber Riksantikvaren om at saken bringes inn for Miljøverndepartementet til endelig avgjørelse.

Vennlig hilsen

Nils Marstein riksantikvar

Unni Grønn

Gjenpart: -Nesseby kommune, 9840 Varangerbotn;
-Miljøverndepartementet, Avdeling for kulturminneforvaltning, Postboks 8013 Dep.,
0030 Oslo

APPENDIX IV STATISTIKK

<i>Besøkende</i>	<i>voksne</i>	<i>Barn</i>
<i>1998</i>	978	158
<i>1999</i>	1172	489
<i>2000</i>	1020	300
<i>2001</i>	782	242
<i>2002 – stengt</i>	Ingen oversikt	Ingen oversikt

Statistikk over antall besøkende på Ceavccageadge/Mortensnes de siste fem år.

APPENDIX V DOKUMENTASJON

BIBLIOGRAFI

Denne bibliografien tar ikke sikte på å være uttømmende, men å gi et innblikk i hvor sentral Ceavccageađge/Mortensnes er i enhver beretning/tolkning av Finnmarks forhistorie gjennom mer enn 150 år.

Avhandlinger, bøker og artikler som omtaler Ceavccageađge/Mortensnes:

- Bernfeld, Dan, 1988: European campaign for the countryside DEMONSTRATION PROJECTS, Strasbourg, Council of Europe, Publications and Documents Division, Frankrike
- Brock-Utne, Martha og Solberg, Ole 1934: *Finnmark omkring 1700: aktstykker og oversikter*, Topografika 1683-1717
- Friis, J.A. 1872: En sommar i Finnmarken, ryska Lappland och Nordkarelen, Stockholm
- Friis, J.A. 1910: Skildringer fra Finnmarken, Kristiania
- Fritzner, Jakob 1846: *Beskrivelse over de i Østfinmarken forekommende bedenske begravelser tillige med nogle efterretninger om andre i Østfinmarken og tilgrænsende egne levnede oldtidsminder*. I Nor bind III, h.4. Kristiania
- Gjessing, Gutorm 1935: Fra steinalder til jernalder i Finnmark Instituttet for sammenlignende kulturforskning, Oslo
- Gjessing, Gutorm 1949: *Nordvi, Andreas Georg (1821-92)* Norsk biografisk leksikon, bd. 10, Oslo.
- Hagen, Anders 1983: Norges Oldtid, Oslo
- Helland, A. 1905-06: Topografisk-statistisk Beskrivelse over Finmarkens Amt I, II og III, Kristiania
- Hildre, Nina 2002: *Sosial identitet og samiske urgraver. En kontekstuell analyse av kjønn, materiell kultur og sosial struktur*, Hovedfagsoppgave i arkeologi, Universitetet i Tromsø, upublisert, Tromsø.
- Johansen, Else og Odner, Knut 1968: *Arkeologiske undersøkelser på Mortensnes ved Varangerfjorden* i VIKING
- Johnsen, O.A 1923: *Finmarkens politiske historie*, Skrifter utgitt av Videnskapselskapet i Kristiania 1922. II. Historisk-filosofisk klasse, 1.bind. Kristiania.
- Karlsen, K.H. og Storm, G. 1900-01: *Finmarkens Beskrivelse af Erkebiskop Walkendorf*, Det Norske Geografiske Selskabs Aarboeg XII, Kristiania.

- Keilhau, B.M. 1831: Reise i Øst- og Vest-Finnmarken samt til Beeren-Eiland og Spitsbergen, i aarene 1827 og 1828, Christiania
- Keyser, Rudolf 1856: To mærkelige norske jordfund, Foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring, Kristiania
- Kleppe, Else J. 1974: Samiske jernalderstudier ved Varangerfjorden Magistergradsavhandling, Universitetet i Bergen, upublisert, Bergen
- Kleppe, Else J. 1977: Archaeological Material and Ethnic Identification. A Study of Lappish Material from Varanger, Norway. Norwegian Archaeological Review vol. 10, no. 1-2
- Leem, Knut 1767: Beskrivelse over Finnmarkens Lapper, trykt på nytt i 1956, Oslo
- Nesheim, A. 1967: Eastern and Western Elements in Lapp Culture i Lapps and Norsemen in Olden Times, Instituttet for sammenlignende kulturforskning, Oslo.
- Nicolaysen, N 1862-66: Norske fornlevninger. En oplysende fortegnelse over Norges fortidslevninger. Foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring, Carl C. Werner & comp's bogtrykkeri, Kristiania
- Nordvi, Andreas Georg 1852: Undersøgelser af ældre bedenske grave I Østfinmarken, Oversikt over Det Danske Videnskab Selskabs Forhandlinger
- Nordvi, Andreas Georg 1853: Hr. Kjøbmand A.G.Nordvi's Undersøgelser af ældre bedenske Grave I Østfinmarken. Oversig over det Danske Videnskab Selskabs Forhandlinger, København
- Nordvi, Andreas Georg 1855: Beretning over de I 1853 og 1854 fortsatte undersøgelser af lappiske bedenske grave I Omegnen af Mortensnes Oversikt over Det Danske Videnskab Selskabs Forhandlinger
- Nordvi, Andreas Georg 1856: Oldtidsgrave i Østfinmarken Illustreret Nyhedsblad nr. 25-27, København
- Nordvi, Andreas Georg 1857: Om de bedenske Lappers Begravelsesmaade. Ukjent publiseringssted. Særtrykk i Tromsø Museums arkiv.
- Nordvi, Andreas Georg 1858: Bautastenen paa Mortensnæs ved Varangerfjorden i Illustreret Nyhedsblad, nr. 51, København
- Nordvi, Andreas Georg 1858: Offerstenen på Nesseby i Øst-Finnmarken, Finnmarkens Amtstidene, nr. 38
- Nordvi, Andreas Georg 1907: A.G.Nordvis undersøgelser I Finnmarken. Afskrift af indberetninger og korrespondanse med prof. Jap. Steenstrup i Kjøbenhavn. Tromsø Museum.
- Odner, Knut 1966: Komsakulturen i Nesseby og Sør-Varanger, Tromsø
- Qvigstad, J. 1926: Lappische Opfersteine und heilige Berge in Norwegen, Oslo
- Qvigstad, J. 1938: De lappiske stedsnavn i Finnmark og Nordland fylker, Instituttet for sammenlignende kulturforskning, Oslo.
- Rushfeldt, Reidun (red.) 1995: Varanger årbok, Sør-Varanger, Vadsø og Vardø historielag. Artikkel av

- Roald Šold Karlsen: *Sagn fra Varanger*, s. 59-63
- Røst, Åsmund (red.) 1984: Varanger årbok, Sør Varanger og Vadsø historielag. Artikler av Terje Nilsen: Nordvi-Dynastiet, s. 93-99 og Audhild Schanche: Mortensnes-Fuglåsen i Nessby. Finnmarks kulturhistorie som skrift i landskap, s. 152-167
- Schanche, Audhild 1994: *Samiske urbegravelser*, Festskrift til Ørnulf Vorren, Tromsø Museums skrifter XXV, Tromsø.
- Schanche, Audhild 2000: Graver i ur og berg. Samisk gravskikk og religion fra forhistorisk til nyere tid. Davvi Girji OS, Karasjok 2000
- Schanche, Kjersti 1988: *Mortensnes - en boplass i Varanger. En studie av samfunn og materiell kultur gjennom 10.000 år*, Magistergradsavhandling i arkeologi, Universitetet i Tromsø, upublisert, Tromsø, 1988
- Simonsen, Povl 1959-63: Varangerfunnene, Oslo.
- Simonsen, Povl 1960: *The History of Settlement*, I Ø. Vorren (ed): Norway North of 65, Oslo
- Simonsen, Povl 1962: *Træk af nordnorsk bosætningshistorie* i Nordkalotten, årg. 2
- Simonsen, Povl 1967: *Relations Between the Lapps and the Scandinavians in Early Times – an Archaeological Survey* i Lapps and Norsemen in Olden Times, Institutt for sammenlignende kulturforskning, Oslo
- Simonsen, Povl 1970: Fortidsminner nord for Polarsirkelen, Tromsø
- Simonsen, Povl 1975-82: *Veidemenn på Nordkalotten* i Stencilerie B, ISV, Universitetet i Tromsø
- Solberg, Ole 1909: *Eisenzeitsfunde aus Ostfinnmarken*, Christianias Videnskabelig Selskabs Skrifter II, Hist.-Filos. Kl 7, Christiania
- Vorren, Ørnulf og Eriksen, Hans Kr. 1993: *Samiske offerplasser i Varanger*. Tromsø Museums skrifter XXIV, Nordkalottforlaget 1993
- Skjøtsel, formidling og div. større rapporter
(kopi i Sametingets arkiv, Varangerbotn)
- Informasjonsguide 1993: Ceavccageadge – Mortensnes, Varanger Samiske Museum-Várjjat Sámi Musea, Vuonnabahta/Varangebotn
- Kleppe, Else J. 1967-70: *Mortensnes-gravplassen, Nesseby k., Finnmark 1967-1970. I. Registrering*, Upublisert rapport, Tromsø
- Kleppe, Else J. 1967-70: *Mortensnes-gravplassen, Nesseby k., Finnmark 1967-1970. II. Karter*, Upublisert rapport, Tromsø

- Nilsen, Kari 1988: *Mortensnes – et historisk landskap i Finnmark, Hovedoppgave ved institutt for landskapsarkitektur, Norges Landbrukshøgskole, Ås*
- Odner, Knut 1968: *Rapport fra universitetslektor Knut Odner over arkeologiske undersøkelser på Mortensnes sommeren 1967 – Bevilgning NAVF A. III-12. Upublisert rapport til Norges Almenvitenskapelige forskningsråd*
- Odner, Knut 1968: *Arkeologiske undersøkelser på Mortensnes, Nesseby, Finnmark 1967 Upublisert rapport, Universitetet i Bergen – Historisk Museum, Tromsø Museum – Arkeologisk avdeling (inneholder flere mindre rapporter, funnkatalog, osv.)*
- Sametinget 2002: *Forvaltningsplan for Ceavccageadje/Mortensnes kulturminneområde - Rapport fra feltarbeidet 2002, Upublisert rapport ved Baglo, Cathrine*
- Várjjat Sámi Musea 2000: *Utredning av behovet for forvaltningsplan for Ceavccageadje/ Mortensnes kulturminneområde. Upublisert forprosjektbeskrivelse, Varangerbotn*
- Várjjat Sámi Musea: Div. sakspapirer ang. skjøtsel, søknader om pengestøtte m.m.

Saksdokumenter og brev

Fredning og forvaltning (kopi i Sametingets arkiv, Varangerbotn)

- Fredningsforslag for Mortensnes/Fuglåsen i Nesseby – Dokumentasjon/begrunnelse/forslag til fredningsbestemmelser (Tromsø Museum, Institutt for Museumsvirksomhet, Universitetet i Tromsø)
- Nesseby kommune, Finnmark fylke. Fredning av et område rundt legalfredete faste fornminner på Mortensnes og fredning av kulturminner fra nyere tid innenfor det fredete området, gnr. 14 bnr. 1, 19/30, 22, 25, 28, 34, 37 og 75

Anatomisk institutt/Tromsø Museum (kopi i Sametingets arkiv, Varangerbotn)

- Brev fra Per Holck (AI) til Povl Simonsen (TMU) datert 30.07.90 / Nordvi-skjeletter
- Brev fra K.E.Schreiner (AI) til Gutorm Gjessing (TMU) datert 25.02.1938 / skjeletter
- Skjelettbestemmelser av knokler fra Mortensnes, Nesseby k., Finnmark. Rapport til Else J. Kleppe fra Johan Torgersen datert 23.11.1970

Mindre rapporter, registreringer (kopi i Sametingets arkiv, Varangerbotn)

- Gravundersøkelse 28.07.1966 ved Jens Storm Munch og Ørnulv Vorren
- Forts. av gravundersøkelsen i 1966, datert 22.09.1967, Else Johansen
- Registrering av overflateboplass, eldre steinalder ved Kjersti Schanche datert 05.07.1983
- Registreringsrapport, Gressbakkentufter i Varanger 1989 ved Kjersti Schanche datert 01.09.1990
- Registreringsrapport, undersøkelser på Mortensnes ved Knut Odner og Bjørn Myhre 1959-60.
- Feltdagbok, Else Johansen Kleppe 1966
- Rapport om undersøkelser, Else Johansen Kleppe 1966
- Rapport om undersøkelser av formodete graver 1967 datert august 1968

Historiske dokumenter (kopi i Sametingets arkiv, Varangerbotn)

- Saxlunds beretninger til Det akademiske kollegium ved det kgl. Frederiks Universitet datert 1853 / graver
- Rapport fra A.G.Nordvi til Directionen for norske Fortidsmindesmærkers Bevaring, Christiania datert 16.11.1862 / bauta
- Brev fra A.G.Nordvi til Hr. Professor Rygh datert 29.04.1878 / offerfunn
- A.G.Nordvis Beretning fra en Reise i Syd og Nordvaranger i Sommeren 1877
- Beskrivelse af de hedenske Lappegrave i næsseby og Vadsö Præstegjeld Østfinmarken, hvori de til Oldsamlingen under ??? Januar og 29 April 1878 afleverede Oldsager ere fund. A.G.Nordvi
- Brev fra A.G.Nordvi til Hr. Professor Rygh datert 02.11.1878 / bauta
- Brev fra A.G.Nordvi til Hr. Professor Rygh datert 29.04.1878 / innsending av funn
- Brev fra A.G.Nordvi til Hr. Professor Rygh datert 04.01.1878 / innsending av funn
- Brev fra A.G.Nordvi til Hr. Professor Rygh datert 02.01.1878 / innsending av funn
- Brev fra A.G.Nordvi til Hr. Professor Rygh datert 02.01.1878? / innsending av funn
- Brev fra A.G.Nordvi til Hr. Professor Rygh datert 05.06.1877 / innsending av funn
- Brev fra A.G.Nordvi til Hr. Professor Rygh datert 16.03.1877 / innsending av funn
- Brev fra Anatomische Anstalt, Berlin til Herr College datert 06.12.1884 / Nordvi-skjeletter
- Brev fra Nordvi til Prof. Heiberg, Christiania datert 05.01.1878 / skjeletter og graver
- Brev fra Nordvi til J. Steenstrup, København datert 28.10.1887 / skjeletter og graver
- Brev fra Amtmanden i Finnmarkens Amt på vegne av ? til Hr. Professor Gustafson datert 15.06.1904 / bauta
- Brev fra Isaac Saba til O. Nicolaissen, Tromsø datert 03.10.1910 / graver
- Brev fra P. Nicholaisen til Ole Solberg, Kristiania, datert 11.01.1921 / bauta og ringer
- Brev fra O. Solberg til etnografisk museum, Kristiania datert 22.01.1921 / bauta og ringer
- Brev fra Helge Gjessing til P. Nicholaisen, Mortensnes datert 26.01.1921 / bauta og ringer
- Brev fra Helge Gjessing til O. Nicolaissen, Tromsø Museum datert 26.01.1921 / Bauta og ringer
- Brev fra P. Nicholaisen, Mortensnes til Tromsø Museum datert ? / gjenstandsfunn
- Brev fra P. Nicholaissen, Mortensnes til Tromsø Museum datert 13.06.1921 / gjenstandsfunn
- Brev fra P. Nicholaissen, Mortensnes til Tromsø Museum datert 25.07.1921 / gjenstandsfunn
- Brev fra P. Nicholaissen, Mortensnes til Tromsø Museum datert 15.09.1921 / gjenstandsfunn

Div. dokumenter/brev/ mindre innberetninger (kopi i Sametingets arkiv, Varangerbotn)

- Brev fra P. Simonsen?, Tromsø Museum til Johan Flå, Mortensnes datert 02.12.1952 / gjenstandsfunn
- Brev fra Povl Simonsen? til Abr. Mikkelsen, Nyborg, datert 04.05.1965 / gjenstandsfunn
- Brev fra Povl Simonsen? til Prof. Asbjørn Nesheim, Norsk Folkemuseum datert 04.05.1965 / gjenstandsfunn
- Brev fra Prof. Asbjørn Nesheim, Norsk Folkemuseum til Povl Simonsen Tromsø Museum, datert 02.04.1965 / gjenstandsfunn
- Brev fra Povl Simonsen Tromsø Museum til Albr. Mikkelsen, Nyborg datert 03.06.1965 / gjenstandsfunn
- Rapport fra arkeologkongressens eskursjon på Mortensnes 06.07.1970 / gravfunn
- Rapport, Gerd Stamsø Munch og Arne Emil Christensen fra eskursjon datert 29.08.73 / gravfunn
- Brev fra Arne Johansen, Mortensnes til Tromsø Museum datert 1965 / gravfunn
- Brev fra Povl Simonsen, TMU til Arne Johansen, Mortensnes datert 16.09.1965 / gravfunn
- Brev fra Povl Simonsen til Nesseby kommune datert 06.09.1978 / søppeltømming
- Notat fra telefonsamtale mellom Øystein Kristiansen, Per Larsavik og Inger Marie Holm Olsen, Tromsø Museum datert 07.07.1980 / ristninger
- Brev fra Øystein Kristiansen til Tromsø Museum datert 22.07.1980 / ristninger
- Brev fra Povl Simonsen, Tromsø Museum til Øystein Kristiansen, Per Larsavik datert 09.08.1980 / ristninger
- Brev fra Else Johansen Kleppe, Historisk Museum i Bergen til Gerd Stamsø Munch, Tromsø Museum datert 24.09.1974 / rapporter og materiale

Media (kopi i Sametingets arkiv, Varangerbotn)

- "Gravsted på Mortensnes" Finnmark Dagblad 01.10.1969

-”1000-årig gravfred brutt på Mortensnes” Finnmarken 15.09.1969

-”Rike og interessante funn fra samisk jernalder” Dagbladet 29.12.1967

GJENSTANDSMATERIALE

Disse listene over gjenstandsmateriale kan ikke sies å være uttømmende. Det er også mulig at noen av de gjenstandene som er tatt med, ikke hører innunder Ceavccageadge/Mortensnes. I tillegg til de følgende opplysninger som er innhentet mht. gjenstandsmateriale, finnes det trolig materiale gravd opp på 1800-tallet i Vardø Museums magasiner og sannsynligvis også på flere andre museum.

OSLO

C8528	Čieste	Gravfunn*	jernfragmenter
C8520	Čieste	Gravfunn	Keramikk
C8530	Čieste	Gravfunn	Osteol.mat.
C8680	Čieste	Gravfunn	Osteol.mat.
C8521	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	Keramikk
C8679	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	Liksvøp
C8675	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	Beinpil
C8514	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	Skiferartefakt
C8532	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	Steinartefakt, skjelett
C21107 a-b	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn (Solberg 1911)	Jernfragment, beinkam, steinartefakt, osteol.mat., 1 mennesketann, never med sammensyng
C8527	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	Metallsaker (smykker)
C1900	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	Osteol. mat., liksvøp
C1901	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	Steinartefakt
C1903	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	2 beinpiler
C1905	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	Steinartefakter
C1909	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	Beinspydspiss, 2 hornskjeer, 2 bein/horn/bein, trestykker (ski, skistav?), osteol.mat., liksvøp
C8503	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn (gravd 1877)	2 små dannede trestykker (buer?)
C8507	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	Metallsaker (smykker), dvs. 1 flat bronsering, fr. Aspelin 1683
C8516	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	Metallsaker (smykker, dvs. bronseblikk)
C8519	Ceavccageadge/ Mortensnes	gravfunn	Osteol.mat.

	Mortensnes		
C8518	Ceavccageadǵe/ Mortensnes (Svartberge	Gravfunn	Steinartefakt
C8678	Ceavccageadǵe/ Mortensnes (Svartberge	Gravfunn	Keramikk
C8674	Ceavccageadǵe/ Mortensnes (Svartberge	Gravfunn	Metallsaker (bronsesmykke i form a skjoldbruk), skjelett
C8529	Ceavccageadǵe/ Mortensnes (Svartberge	Gravfunn (utførlig beretning i hovedkatalogen TMU)	Jernkniv el. -dolk
C8513	Miennagohppi/ Perlarsavik	Gravfunn	Steinartefakt
C8524	Miennagohppi/ Perlarsavik	Gravfunn	5 beinpiler
C8533	Miennagohppi/ Perlarsavik	Gravfunn	1 avlang rullestein med slipeflater, skjelett
C8676	Miennagohppi/ Perlarsavik	Gravfunn	1 beinpil
C8742 a-f	Miennagohppi/ Perlarsavik	Gravfunn "Pilegraven"	Jernfragmenter, liksvøp
C 21109	Miennagohppi/ Perlarsavik	Gravfunn (Solberg 1911)	2 metallsaker (smykker), jernfragmenter, 1 knivskaft av horn trestykker, liksvøp, skjelett
C 21108	Miennagohppi/ Perlarsavik	Gravfunn (Solberg 1911)	Jernfragmenter, hornskjei, skjelett, osteol.mat., liksvøp
C21110a	Miennagohppi/ Perlarsavik	Gravfunn (Solberg 1911)	Metallsaker (smykker)
C21110b	Miennagohppi/ Perlarsavik	Gravfunn (Solberg 1911)	Bearb. bein/horn, liksvøp
C8515	Miennagohppi/ Perlarsavik	Gravfunn	Slipt skiferartefakt
C 1902	Miennagohppi/ Perlarsavik	Gravfunn	2 metallsaker (smykker), 1 trestykke osteol.mat., liksvøp
C 8135	Ceavccageadǵe/ Mortensnes	Gravfunn?	Steingjenstand
C 8504 a-c	Ceavccageadǵe/ Mortensnes		3 samlinger av leirkarskår
C 8679	Ceavccageadǵe/ Mortensnes	Gravfunn	Liksvøp
C 8681 a-c	Ceavccageadǵe/ Mortensnes	Løsfunn	Synkesteiner
C 8682	Ceavccageadǵe/ Mortensnes	Løsfunn	Synkestein
C 8683	Ceavccageadǵe/ Mortensnes	Løsfunn	Synkestein
C 8684	Ceavccageadǵe/ Mortensnes	Nordvis graving ved bautaen 1878	4 stk bearbeidet reinhorn
C 8685	Ceavccageadǵe/ Mortensnes	Nordvis graving ved bautaen 1878	Tildannet stein
C 8686	Ceavccageadǵe/ Mortensnes	Nordvis graving ved bautaen 1878	Tildannet stein

C 8687	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Nordvis graving ved bautaen 1878	Bronsering
C 8688	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Nordvis graving ved bautaen 1878	Osteol.mat.
C 9062	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Nordvis graving ved bautaen 1878	Stykke av steinhammer
C 8740	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	En del reinbein, stykker av leirkar (tapt)
C 19715	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn (uviss tid)	19 grønne, blå og brune glassperler
C 23930	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Spiralring av bronse (sml. Aspelin 1398-99)
C 1904	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes (Sjøholmen)	Gravfunn	Hodeskalle (avlevert Anatomisk Institutt, april 1913)
C 8532	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Rullestein med slipeflater funnet i graven til et ungt individ
C 8535 a-c	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Løsfunn	Rullesteiner med slipefure
C 8538	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Løsfunn	Rullestein?

*) fortegnelsen over gravfunn er hentet fra Else Johansen Kleppe (1974, appendix 8) og sjekket i oversiktskortene fra Tromsø museum (TMU). Resten av opplysningene er hentet fra oversiktskort fra Tromsø Museum samt tilvekstbøker fra samme sted.

TROMSØ

Ts 6406 a-b	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn*	pimpstein
Ts 6407 a-b	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Osteol.mat., liksvøp
Ts 6408 a-c	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Liksvøp
Ts 6409 a-i	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Trestykker, liksvøp, osteologisk materiale
Ts 6410	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Trestykker
Ts 6411	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Osteol.mat.
Ts 6412	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Avslag
Ts 6414 a-c	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Liksvøp, osteologisk materiale
Ts 6415 a-b	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Osteol.mat., liksvøp
Ts 6416	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Osteol.mat.
Ts 6417 a-b	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Osteol.mat., liksvøp

Ts 6418 a-g	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Jernkniv el. -dolk, 1 trestykke, liksvøp skjelettrestreter
Ts 6419 a-e	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Trestykker, osteol.mat., liksvøp
Ts 6422 a-o	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Trestykker, osteol.mat., liksvøp
Ts 6421	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Osteol.mat.
Ts 6424 a-f	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Trestykker, liksvøp
Ts 6425 a-b	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Osteol.mat., liksvøp
Ts 6426 a-c	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Liksvøp
Ts 6427 a-q	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn (E.J.K.) Boplassfunn (oversiktskort TMU)	Osteol.mat.
Ts 6428 a-d	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	1 steinartefakt (slipestein) osteol.mat. liksvøp
Ts 6429 a-h	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Trestykker, osteol.mat., liksvøp
Ts 6430 a-b	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Osteol.mat., liksvøp
Ts 6431 a-ap	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn (E.J.K.) Boplassfunn (oversiktskort TMU)	Pimpstein, 13 steinartefakter, osteol.mat., liksvøp
Ts 6432 a-e	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	3 steinartefakter (avslag), liksvøp
Ts 6433 a-g	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Osteol.mat., liksvøp
Ts 6434 a-b	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Osteol.mat., liksvøp
Ts 6435 a-c	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Liksvøp
Ts 6436 a-c	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Osteol.mat., liksvøp
Ts 6437 a-g	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Osteol.mat., liksvøp
Ts 6438 a-c	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Osteol.mat., liksvøp
Ts 6439	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Pimpstein
Ts 6440 a-h	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Trestykker, liksvøp
Ts 6441	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Osteol.mat.
Ts 6442 a-b	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Trestykker, osteol.mat., liksvøp
Ts 6443	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Liksvøp
Ts 6444	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Liksvøp (ikke tatt vare på)

Ts 6445 a-g	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Pimpstein, osteol.mat., liksvøp
Ts 6446	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Liksvøp
Ts 6447 a-b	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Liksvøp
Ts 6449 a-b	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	3 pimpstein
Ts 6450 a-c	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	2 pimpstein, osteol.mat.
Ts 6451 a-b	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Trestykker, skjelettrest
Ts 6452 a-b	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Osteol.mat., kvartsavslag
Ts 6453 a-f	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Keramikk, liksvøp, skjelettrest
Ts 6454 a-l	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn (E.J.K.) Boplasfunn (oversiktsk TMU)	Vevd tekstil, liksvøp
Ts 6455 a-h	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Osteol. mat., liksvøp, skjelettrest
Ts 6456	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Fiskekrok av jern
Ts 6457	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn (E.J.K.) Boplasfunn (oversiktsk TMU)	1 pimpstein, osteol.mat., liksvøp
Ts 6458 a-b	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Skraiper og avslag av kvarts
Ts 6459 a-e	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Trestykker, osteol.mat., liksvøp
Ts 6460 a-e	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Liksvøp
Ts 6461	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Liksvøp
Ts 6462	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Osteol.mat.
Ts 6463 a-s	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn (E.J.K.) Boplasfunn (oversiktsk TMU)	Liksvøp
Ts 6464 a-c	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Pimpstein, osteol.mat.
Ts 6465 a-e	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	3 pimpstein, avslag, trestykker
Ts 6466 a-e	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Liksvøp
Ts 6467 a-g	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Liksvøp
Ts 6468 a-c	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn	Liksvøp, osteol. materiale, avslag
Ts 6469 a-å	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	Gravfunn (E.J.K.) Boplasfunn (oversiktsk TMU)	Liksvøp

Ts 6470 a-i	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn (E.J.K.) Boplasfunn (oversiktsk TMU)	Liksvøp
Ts 6471 a-e	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	Liksvøp, skinnfragment, kvartsskrapere, skjelettrest
Ts 6472 a-g	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	Liksvøp, dolomittflint, skjelettrest
Ts 6473	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	4 jernfragmenter som utgjør en neste komplett skje
Ts 6474 a-I	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	Liksvøp
Ts 6477	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	Osteol.mat
Ts 6479 a-i	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn (E.J.K.) Boplasfunn (oversiktsk TMU)	Osteol.mat.
Ts 6480 a-b	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	Osteol.mat, skjelettrest
Ts 6482 a-q	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn (E.J.K.) Boplasfunn (oversiktsk TMU)	3 metallsaker (smykker), jernfragmenter, 1 perle, 2 spinnehjul, pimpstein, tresykker, liksvøp
Ts 6484 a-g	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	Liksvøp, osteol.materiale, skjelettrest
Ts 6485 a-c	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	1 steinartefakt, liksvøp
Ts 6489	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	Liksvøp
Ts 6601	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	1 steinartefakt (avslag)
Ts 6602	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	Liksvøp
Ts 6603	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	1 pimpstein
Ts 6604 a-b	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	Liksvøp, osteol.materiale
Ts 6606	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	1 pimpstein
Ts 6607 a-d	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	Liksvøp
Ts 6608 a-g	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn	Liksvøp
Ts 6609	Ceavccageadge/ Mortensnes	Gravfunn (E.J.K.) Boplasfunn (oversiktsk TMU)	Trestykker, osteol.mat., liksvøp
Ts 2664	Ceavccageadge/ Mortensnes	Løsfunn, middelalder	Gjenstand av kleber
Ts 2707	Ceavccageadge/ Mortensnes	Løsfunn, steinalder	Pilespiss av skifer, R83
Ts 4739	Ceavccageadge/ Mortensnes	Løsfunn, yngre steinalder	Huløks i grå skifer, tveegget skiferkn
Ts 6000	Ceavccageadge/ Mortensnes	Boplassfunn, samisk jernalder	Avslag av kvartsitt

Ts 6323 a-m	Ceavccageadge/ Mortensnes	Tuftefunn, samisk jernalder	2 skrapere, 19 avslag, 1 fiskesøkke, 1 beinarpun, 2 beinspisser, 2 forarbeider til beinangler, 1 stk horn med snittmerker, 8 beinstk av reinho
Ts 6324	Ceavccageadge/ Mortensnes	Tuftefunn, samisk jernalder	22 avslag
Ts 6404 a-t	Ceavccageadge/ Mortensnes		div. funn
Ts 6405	Ceavccageadge/ Mortensnes		3 avslag
Ts 6413	Ceavccageadge/ Mortensnes	gravfunn	Fragment av krittpipe
Ts 6420 a-b	Ceavccageadge/ Mortensnes	gravfunn	Liksvøp, trekull
Ts 6475	Ceavccageadge/ Mortensnes	gravfunn	Skjelettrest
Ts 6481 a-g	Ceavccageadge/ Mortensnes		Fragment av slipestein, lær- og stoffstykker, liksvøp
Ts 6486 a-c	Ceavccageadge/ Mortensnes		Trekull, avslag, slagsteinfragment
Ts 6605 a-f	Ceavccageadge/ Mortensnes	gravfunn	Stofffragmenter, trespon, liksvøp, osteol.mat., skjelettrest
Ts 8459 a-bv	Ceavccageadge/ Mortensnes	Tuftefunn, yngre steinalder	
Ts 8460 a-bm	Ceavccageadge/ Mortensnes	Tuftefunn, yngre steinalder	
Ts 8461	Ceavccageadge/ Mortensnes		
Ts 8324	Ceavccageadge/ Mortensnes	Boplassfunn, eldre steinalder	
Ts 8326 a-m	Ceavccageadge/ Mortensnes	Boplassfunn, eldre steinalder	
Ts 8327 a-cd	Ceavccageadge/ Mortensnes	Boplassfunn, eldre steinalder	
Ts 8328 a-f	Ceavccageadge/ Mortensnes	Boplassfunn, eldre steinalder	
Ts 8329	Ceavccageadge/ Mortensnes	Boplassfunn, steinalder	
Ts 8330 a-f	Ceavccageadge/ Mortensnes	Boplassfunn, steinalder	
Ts 8331	Ceavccageadge/ Mortensnes	Boplassfunn, yngre steinalder	
Ts 8332 a-b	Ceavccageadge/ Mortensnes	Boplassfunn, steinalder	
Ts 8333 a-c	Ceavccageadge/ Mortensnes	Boplassfunn, nyere tid	
Ts 8486 a-gb	Ceavccageadge/ Mortensnes	Tuftefunn, steinalder	
Ts 10845 a-cu	Ceavccageadge/ Mortensnes	Tuft, middelalder	
Ts 10486 a-y	Ceavccageadge/ Mortensnes	Tufter, yngre steinalder middelalder	

Ts 2672	Dáppetgohppi/ Perlarsavik	Steinalder	Bananformet skiferkniv
Ts 8325 a-I	Ceavccageadže/ Mortensnes	Boplassfunn, elder steinalder utgr. 1983	
Ts 10317	Ceavccageadže/ Mortensnes	Gravfunn (grav 88, E.J.K.)	Never (liksvøp)

*) fortegnelsen over gravfunn er hentet fra Else Johansen Kleppe (1974, appendix 8)

SKJELETTMATERIALE

OSLO

Anatomisk Institutt

Denne oversikten er basert på ”Vedlegg 2)” fra *Innstilling fra Utvalg for vurdering av retningslinjer for bruk og forvaltning av skjelettmateriale ved Anatomisk institutt*, Universitetet i Oslo (1998) og A. Schanche (2000). AI-nummer peker til katalognummer på Anatomisk Institutt, C-nummer peker til katalognummer fra Oldsaksamlingen i Oslo mens TS-nummer peker til katalognummer fra Tromsø Museum. Manglende opplysninger gjør at flere av skjelettene trolig har blitt gravd opp på Ceavccageadže/Mortensnes, men dette vises ikke i skriftlige opptegninger slik at denne oversikten kun viser materialet som beviselig stammer fra kulturminneområdet.

- C1900/AI 793: Mannsskjelett fra gravkammer under bergheller. Utgravd av Nordvi og Saxlund.
 C1901a/AI790: Mannskranium overdratt Anatomisk Institutt i 1913. Utgravd av Nordvi og Saxlund.
 C1909/AI 791: Kvinnekranium/-skjelettdeler fra gravkammer under heller ved Fugleberget overdratt Anatomisk Institutt i 1913. Utgravd av Nordvi og Saxlund.
 C21109/AI 932:Steinkiste avgitt til Anatomisk Institutt fra grav i Miennagohppi/Perlarsavik.
 Solbergs utgravning, 1911
 AI 5209: Skjelettdeler fra Ts 6403, 6418, 6431, 6451, 6453, 6471, 6472, 6475, 6480, 6482, 6487, 6488. Utgravd av Kleppe (se tabell nedenfor, Tromsø Museum.)
 AI 5210: Skjelettdeler fra 4 individer fra samme grav. Utgravd av Kleppe. (se tabell nedenfor, Tromsø Museum)
 AI 5197: Skjelettdeler fra barnegrav, TS 9745 og 9746. Utgravd av Munch, Vorren og Kleppe.
 AI 159: Deler av mannskjelett. Utgravd av Nordvi.
 AI 925: Skjelettdeler fra grav i Miennagohppi/Perlarsavik. Utgravd av Solberg.
 AI 931: Skjelettdeler. Utgravd av Nordvi.
 AI 5196: Skjelett. Utgravd av Kleppe.
 AI 909: Barnekjeve. Utgravd av Saxlund og Nordvi.
 AI 923: Utgravd av Solberg.
 AI 1330-1334: Utgravd av Nordvi.
 AI 1337: Uten andre opplysninger enn utgravningssted.
 AI 5197: (1966/93) uten andre opplysninger enn utgravningssted.

Oldsaksamlingen

Denne oversikten baserer seg på A. Schanche (2000) appendix.

- C 1902: Skjelettdeler fra stort gravkammer under røys inntil fast bergheller, Miennagohppi/Perlarsavik. Utgravd av Nordvi og Saxlund.
 C8502 og 8536: Skjelettdeler fra gravkammer under fremskytende bergheller i klippeavsats mellom Ceavccageadže/Mortensnes og Fugleberget. Utgravd av Nordvi.
 C8516: Skjelettdeler fra gravkammer under sen, ganske stor heller på Ciesti/Fugleberget. Utgravd

- av Nordvi.
 C8741: Skjelettdeler fra grav under heller ved Miennagohppi/Perlarsavik. Utgravd av Nordvi.
 C8530: Deler av hodeskalle fra gravkammer under fremspringende klippestykke ved Fugleberget. Utgravd av Nordvi.
 C21107: Skjelettdeler. Ikke gjenfunnet i Oldsakssamlingen. Utgravd av Solberg.

- Hodeskalle og flere skjelettdeler funnet sammen med C1903.
- Skjelettdeler fra gravkammer i hule under stor steinblokk funnet sammen med C8516.
- Skjelettdeler fra gravkammer inntil berghammer ved Fugleberget funnet sammen med C8514 og C8519. Utgravd av Nordvi og Saxlund.
- Skjelettresten funnet sammen med C8521. Utgravd av Nordvi.
- Skjelettdeler fra grav inntil stor stein funnet sammen med C8529.
- Skjelettdeler funnet sammen med C8532. Utgravd av Nordvi.
- Skjelettdeler fra grav i Miennagohppi/Perlarsavik, funnet sammen med C 8533. Utgravd av Nordvi.
- Skjelett fra grav midt i steinura på Ceavccagead̄ge/Mortensnes. Funnet sammen med C8674. Utgravd av Nordvi og Saxlund.

BERGEN

Zoologisk avdeling, Bergen Museum

C21108 - Barneskjelett avgitt til Zoologisk avdeling, Bergen Museum

På Zoologisk Museum finnes dessuten en del av det osteologiske materialet. Dette gjelder bl.a. følgende katalognumre:

- J.S. 319 - Ceavccagead̄ge/Tran- eller Graksesteinen, C 8688
 J.S. 482 - tuft 52 og 57, Ts j.nr. 43/60
 J.S. 509 - grav, C 8740
 J.S. 515 - tuft 26, Ts 6401
 J.S. 516 - graver og offerring

(Opplysningene er hentet fra Kleppe 1974: 132, app. 7)

TROMSØ

Mus.nr.	Enhedsnr.	Lokalitet	Aldersbest.	Kjønns- best.	Evt. uttalelse om etnisitet	Evt. andre opplysninger
Ts 6431*	39	Ceavccagead̄ge/Mortensnes	Ca. 20 år			Alder bestemt ut fra tenner
Ts 6451	67	Ceavccagead̄ge/Mortensnes				Fragm. Som ikke lar seg nærmere beskrive
Ts 6453	70	Ceavccagead̄ge/Mortensnes				Nærmere uttalelse ikke mulig
Ts 6469	113	Ceavccagead̄ge/Mortensnes	15-20 år			Det kan ikke tas stilling til kjønn
Ts 6471	121	Ceavccagead̄ge/Mortensnes	13-14 år			
Ts 6472	129	Ceavccagead̄ge/Mortensnes	”eldre”	Kvinne?		
Ts 6475	134	Ceavccagead̄ge/Mortensnes		Sannsynligvis mann	Same?	
Ts 6480	141	Ceavccagead̄ge/Mortensnes				Fragmenter som ikke lar seg nærmere beskrive

Ts 6482	145	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	“elder”	mann		Bestemt som “sannsynligvis elder mann”
Ts 6605	142	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes	1 eldre	1 kvinne 1 kvinne 2 menn 1 ubest.	Kroppshøyden sier intet om etnisk tilhørighet. Er som hos en ikke-samisk befolkning	I alt 5 individer
Ts 6418	185	Ceavccagead̥ge/ Mortensnes				Fragmenter som ikke kan bestemmes nærmere

*) Hentet fra Else J. Kleppe (1974, appendix 6).

Tapt funn

Skjelett fra grav under stor steinblokk i Čiesti/Fuglebergbukta. Utgravd av Nordvi og sendt til København. Derfra ikke gjenfunnet. (A. Schanche 2000: app.)

KARTMATERIALE

Det meste av utarbeidet kartmateriale finnes i publikasjonene og arbeidene omtalt i bibliografien ovenfor. ØK-kart numrene til det fredete området er HO 282-5-1 og HN 282-5-2.

TEGNINGER OG ANNEN REGISTRERING/UTGRAVNINGSDOKUMENTASJON

Originalene av all dokumentasjon mht. arkeologiske utgravninger etter 1950 ligger på Tromsø Museum, Fagenhet for arkeologi. Det meste av denne dokumentasjonen er brukt i publikasjonene og arbeidene omtalt ovenfor.

FOTODOKUMENTASJON

De samme forhold som for pkt. E er gjeldende. I tillegg er det omfattende dokumentasjon i Sametingets arkiv i Varangerbotn tatt i forbindelse med utarbeidelsen av denne planen. Det finnes også større fotosamlinger i privat eie, hvorav en del også er av historisk interesse.

ANNET

Intervjuundersøkelser med bygdefolket i Ceavccagead̥ge/Mortensnes i 1984

Intervjuer med bygdefolket i Ceavccagead̥ge/Mortensnes i 2002 ved Elisabeth Eriksen. *Fortrolige dokumenter*. Sametingets arkiver i Varangerbotn.

APPENDIX VI SAMISKE STEDSNAV N

De samiske stedsnavnene fra kulturminneområdet som er brukt i denne forvaltningsplanen, er for det meste hentet fra opptegnelser innhentet på slutten av 1980-tallet. Nedenfor er de samiske og de norske navnene på omtrent samme lokalisering gjengitt.

- Ceavccageadgehohppi (overs. Grakse- eller Transteinsbukta, no.: Mortensnesbukta)
- Guohcagohppi (no.: ingen egennavn)
- Ceavccageadheváhki (overs. Grakse- eller Transteinsvika, no.: Mortensneset)
- Stuorragieddi (overs. den store enga, no.: ingen egennavn)
- Ceavccageadge (overs. og no. egennavn: Grakse- eller Transteinen)
- Handdalenjárga (overs./no.: Handelsneset)
- Ceavccageadgenjárga (overs. Mortensneset, no.: Mortensnes lykt)
- Čáhppesbákti (overs./no.: Svartberget)
- Čiestegohppi (no.: Fuglåsbukta)
- Balsajeaggi (overs. tuemyr, no.: ingen egennavn)
- Čiestejeaggi (no.: Fuglåsmyra)
- Čiestejogaš (no.: ingen egennavn)
- Bealfergeadgi (no.: Fugleberget)
- Guovža(geadgi) (overs./no.: Bjørn(steinen))
- Čiesti (Fuglåsen)
- Loddebákti (overs./ no.: Fugleberget)
- Lavdnjenjárga/Čiestenjárga (no.: ingen egennavn)
- Gáškogohppi (no.: Sørenslåttbukt)
- Gáškonjárga (no.: ingen egennavn)
- Uhcaspiret (overs./no.: Lillespiret)
- Dáhpogohppi/Miennagohppi (no.: Per Larsavik)
- Jiellit (no.: Hjellberget)
- Gáškočohkkii (no.: ingen egennavn)

APPENDIX IX SAGN OG EVENTYR

Om Ceavccageadge/Graksesteinen

Følgende sagn er fortalt av ei gammel kone i 1864 og nedtenget:

En høst reiste to brødre, Morten og Anders, til Vadsø med fisk. De seilte i hver sin båt. På reisen ut hadde de godt vær og god bøl.

Dagen etter reiste de tilbake. Mot kvelden kom de til Gohppi (Klubbvik). Da begynte det å blåse sterk østavind og Morten kullseilte ved Ceavccageadge. Anders seilte forbi, men måtte stanse i Ceavccageadgegohppi på grunn av det dårlige været. Han gikk på land og trakk opp båten og begav seg til fots innover fjorden. Han var akkurat kommet til Gurlovta (Godluktbukt), da han fikk øye på en mann som kom gående opp fra fjæra og rett mot ham. Anders stoppet for å vente på mannen, han kjente ham, det var hans bror, Morten.

Da Morten kom til ham, tok han fatt i Anders og begynte å dra ham ned mot fjæra, han sa: "Fordi du ikke ville redde meg, skal du gå ned med meg til sjøens bunn, Anders." Anders ble redd og ropte: "Kom nå til hjelp, alle dere som hviler i gravene!" Morten skrek: "Alle som lever i sjøen, kom og hjelp!"

Da ble det et forferdelig sus over land og et skrekkelig brus fra sjøen, dauingene kom med bordstykker av likkister som våpen, draugene kom med tarelegger. Dauingene kjempet på Anders sin side, draugene på Morten sin side.

I det samme det tok til å gry av dag, dro dauingene bort, og draugene lot sine våpen bli igjen. Dauingene vant og draugene tapte. Anders slapp derfor fra det med livet i behold.

Stedet hvor dauingene og draugene sloss kalles den dag i dag for Gurlovta, for dauingene og draugenesparket opp en grop der under kampen.

Dagen etter gikk Anders for å hente båten sin. Da han kom til stedet, lå det likkistebord og tarelegger overalt, så mange at en ikke kunne vade der en gang.

Anders reiste en minnestein på stedet. Den minnesteinen kalles ennå for Ceggeš, på samisk side kalles stedet Ceavccageadge. Steinen står til minne om at dauingene har hevdet seg i kampen på menneskenes side. På norsk kalles stedet Mortensnes, for Morten omkom ved den odden.

(Karlsen 1984: 59-60)

Det finnes flere myter og tradisjoner rundt graksesteinens opprinnelse. Flere av disse er referert i Ø. Vorren og H. Kr. Eriksen (1993: 102-109): Knag (1694) hevder at Garben Smidt fra Bergen har reist den rundt 1625. Keilhau (1831) refererer til en myte om et slag samene har vunnet over russiske bander. Dette tilbakevises med at samene aldri har vært med i slag, og at steinen på et tidligere tidspunkt har blitt reist av skandinaver. Samme synspunkt reises av A.G. Nordvi i 1858. Fra Enare kom dessuten en tradisjon nedtegnet etter informanten M. Aikio i 1918. Denne forteller om sagnfiguren Pæivi-Vuolab som kapprodde alene og vant mot 6 russere i Varanger. Graksesteinen hadde kommet til sin plass etter at Pæivi-Vuolab på oppfordring fra de norske hadde satt den opp der (Ø. Vorren og H. Kr. Eriksen 1993: 107, Qvigstad 1926: 31).

Bjørnesteinen

Det har trolig eksistert sagn og myter om Bjørnesteinen, men tradisjonene om disse er nå utdødd. Å lage eventyr rundt et slikt spesielt naturfenomen, er likevel en tradisjon som har vart helt opp til våre dager. Her følger et eksempel fra nyere tid:

En familie som bodde på Mortensnes en gang tok til seg en liten bjørneunge. Bjørnen vokste opp blant folk og ble helt tam. Som unge ble den diet av en tispe. Den var barnas beste lekekamerat. På sørsiden av fjorden bodde en ond noaide, som ikke så med blide øyne på at en bjørn tilpasset seg et liv blant mennesker. Det var harde tider, med hungersnød og sult. Derfor ble offerplassen brukt mer enn vanlig. En gang det hadde samlet seg særlig mye folk rundt steinringen, som vanlig med bjørnen mellom seg, kom

en ravn flygende over fjorden. Den slo seg ned blant de ofrende, like ved der bjørnen satt. Straks raven satt seg ned ble den forvandlet til en noaide - raven var altså den onde noaide i fugleham. Noaiden henvendte seg til bjørnen og sa at fordi den hadde blitt glad i menneskene, skulle den forvandles til en stein. Slik ble det, og steinen står der den dag i dag
(fortalt av Andreas O. Mathisen, Reppen 1979 og 1984. Nedtegnet av Fylkeskonservator Einar Niemi) (A. Schanche 1984: 156).